

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Örigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Cui idem præfixit Origeniana, Tripartitum opus, quo Origenis narratur vita,
doctrina excutitur, scripta recensentur

Origenes

Rothomagi, 1668

Origenianorvm Liber Tertivs. Origenis scripta

urn:nbn:de:hbz:466:1-25059

bertus Bellarminus Cardinalis, Origenisque adeo partiaros omnes & defensores. Summa sane æquitate cum Adarantio egit Claudius Espenceus in Commentariis in Epistolam ad Titum; nam neque infano oecœcatus amore quicquam de fide historiae decerpfit, nec erroribus offensus laudes ipsius obscuravit. Plurimum ipsi favisse fertur ac multa condonasse Vicelius in libro De scriptoribus Ecclesiasticis; quod quidem ex aliena fide refero, nam librum reperire non potui. Reliquorum vero in ornando Origene industriam longo intervallo superavit Gilbertus Genebrardus Theologus Parisiensis, & Archiepiscopus deinde Aquensis: nam priores editiones recensuit, & ad vetera cum Græca, tum Latina Bibliotheca Regiæ exemplaria contulit & emendavit; novam omnium Operum editionem molitus est, in eaque multa nondum edita publicavit, Philocaliam in Latinum sermonem transtulit; Collectanea Editioni suæ præfixit, in quibus nihil fere prætermisum est, quod ad purgandum Origenem, & omni absolvendum crimine pertineret. Ultimo præsertim Collectaneorum capite selecta quædam Origenis profectus est dogmata, ab Ecclesiastica norma discrepantia; in iisque tutandis vel excusandis nimium suo in Origenem amori obsæcutus est. Æquiores se in rebus ipsius tractandis præbiterunt Antonius Possévinus, Iacobus Gretserus, & Stephanus Binetus, veritatem spectantes unam, odio vel amori nihil admodum tribuentes. Incerta vero Abrahami Sculteti ratio, qui postquam de Origene se paucis acturum dixit, quia inter Hæreticos fere potius, quam inter Patres numeratur, mox ubi ad eius doctrinam ventum est & errores, vel à librorum depravatoribus profectos ipsos esse censet, vel in iis fluctuasse Origenem demonstrat. Dissimilis illorum Petrus Halloxius Leodiensis, nuperimus ille Origenis vindex, ipsius vitam, virtutes, & documenta libris quatuor fusissime complexus: ad id attentus unum, ut vel integram & orthodoxam, ac labis immunem Origenis doctrinam fuisse demonstraret; vel si quid veritate victus huic inhaesisse vitij fateri cogitur, id ut quæritis unde cunque excusationibus diluat.

Ant. Possévinus in Appar. Sacr. Tac. Origenis De iure & more priorum libri malos libr. 10. cap. 11. si dicat in libro De salute Origenis. Abr. Scult. in Medull. Theol. Paris. 16. c. 1. & 6.

ORIGENIANORVM LIBER TERTIVS

ORIGENIS SCRIPTA.

Libri tertij partitio.

LIBRVM istum itidem ut priores duos in Capita quatuor dispescimus. I. de Scriptis Origenis in universum disputat. Quæ, quoniam vel ad Scripturæ interpretationem pertinent, vel sunt peculiaris instituti, in duo genera distribuimus, Exegetica, & Syntagmata. Secundum itaque Caput agit de Origenis Exegeticis, iisque eius Operibus quibus varias Scripturæ interpretationes ante ipsius ætatem editas complexus est, & ipsius volumina appellari queunt. III. versatur circa ejusdem Syntagmata. In Quarto, quo ordine, quibus temporibus lucubrati sint libri Origenis, exquiritur. Subjicitur Appendix De libris Origeni falso adscriptis.

CAPVT PRIMVM.

DISPVTVR IN VNIVERSVM DE SCRIPTIS ORIGÈNIS.

I. *Stilus Origenis redundans & incultus.* II. *Plus septem ei dictanti aderant notarij: totidem librarij & puellæ opera eius vitidius exarabant.* III. *Quicunque supersunt Origenis Libri, vitiatij & corrupti sunt.* IV. *Sua quibusque Origenis Operibus auctoritas, seu valor assignatur.* V. *De Origenianarum scriptio num numero differitur.* VI. *Quibus Scripturæ sanctæ editionibus uti solitus fuerit Origenes, aperitur.*

I. REDVNDAT

A I. **R**EDVNDAT stilius Origenis, & diffusit. Quamobrem ipsius *ἀμύμον φλυασιαν*, & *ταυτολογίαν* carpit Eustathius Antiochenus, & post illum Epiphanius, eumque *Seminarium loquacitatis* appellat Theophilus. Hinc & ipsi effatum hoc Salomonis accommodat Nicetas: *In multiloquio non deerit peccatum*: adeo ut parum attentum fuisse putem Erasmus, cum brevitatem ejus laudavit. Vitio huic Origenis causam fuisse cenfeo assiduam docendi & dicendi consuetudinem, quae verbosos homines facile efficit. Nec verbis solum, sed rebus etiam abundat: quemadmodum enim herbis luxuriat feracior seges, ita Origenis animus, si quando in aliquam sese meditationem conjecerat, tantam ipsi rerum ubertatem felix ingenium, & reconditum doctrinae penus subministrabat, vix ut notarij scribendo pares essent. Ex hac festinatione, ut supra jam dixi, multa existebant incommoda: nimia erat orationis incuria & supinitas, ad res enim attentus animus insuper habebat verborum curam, & stribiginibus sermonem quandoque foedabat; cujusmodi nonnullas suis locis observavimus: res saepe confundebat cum rebus, ut Scriptores sacros citans aliquando permutaret nomina, & unum appellaret pro altero, ac saepe Scripturae loca permiseret; confusus memoriae scilicet, & quominus libros confuleret, festinatione impeditus. Scribit Didymus in Apologetico, quem pro Origene edidit, aliam verbis ejus inesse sententiam, ac prima fronte videtur. Certe librorum qui supersunt, planus est stilius & apertus, adeoque affirmare ausim, sicubi obscurus sit Origenes, sententiam de industria vitandae offensionis occultasse. Vitia Origeniani stili notavimus; laudes notaremus quodque, si non id jam accurate & erudite praestitisset Erasmus, quem omnino hac in parte audiat, si quis Adamantio favet.

II. Dixi vix scribendo pares fuisse notarios: sic enim erat. Tradit Eusebius septem & amplius notarios dictanti illi adfuisse; non simul quidem, ut de Casare refert Plinius, qui scribis quatuor, vel si nihil ageret aliud, septem uno tempore dictando sufficiebat; sed alternatim, & stans unumquemque vicibus. Cur id ergo tantopere miretur Baronius causa nulla est; nam & tanta fuit ingenij celeritate Origenes, tantaque diurni ac nocturni laboris patientia, ut scribentes notarios facile defatigaret. Par ei aderat librorum numerus, una cum puellis, quarum compositissimae erant & clarissimae literae; horumque ad describendas nitide suas lucubrationes, non ad dictantis verba in literas referenda, ut putavit D Martinus Polonus, opera utebatur. Homilias autem quas ad populum habebat fere quotidie, alij ex ore loquentis excipiebant; quod ante sexagesimum aetatis suae annum fieri prohibuerat. Quod si lecus fuisset factum Homiliarum quae extant pars non exigua periisset. Haec non satis distinxit Sixtus Senensis, cum ait: *Origenes quotidie, & quasi ex tempore Scripturas ad populum enarrabat, excipientibus ex ore ejus septem notarios, totidemque velocissimis in scribendo puellis, aliisque Scriptoribus, qui eas (conciones) ad monumentum posteritatis tradiderunt.* Neque sane id dixit Pamphilus, quem testem citat; sed illud duntaxat: *praecipue vero per eos tractatus quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, & quos & describentes notarij ad monumentum posteritatis tradebant.*

III. Inde potro scriptiones Origenis esse vitiatas supra notavimus. At ferendum illud erat, si non eo etiam accessisset malorum hominum nequitia, errores suos malis artibus propugnantium, & alienis operibus adulteras manus inferentium. Id ipso etiamnum vivo attentarunt nonnulli. Ausi sunt idem postmodum Ariani, horumque demum corruptorum audaciam Rufinus scriptione quadam coarguit. Verum non alium quemquam Origeni tantum perfidia sua & remeritate nocuisse quam Rufinum ipsum, merito affirmare possum. Nam ejus scripta interpretans, ita additamentis & detractionibus vexavit & corrupit, ut Origenem in Origene desideres. Acceptum huic quidem refert Adamantius, quod opera ipsius a Latinis hominibus intellectus & usurpatus est; & quod consumtis exemplaribus Graecis in Romanis interpretationibus quodammodo revixit. Verum iisdem expositionibus cum ignari Graecae linguae homines acquiescerent, neglecti fere Codices Graeci perierunt, adeo ut bona Graeca pessimis Latinis commutata sint. Quotquot ergo libros Origenis ad nos fortuna transmisit, violatos esse verisimile est, at eos potissimum qui praeter notariorum *σφάλματα*, & Haereticorum adulterationes, Interpretum etiam hallucinationes & perfidiam senserunt.

IV. Non par ergo & eadem est librorum omnium auctoritas, quicumque ex Origenis incude profecti sunt. Quemadmodum enim suspecti erant in praecipue, & damnosissimis scelerere erroribus, & ab Ecclesiae disciplina recedere dicebantur, quos ipse per otium secreto lucubrasset, ac libri praecipue *ἀπὸ ἀρχῆς*, in quibus dogmatum suorum officinam statuerat, ut narrat Pamphilus in Apologia: ita ad ejus sensus penitus introspicendos, ac eruenda dogmata, iidem nunc potissimum valere debent. In Homiliis quippe ad vulgi sese accommodavit captum, nec exquisitas doctrinae merces è myrothecis suis depromptas in-

doctis hominibus propinavit. At in elaboratis diligentiori cura lucubrationibus eruditio- nis suæ promtuaris referavit. Igitur de Græcis, qui supersunt, libris sic statuendum puto, ut postremum ordinem Homiliæ teneant, priorem cogitate & attente scripta Opera, cu- jusmodi sunt libri contra Celsum, & *ἑὴ ἀρχῆν*, & Tomi. Iudicium de his suum proponens Epiphanius Hæc. 64. cap. 5. in omni Scriptura perpetuo errasse dicit Origenem, eamque ingenti librorum mole explanasse: tum subnectit: *εἰς ἐκείνων γραφῶν ἢ παρηγοῖα εἰπὼν ἂν αὐτῷ εἰδόντι. καὶ ὅτι μὴ ἐπὶ σερραμαλίαις, καὶ ὅτι τῶν ἁγιογράφων εἰς ἕκαστον, εἰς φύσιν ζώων τε καὶ τῶν ἀν- λων εἶρη), μέγας ἐπέβηθη. πολλὰς γὰρ ἐπέβηθη. ὅσα ἢ εἰς δογματὰ εἰδόμενον, καὶ ἀπὸ πᾶσι, καὶ μὴ ἐπὶ. ἵκεται, τῶν πάντων ἀποστόλων τῶν ἁγίων, καὶ μετ' αὐτῶν ἀείοντι), πάλιν τῶν ἐν τῷ ἀπὸστολῶν ἀρχαίων.* In singulos Scripturæ libros non dabitavit dicere quæ sibi visa sunt. Quacun- que autem in Homiliis, & in Proæmiis de moribus, & natura animalium, aliorumque dicta sunt, me- dius incedens sepe eleganter differuit: quæcumque vero de dogmatibus pronuntiavit, & de fide, alijsque majoris contemplationis, omnibus protulisse absurdiora, & qui præcesserunt ipsum, & qui secuti sunt, re- peritur: exceptis duntaxat Hæresion fecit. Vtrumque autem scriptiorum Græcarum ge- nus, Homiliis dico, & libros per otium accuratos, & quidquid denique Græcæ ab Origene scriptum extat, longe ijs anteponi jubeo, quæ in Latinum sermonem derivata sunt, & vel sublestant Interpretum fidem, vel hallucinationes, vel utrumque sustinuerunt. Inter scri- ptiones quæ Latine à Veteribus conversæ extant, prima erit earum auctoritas, quas Hiero- nymi dedit interpretatio: postremum tenebunt locum, quæ à Rufino Latinitati donatæ sunt. Nec plus fidei sane Veteri Commentariorum in Mathæum Interpreti, quicunque tandem ille sit, quam Rufino adhibendum est. Illum si ad Græcum, quem damus, contex- tum exegeris, Deus bone, quod interpretationis monstrum comperies! Totas paginas, tota folia assuta, tota detracta deprehendes. Hæc inter, observandum illud etiam discrimen est, majorem eorum esse librorum auctoritatem, quos senex Adamantius, ingenio per at- tem magis subactio elimavit, quam qui efferente sefe in juventutis astu fecunditate pro- fuli sunt.

V. Nec aliquantis duntaxat Origenianarum scriptiorum partibus, vel notatiorum pro- perantia grassata est: nam qui tanto conatu in Origenis doctrinam sevebant, ejusne pe- percissent libris, & non eos omni studio abolevisent? Acceserunt crebra Synodorum & Episcoporum anathemata, quibus Adamantius, Adamantijque doctrina damnata est: tum promulgata apud recentiores Græcos decreta, quibus vetitum est ne quis ejus libros de- scribat. Unde maxima Latinorum, ac Græcorum præcipue exemplarium parti clades illa- ta est, & oppido pauca ex hoc interitu servata sunt. Quamquam enim ingens adhuc Ori- genianorum Operum volumen superest, quæ illa pars est magni hujus lucubrationum numeri, quas ab eo elaboratas fuisse Veteres prodiderunt? Scribit Theophilus hunc in- numerabilem texisse libros, & garnitatis suæ, quasi damno se possessioni mundo reliquisset hereditatem. Euseb. de Vita & ἑστὶν τοῦτο ἡρώδης ἐκείνου ὅτι οὐκ ἐπὶ πᾶσι ἀπέβητο φρουρία. ait Euseb. Antiochenus. Quis nostrum, inquit Hieronymus, tanta potest legere, quam ille conscripsit? Idem alibi: Ambro- sium, quo charitas sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vix Adamantius nosser & Chalcenteris explicuit. Vincentius Lirinensis: sed credo pauca conscripsit: nemo mortalium plura, ut mihi sua omnia non solum non perlegi, sed ne inveniri quidem posse videantur. Ex immenso hoc ergo lucubrationum numero Syntactici nomen meruit. Futurum autem præsentens, ut immensa hæc scribendi licentia nonnullorum sibi reprehensiones conscisceret, multis eam excusat Tomo 5. in Joh. cuius excusationis fragmenta habes Philocaliæ cap. 5.

Attamen ingenti huic librorum copia, quam innumerabilem esse dicunt nonnulli, cer- tum alij numerum assignarunt. Epiphanius Hæc. 64. cap. 63. percubuisse narrat sex li- brorum millia ab eo fuisse conscripta. Atque id ex seipso refert, non ex Methodio, ut per- peram asseverant Migdeburgenses. Eundem assignant numerum Honorius Angulstodu- nensis De script. Eccles. cap. 55. & Cedrenus in Severo, & ex Cedreno Suidas in Origene, & Glycas Part 3. Annal. Præterea Rufinus in libello De adulteratione librorum Origenis, de Epiphano ita loquitur: Denique quidam ex ipsis, qui se velat evangelizandi necessitatem per omnes gentes, & per omnes linguas habere parat, de Origene male loquens, sex millia librorum ejus se le- gisse quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Ad ea Hieronymus, qui se omnia Origenis habere, legisse vero quamplurima jactabat libr. 2. Apol. cap. 4. hæc reponit libri ejusdem sexto capite: De sex millibus autem librorum, quos ab eo esse lectos confingit, quis credat aut te verum dicere, aut illum potuisse mentiri? si enim Origenes sex millia scriptisset librorum, poterat fieri ut vis eruditus, & ab infirmitate sacris literis institutus pro curiositate & scientia legisset aliena: quæ vero ille non scripsit, quomodo iste legere potuit? Numeri indices librorum ejus, qui in tertio volumine Eusebii, in quo scribit vitam Pamphili, continentur: & non dico sex millia, sed tertiam partem non re- peries. Habemus Epistolam supra dicti Pontificis, in qua huic calumnia tua, dum adhuc esses in Oriente,

Theophil. Pacl. 1. & numerabilem texisse libros, & garnitatis suæ, quasi damno se possessioni mundo reliquisset hereditatem.

Euseb. de Vita & ἑστὶν τοῦτο ἡρώδης ἐκείνου ὅτι οὐκ ἐπὶ πᾶσι ἀπέβητο φρουρία. ait Euseb. Antiochenus.

Quis nostrum, inquit Hieronymus, tanta potest legere, quam ille conscripsit? Idem alibi: Ambro- sium, quo charitas sumptus, notarios ministrante, tam innumerabiles libros vix Adamantius nosser & Chalcenteris explicuit.

Vincentius Lirinensis: sed credo pauca conscripsit: nemo mortalium plura, ut mihi sua omnia non solum non perlegi, sed ne inveniri quidem posse videantur.

Ex immenso hoc ergo lucubrationum numero Syntactici nomen meruit. Futurum autem præsentens, ut immensa hæc scribendi licentia nonnullorum sibi reprehensiones conscisceret, multis eam excusat Tomo 5. in Joh. cuius excusationis fragmenta habes Philocaliæ cap. 5.

Attamen ingenti huic librorum copia, quam innumerabilem esse dicunt nonnulli, certum alij numerum assignarunt. Epiphanius Hæc. 64. cap. 63. percubuisse narrat sex librorum millia ab eo fuisse conscripta. Atque id ex seipso refert, non ex Methodio, ut perperam asseverant Migdeburgenses. Eundem assignant numerum Honorius Angulstodunensis De script. Eccles. cap. 55. & Cedrenus in Severo, & ex Cedreno Suidas in Origene, & Glycas Part 3. Annal. Præterea Rufinus in libello De adulteratione librorum Origenis, de Epiphano ita loquitur: Denique quidam ex ipsis, qui se velat evangelizandi necessitatem per omnes gentes, & per omnes linguas habere parat, de Origene male loquens, sex millia librorum ejus se legisse quamplurima fratrum multitudine audiente confessus est. Ad ea Hieronymus, qui se omnia Origenis habere, legisse vero quamplurima jactabat libr. 2. Apol. cap. 4. hæc reponit libri ejusdem sexto capite: De sex millibus autem librorum, quos ab eo esse lectos confingit, quis credat aut te verum dicere, aut illum potuisse mentiri? si enim Origenes sex millia scriptisset librorum, poterat fieri ut vis eruditus, & ab infirmitate sacris literis institutus pro curiositate & scientia legisset aliena: quæ vero ille non scripsit, quomodo iste legere potuit? Numeri indices librorum ejus, qui in tertio volumine Eusebii, in quo scribit vitam Pamphili, continentur: & non dico sex millia, sed tertiam partem non re- peries. Habemus Epistolam supra dicti Pontificis, in qua huic calumnia tua, dum adhuc esses in Oriente,

A. *respondet, & apertissimum mendaciam libera veritatis fronte confutat: & in Epist. 62. ad Theophilum, cap. 2. Sex millia Origenis Tomos non poterat quisquam legere, quos illi non scripsit: faciliusque credo restem hujus sermonis, quam auctor. in esse mentum.* Negat Hieronymus dixisse Epiphanium sex librorum Origenis millia à se lecta; imo vero tot ab Origene unquam fuisse scripta negat; quamvis id tamen percrebuisse Epiphanius asserat.

Quid sibi volunt igitur Beda in libro De sex aetatibus mundi, Ado Viennensis, Hermannus Contractus, Marianus Scorus, & Conradus Urspergensis, cum Hieronymum quodam loco scripsisse aiunt, quinque millia librorum Origenis fuisse sibi perlecta? Martinus vero Polonus, & Guido Carmelita sex millia? Quid apud hunc Guidonem Isidorus, qui sic loquentem inducit Origenem:

B. *Concre, si credis, studui tot millia libros,
Quot legio missos ducit in arma viros.*

Sane videtur id sumtum ex proxime laudato Rufini loco, qui cum Epiphanius nomen non exhibeat, facile eum ad Hieronymum retulerunt Scriptores illi, quemadmodum ab Erasmo deinde & Genebrardo relatus est. Quod autem quinque librorum millia plerique notant, cum sex alij commemorent, ex corruptis, ut fere fit, numerandi notis ortum errorem puto. Vtri autem assentiendum potius, vel Hieronymo tot scriptos ab Origene libros perneganti, an Epiphanio id vulgi sermone ferri asserenti, equidem nescio. Fama quippe, futilis auctor: Hieronymi vero inane argumentum; nam quamvis in indicibus librorum Origenis, quos in tertio vitæ Pamphili libro Eusebius pertexuerat non sex mille, sed ne

C. *tertia quidem pars reperta sit, minime hinc efficitur non plures ab Origene lucubratos, quam quot recensuerat Eusebius. Pars aliqua iam interciderat; pars ipsius effugerat diligentiam: licet enim libr. 6. Histor. cap. 32. accuratum eorum catalogum texuisse se scribat, non omnes tamen ad ipsius notitiam pervenisse crediderim.*

Ne quis vero censcat sex illa librorum millia, si modo totidem ab Origene scripti sunt, ingentia quaedam volumina fuisse, cujusmodi puta Opus contra Celsum, vel Opus *ἀπὸ ἀρχῆς*, vel Tomi in Iohannē, vel Homiliae in Lucam. Epistolae singulae, singuli Tomi, singulae Homiliae, suo quæque titulo & nomine in hunc censum venerunt; atque ita facile ingens ille numerus prodiit, qui nec superat fidem, nec valde mirabilis est. Fertur Didymus Alexandrinus Grammaticus ad tria millia librorum, & quingentos scripsisse. Narrat Georgius

D. *Alexandrinus pios quosdam viros post Chrysofomi mortem, Homiliae ejus octingentas supra quatuor mille, cum omnes non possent, in unum collegisse. Tantam vero librorum Chrysofomi ejusdem copiam fuisse tradit Suidas, ut numerum superarent: tum quasi rem non satis significasset, addit: ἅπλῃ ἡ ἀσθητικῶν αὐτοῦ κολυμβητῶν ἢ ἀλευθῶν, οὐκ αὐτῶν πρῶτα, διὰ τὴν μᾶλλον τῆς τῶν πάντων γνώσεως αὐτοῦ.* Ejus vero lucubrationum recensere numerum, non hominis, sed Dei potius est, qui omnia cognoscit. Fertur Theodorus Mopsuestenus plusquam decem voluminum millia edidisse, Raymundus vero Lullius plusquam quatuor. Causa igitur non erat cur sex mille libros ab Origene fuisse scriptos tam præfacta asseveratione Hieronymus infitiaretur; cum eum præfertim fateatur mille & eo amplius tractatus in Ecclesia fuisse locutum, & innumerabiles præterea Tomos edidisse. Indicem porro librorum ipsius, post

E. *Eusebium, idem quoque concinnaverat Hieronymus in voluminibus Epistolarum, quas ad Paulam scripserat; & Origenem cum Varrone, viro πολυγράφῳ contulerat, ut ipse de se testatur in libro De scriptor. Eccles. cap. 85.*

VI. Cæterum cum circa Libros sacros labor Origenis, & industria potissimum versata sit, non eadem Editione in iis interpretandis usus est: in Homiliis siquidem quas ad populi captum accommodabat, Editionem sequebatur Commune, quam usu quotidiano populus conterebat; in Tomis vero Ebraicam veritatem, aliasque Editiones consulebat. Hieronymus in Proœmio Traditionum Ebraicarum: *De Adamantio autem silco; cujus nomen (si parva licet componere magnis) meo nomine invidiosius est: qui cum in Homiliis suis, quas ad vulgum loquitur, Commune Editionem sequatur; in Tomis, id est in disputatione majori, Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, interdum lingua peregrina quarit auxilia.* Quocirca Scripturæ testimonia ab eo sæpenumero aliter relata reperies, ac in Editionibus concepta sunt, quæ hodie circumferuntur: quod & ex memoriæ perfidia aliquando contigit. Par in Evangeliorum depromptis ab eo locis discrimen occurrit; nam præterquam quod variantes suas lectiones Novi quoque Testamenti Codices habebant, ut hodieque habent; utebatur ad hæc sæpenumero Adamantius Evangelio secundum Ebræos, ut tradit Hieronymus in libr. De script. Eccles. cap. 4. atque inde discrepantiam illam extitisse conjicio.

CAPVT SECVNDVM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SECTIONIBVS tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum *ἑρμηνείαι* genera per censentur. II. singula Origenis *ἑρμηνείαι*, quorum quidem ad hanc diem B memoria superest, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quæ super sunt, deque vestitis ipsorum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORVM ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΩΝ ΓΕΝΕΡΑ ΠΕΡCΕΝCΕΝΤΥΡ.

I. *Scripturam sacram Ambrosij rogatu Origenes interpretatus est. Confutantur nonnulli, C qui primum Scripturæ sacre interpretem ipsam fuisse volunt. II. Dividantur Origenis Exegetica in Scholia, Homilias, & Tomos: III. de quibus sigillatim queritur. IV. Quid sint *μουσικῆ* disputatur. V. ipsiusdem pars *ἑρμηνείαι*. Epistolas inter Syntagmata collocamus. VI. Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari solet. VII. Cur minor in Novo quam in Veteri Testamento ab Ambrosio dictus sit, investigatur.*

ANTEQVAM varia Origenianorum *ἑρμηνείαι* genera percenscam, revocentur in memoriam quæ supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacre libros, Ambrosij consiliis, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsam, & quasi adactum, ut amice ab eo ipse ex postulat in Commentarijs ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhibent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad Origenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam. Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepiscopum Coloniensem ita de Origene disserit: *Quippe hic scriptor, quam quod ingenio perspicacissimo, & optimo disciplinæ omnifariam ex cultu prae datus fuit, tum quod improbo studio sacris monumentis invigilavit, primus quasi glaciem scilicet juxta proverbium, in enarrandis Scripturis divinis. Quæ vera laus, quo magis copiosa debeat primis quibusque rerum optimarum auctoribus, nemini ambiguum est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. qui sic ait: His similibus excitationibus ubique uti voluit, prout decebat hominem pene *ἄρ. ἡ δὲ ἀξίω*, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. ejus hæc verba sunt: *Theologia liquidissimam veluti scaturiginem aperuit, & cum frangi illo Salomonis viro derivavit fontes suos foras. Tum deinde: Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentarij extant, fuit antiquissimus. Itane vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitis Scripturas sacras explanavit? antiquiorne Theophilo Antiochæno, cujus extant Commentaria in quatuor Evangelia? Vetustiores quoque fuerunt illo Melito Asianus, qui librum scripserat de Apocalypsi Iohannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatim composuerunt; & Iudas, qui de septuaginta apud Danielem hebdomadibus scripsit. Itaque Ambrosius ad Psalm. 118. 28. Origenem ait *multorum interpretationes diligenti discussisse indagine: quos & sæpe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non videtur absque ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quamdam in hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. Arctem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt. Et Homil. 8. in Levit. De hoc quidam etiam ante me dixerunt. Et Homil. 9. in Num. Quidam tamen ex ijs qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerunt eos, qui nimietate scelerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Homil. 26. seq. Execundi de Aegypto figuram duobus modis accipi, à prioribus nostris, & à nobis sæpe tam dictum est. Et Homil. 8. in Iudic. Memini etiam quemdam ex prædecessoribus nostris in libellis suis vellus lana populum dixisse Israël. Et Homil. 10. in Ierem.***

A τὰ τὰ ἢ καὶ ἀλλοὶ διηγήται. Et Homil. 14. seq. ἢ καὶ ἐμοῦ δὲ περὶ ἰσθμῶν τοῦ πένου. Et Tom. 14. in Matth. p. 230. ἰσθμῶν μὲν ἂν περὶ τῶν ἰσθμῶν. Et passim in Commentariis in Iohannem Heracleonem Hæreticum, hujus Evangelistæ Interpretem insectatur. Qui ergo alius ad Scripturas interpretandas Origenes viam prævisse dici potest? At excusari potest quod ait Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. *His similibus excitatiunculis ubique uti voluit, prout accibat hominem pene ἀποδιδασκῶν, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam.* Nam alios quidem non negat partem aliquam scripturarum exposuisse; omnium vero scripturarum explanationem aggressum esse aliquem ante Origenem, id vero negat, & merito quidem.

B I. Verumtamen quamvis aliorum exemplum quod sequeretur habuit, fatendum nihilo minus hanc cum explicandæ Scripturæ artem multum provexisse: nec enim simplicem quemdam interpretandi modum adhibuit, sed varia explanationum genera primus Scripturæ accommodavit. Nam vel diffusis Commentariis, quidquid suppeditabant ingenium & doctrina, prolixè congestit; vel brevibus tantum Scholiis obscuriora quæque illustravit; vel ad populi captum sese demisit, & selectas quasdam Scripturæ pericopas minus accurate per Homilias exposuit. Hieronymus in Prologo suæ interpretationis Homiliarum, quas in Ezechielem Origenes habuit: *Illud, inquit, breviter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem Scripturam esse triplicita. Primum eius Excerpta, quæ Græcè ῥηδία nuncupantur, in quibus ea quæ sibi videbantur obscura atque habere aliquid difficultatis, summam, breviterque perstringit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & præfens interpretatio eius est. Tertium quod ipse in scripsit τὸ πρῶτον, nos Volumina possumus nuncupare, in quo Opere tota ingenij sui vela spirantibus ventis dedit, & recedens à terra in mediū pelagus aufugit.* Rufinus in Prologo interpretationis suæ Commentariorum Origenis in Numeros, quem mihi olim Bigotiana Bibliotheca suppeditavit: *Quæcumque in Numerorum libro, sive Homiliatico stilo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perurgente te, Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digestimus.* Et paulo post: *Scire tamen te volo, Frater, quod hæc lectio vias quidem aperiat intelligentiæ, non tamen sigillatim cuncta quæ scripta sunt disserat, ut in Explicationum libris legisti: quo scilicet etiam Lector non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, & producat sensum, & audiat verbo bono, ut sapiens adjiciat ad illud.*

C III. Scholia breves erant notæ enodandis locis intricatioribus, & abstrusioribus sensibus erendis, quales habemus in omnes fere Græcos Poëtas. Erasmus Oriola reddi jubet. Sixtus Senensis exponit Vacaciones; sive otia, sive per otium excerpta; quibus quoties ad plenam commentationem otium desset, ea tantum quæ sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationibus summam perstringebat. Inepte uterque. Scholion diminutivum est à Schola: Schola Græcè & Latine, præter vulgatas significationes, lucubrationem etiam sonat, quæ de re aliqua per otium elaboratur. Scholion ergo parvam Scholam significat, hoc est Lucubrationunculam. Speciatim vero Scholia appellantur Commentarioli, vel Disertatiunculae. Præterea excerpti ex Auctore aliquo loci dicuntur Scholia, cujusmodi ex Evangelio, quo utebatur Marcion nonnulla depromsit Epiphanius Hæc. 42, & Scholia appellavit. Atque hæc Scholia Latine Excerpta proprie dicuntur. Male autem hoc nomine afficias breves expositiones, & dissertationes: quod tamen fecerunt Hieronymus & Rufinus, cum Origenis Commentariolos in Scripturam Excerpta dixerunt; omne Scholiorum genus communi Excerptorum vocabulo donantes, quod ad certam quamdam speciem erat restringendum. At quoniam brevibus sententijs hæc Scholia Origenis, sive Commentarioli concludebantur, idcirco Commenticum interpretationis genus ea Hieronymus appellat. Proœm. Comment. in Matth. *Legisse me fateor, inquit, ante annos plurimos in Martiano Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commenticumque interpretationis genus.* Et Proœm. Comment. in Epist. ad Galat. *Scriptus enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commentico super explanatione eius sermone complevit. Quod ita intelligo: Scholia in Epistolam ad Galatas decimo Stromatum suorum libro ipsum inseruisse.* Scholia vero ad sacrorum Librorum oram attextuisse Origenem ostendit liber vetustissimus Renati Marchali, quo continentur Prophetæ omnes, quique in Collegij Parisiensis Societatis Jesu Bibliotheca servatur, & cujus usuram humanissime mihi concessit Gabriel Cossartius amplissima huic Bibliothecæ præfectus, βιβλ. εζηκν ipse ἐπιλογῆς & doctrinæ omnis refertissimum penu. Prophetiæ Ezechielis præfixum hoc habet ille liber: *μὴ πλῆθυνῆς τὰς ἐπιλογὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ διαρτάσῃς τὰς ἀειρήνους αὐτῶν περὶ τῶν ἀντιθέτων καὶ ἀντιθέτων ἡσυχίας, καὶ ἐξολογησῆς. ὅθεν ἐστὶν ἐν ταῖς ῥησὶν παρὰ τὴν ἐπιλογὴν. Desumptum est ab Hexaplis juxta Editiones, & emendatum ex ipsius Origenis Tetraplis, quæ & manu ipsius emendata, & scholijs succincta erant. Unde ego Eusebii Scholia apposui. Hinc discimus Tetraplorū limbos Scholijs ab Origene fuisse succinctos. Si quis autem existimet quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechielis, aliorumque Prophetarum adtextæ sunt annotationes, ea ipsa*

Erasm. De lib. Origen. Stat. libr. 4. Bibl.

le Origenis Scholia, multum is sane errabit. Constant enim illa partim variis interpreta-
 onibus ex Aquila, Theodotione & Symmacho depromptis; partim lectionibus variis, vel
 circa lectionum varietatem observationibus. Neutra vero pro scholiis Origenis haberi
 possunt: non priores; quis enim putare possit in Tetrapla, quæ Scholiis, ut dixi, succincta
 sunt, unde & ista sumta sunt, depromptas è diversis Interpretum expositionibus particulas
 coniecisse Origenem, cum in iis plenæ ipsæ ac integræ interpretationes haberentur? non
 posteriores; ut pote in quibus sæpe Origenis, & alicubi etiam Constantini Imperatoris
 nentio fiat.

Homilia à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino
 conversa: *Præcipue vero per eos Tractatus, quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos &*
describentes notarij ad monumentum posteritatis iradebant. Hieronymus adv. Vigilantium, Epist. B
 75. de Homiliis in Iob loquens, quas Hilarius verterat: *Cur Tractatus eius in Iob, inquit, de-*
scriptos habet? & in Præfatione ad Homilia Origenis in Canticum: Hos duos Tractatus, quos in
morem quotidiani eloquij parvulis adhuc lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate interpreta-
tatus sum: & in Proœmio Commentar. in Epist. ad Galat. Scripsit enim ille vir (Origenes) in
Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum comma-
matico super explanatione ejus sermone complexit: Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola pos-
sint sufficere, composuit. Nempe Tomos, Homilia, & Scholia significat per quinque illa vol- C
 lumina, & Tractatus, & Commaticum sermonem, ac Excerpta. Concludat vero forsitan
 ex hoc loco aliquis, Excerpta, & Commaticum sermonem res esse diversas: sed frustra; id
 enim sibi vult Hieronymus, alia in decimum Stromatum librum inserta esse Scholia, alia
 seorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homilia illas recte dici putat *Collo-*
quia, non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur, sed auditores alloquebatur; ac
 proinde melius dicerentur *Alloquia*. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit Ada-
 mantius; planum vero, familiare, ac simplex, nec valde prolixum, quale facilius patuatur
 Homilia, dicendi genus persecutus est.

Tomi idem sunt quæ & *ἑξ ἑκάστη* proprie dicta: nam quamvis hoc nomine affici pos-
 sint, quæcunque interpretationis vice funguntur; atque ita non ad Tomos solum, sed &
 ad Homilia etiam, & Scholia referri possit ea vox, illamque Editioni nostræ, qua Tomis
 & Homiliis constat præfixerimus; nihilominus tamen ad Tomos spectatium & proprie per-
 tinet, iisque numquamnon in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appel-
 lat Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Ori-
 genes Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, peregrinæ interdum
 linguæ quærebat auxilia, ut tradit Hieronymus in Procem. Quæst. Ebraicæ in Homiliis au-
 tem Communem Editionem sequebatur, ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes præterea Origenis quasdam, *ἑρμηνεύσεις* appellatas reperio. Vtrum
 Scholiis an Exegeticis proprie dictis vox ea tributa sit, quarendum est. Hieronymus Scho-
 liis manifeste tribuit Procem. in 1. Comment. Isaïæ: *Feruntur, inquit, & alij sub nomine ejus*
(Origenis) de visione visæ ἑρμηνεύσεις duo ad Gratam libri, qui pseudographi putantur, & viginti quin-
que Homiliae, & ἑρμηνεύσεις, quas nos Excerpta possumus appellare. Excerpta igitur, seu *ἑρμηνεύσεις*, ea
 sunt *ἑρμηνεύσεις*. At Philocaliæ cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod. E
 10. 27. prolatum est, verba hæc sequentibus aliquot fragmentis præfiguntur: *ἡ ἑρμηνεία ἐν*
ἄλλω τοῦ αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἀπὸ τοῦ οὐνοῦ ἔξοδον ἑρμηνεύσεις. Igitur *ἑρμηνεύσεις* constabant Tomis; igitur
 quæcunque hoc Philocaliæ capite fragmenta in Exodum representantur, petita sunt ἐκ τῆς
ἑρμηνεύσεως. Ea vero nequiquam pro Scholiis haberi possunt, sed justorum Commentario-
 rum vicem explent; ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

Ego quidem *ἑρμηνεύσεις* generale vocabulum esse puto, quo Tomi & Scholia continentur.
ἑρμηνεύσεις est, adnotare, commentarium scribere, scriptum aliquod ad aliud adicere, adscribere. *ἑρμηνεύ-*
σεις, adnotatio, commentarius, quidquid ad aliud scribendo adicitur, cuiusmodi sunt Scholia, &
 Commentarij qui ad oram librorum adtexti solent. Ita intelligendus Eusebius lib. 5. Histor.
 cap. 20. cum *ἑρμηνεύσεις* appellat obstestationem quamdam quæ ad finem libri F
 Irenæi *ἑρμηνεύσεις* præter contextum adjecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Euse-
 bij loco lib. 6. cap. 16. ubi de Hexaplis Origenis agens, deque variis quibus illa constabant
 interpretationibus, ita scribit: *ταύτας δὲ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῶν συναρτάζων, ἡμετέροις τῶν αἰσῶν κἀδὲν*
ἔσθ' ἄνευ τῶν ἀλλήλων, καὶ πρὸς αὐτῶν ἡ ἑβραίων ἑρμηνεύσεις, τὰς ἑρμηνεύσεις ἑξ ἑκάστην ἡμῶν ἀπὸ
ἑκάστης ἐκ τῶν ἑβραίων. Etsi omnibus in unum ab eo collectis, & per cola divisis, ac invicem è regione appo-
 sitis, cum Hebraicæ præterea contextum adscripsisset, exemplaria nobis Hexaplorum, uti appellari solent,
 reliquit. Quod Eusebius *ἑρμηνεύσεις ἑβραίων* dixit, commodius *ἑρμηνεύσεις ἑβραίων ἑρμηνεύσεις*
 Epiphanius nuncupavit, quasi dicas, *adjunctiones, adjectiones*. Optime quoque Nicephorus
ἑρμηνεύσεις reddidit, hoc est, *descriptionem ad aliud additam*; addita enim præpositio notat
 esse *ἑρμηνεύσεις*. Cum ergo Scholia & Commentaria, alterius scriptiois explicanda gratia

A scribi soleant, eique saepe adjungi & ad oram adrexi, propterea *σημειώσεως* recte dicta sunt: neque immerito Philocaliae textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholiis tribuere.

V. Communi quoque *ἑξήκοντα* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis complectimur, quae proprio vocabulo *ἰσχυρὸν βιβλίον* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturae conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quaecunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adiicit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositas sibi circa Scripturae illustrationem quaestiones rescribendo Origenes dissoluit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum Papam fidei suae profuturam causam scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius conjiciendas censuimus.

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *ἑξήκοντα* genus adhibuit Origenes, is triplicem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quem & literam sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sels praenuntiatio, quantum motes vel propositum eorum, vel etiam quaedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quae res nobis triplicitatem (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subijcit, ita ut benedictiones historia locum seruent, prophetia vero mysticum atque dogmaticum, quorum correptio atque obijurgatio moralem dirigat stilum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliae repetit. Ab historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem sese progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnumquam, literam aliquando negligat, à morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quae quoniam supra luculenter tractavimus, haec obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosij è libr. 5. Epist. 43. *Et si se iam quod nihil difficilius sit, quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento.* Cujus rei causas quaerenti mihi id succurrit, atate Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cujus reconditiores sententiae perpaucorum industria fuerant ad hoc tempus investigatae; proindeque Instrumentum Vetus tractantem Adamantium majorem fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquae Legis abrogatas ceremonias & iudicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitate depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGVLA ORIGENIS ΕΞΗΚΗΤΙΚΑ, QVORVM AD NOS PERVENIT NOTITIA, ENUMERANTVR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum; II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdrae, & Iob; III. in Psalterium; IV. in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum; V. in majores Prophetas quatuor; VI. & in minores Duodecim; VII. item in Mattheum, Lucam, Iohannem, & Acta Apostolorum; VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsim.

F I. POSTQVAM varia Origenianorum Exegeticam genera percensuimus; singulas nunc exegeticas lucubrationes enumerare decet, quarum ad nostram atatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hac, quam diximus, scriptiorum congerie, non modo pars intercidit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obsoleverunt. Quatumcunque ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus sigillatim, & juxta librorum Scripturae sacrae ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturae sacrae libros Origenis studio fuisse interpretatos. Auspicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicasse ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Inveit. libr. 2. Idem Quaest. 1. ad Damas. narrat Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesim huic loco exponendo consecrasse: *Omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Hinc emendandus Eusebius cuius libro 6. Hist. cap. 24. haec leguntur: *ὅτι ἡ τοῦ εἰσαγγεῖλαι εἰς τὴν ἱστορίαν. διὰ τὴν αἰτίαν* Gen. 4. 14.

πα, τα. ἢ μόνον τὰς ἑξῆς τῶν ἐπιπέδων ἀλλ' ἡ ἀληθὴς ἀπορία ὑπάρχει τῶν δώδεκα. In nono autem Commentariorum in Genesim (sunt autem omnino duodecim) non solum eos qui nonum praecedunt, ascendit Alexandria fuisse compositos. Eusebium secutus est Suidas. Saep̄ autem in numerorum notis labuntur librarij; inde fortasse error, adscripto 16 pro 17. vel certe in eo Codice quo utebatur Eusebius, in unum coaluerunt posteriores libri duo, ut pote qui circa idem argumentum versarentur.

Septemdecim Homilias in Genesim hodieque superstites Rufinus Latino sermone donavit: diversas illas esse à mysticis Homiliis infra ostendemus. Idem certe Hieronymus in Epistola 126. ad Evagrium, scribit Origenem in prima Homiliarum in Genesim de Melchisedec disseruisse: cujus cum nulla habeatur mentio in prima Homiliarum quae supersunt, concluditur vel respexisse Hieronymum ad priorem Mysticarum Homiliarum, vel plures alias Homiliarum in Genesim collectiones extitisse.

Rufin. In-
v. lib. 1.

Fragmenta aliquot è Tomis Origenis in Exodum vigesimo sexto Philocaliae capite continentur. In eundem praeterea librum, & in Leviticum Excerpta seu Scholia scripsisse eum tradit Hieronymus apud Rufinum. Duodecim vero Homilias in priorem hunc Scripturae librum, sexdecim in postremum Rufinus Latine refudit. Aliud ex Homilia secunda in Leviticum fragmentum habetur Philocaliae primo capite, cujus ne apicem quidem in Homilia Latinae editionis secunda, aliisve reperias. Ex quo facile intellectu est plures quoque in Leviticum Homiliarum collectiones fuisse. Id ex eo etiam probatur, quod cum Homilia 4. dicat Origenes se iam supra de lineis vestibus saepe egisse, & Homilia 6. sparsim se & saepe de consecratione Sacerdotis & unctione disseruisse, nihil tamen ejusmodi in superioribus penitus extret. An ex Homiliis autem extemporalibus depromptum sit fragmentum istud primi Philocaliae capitis ex Homilia 2. in Leviticum, an ex elaboratis per otium, (utriusque enim generis Homilias profudisse Origenem demonstrabimus infra) incertum est.

Rufin. Pro-
log. Homil.
Origen. in
Numer.

Praeter Homilias octo & viginti in Numeros, Scholia quoque edidisse eum tradit Rufinus: sed in unum ita cum Homiliis permista sunt ab hoc Rufino, cum Latine utraque exponeret, ut pro eodem haberi possent: Quaeunque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stilo, sive etiam ex his quae Excerpta appellantur, scripta reperimus, haec perurgente te Romana, ut potuimus, voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus. Hieronymus in interpretatione duodecimae Origenis in Ieremiam Homiliae notat de sacerdotalibus benedictionibus Adamantium disseruisse. Nihil autem hujusmodi in Rufiniana collectione comparet. Igitur vel Homilias istas pro consuetudine sua decurtavit & interpolavit Rufinus; vel aliqua iam ipsius aetate exceiderant.

Hier. Epist.
65. cap. 1.

Sepe aliquando in Deuteronomium disseruisse Origenes declarat Hom. 8. in Luc. Eundem vero librum explanaturum se affirmat Tom. 32. in Iohann. Octo in eum Homilias Origenis commemorat Cassiodorus libr. De institut. divin. Scripturar. cap. 1. Reliqui etiam vobis in Deuteronomium sermones octo (Origenis) in quibus est minuta nimis & subtilis expositio. Rufinus in Prologo ad Vrsacium: Iam enim ex omnibus, quae in Lege scripta reperi, sola ut puto in Deuteronomio desunt Oratiunculae, quas si Dominus iuverit, & sanitatem dederit oculis, cupimus reliquo corpori sociare. Porro memoratos in Pentateuchum Tomos significavit Hieronymus, cum Ambrosium dixit Origenis Hexaëmeron compilasse.

II. Viginti sex Homilias in Iosue ex tempore ab Adamantio sene recitatas, & industria Exceptorum servatas Rufinus Latine reddidit. Fragmentum ex Homilia 20. duodecimum Philocaliae caput representat. Homilias novem in Iudices Latinis itidem verbis retulit Rufinus. Origenes in Prologo Commentariorum in Canticum Canticorum, agens de Cantico Deborah ita scribit: Verum & de his plenus in illis oratiunculis quas de libello Iudicum edidimus, dissepta reperies. Atqui ex oratiunculis in Iudices quae supersunt, sexta Canticum Deborah explanat. Verisimile ergo est has ipsas Homilias designari ab Origene, proindeque ab eo ipso fuisse editas, non ex tempore conceptas & recitatas. In libros Regum duas omnino Homiliae supersunt: prior in 1. Reg. cap. 1, & 2. altera in 1. Reg. 28. in qua de Engastrimitho disputatur. Priorem Latinae habet Origenis editio; alteram è Vaticanis membranis Allatius eruit. Homilia insuper tertia in Iosue ait Origenes se aliquando de duabus meretricibus, quarum litem Salomon disceptavit, in Ecclesia ad populum disse-ruisse. Cassiodorus praeterea in libro De institutione divinarum Scripturarum, cap. 2. affirmat se quatuor Origenis Homilias in primum librum Regum invenisse; unam in librum secundum: & unam, eamque prolixam in librum secundum Paralipomenon. Idem cap. 6. narrat visas sibi in duos Esdrae Libros singulas Origenis Homilias, quae à Bellatore Presbytero Romana oratione explicatae sunt. Iobum multis Homiliis Origenes exposuit. Sic Eustathius Antiochenus in Diagnostico de Engastrimitho: ἡ δὲ ἐν τῷ πολὺν ἄριστον μιλῆσας ἰὼβ... μετῴρωθ' εἰς τὰ ἦν θυγατέρας ὀρέμεσας δούμα ταυτα τὴν ἑξῆς ἡραυδάς: Cum de misero Iob

μιλῆσας ἰὼβ... μετῴρωθ' εἰς τὰ ἦν θυγατέρας ὀρέμεσας δούμα ταυτα τὴν ἑξῆς ἡραυδάς: Cum de misero Iob

A *Iob Homilias habuisset, in Filiarum nomina sublimi oratione excurrens, aniliter eo in argumento versatus est. Has Homilias ad sensum fuisse ab Hilario conversas tradit Hieronymus in Catalogo Scriptor. Eccles. & Epist. 75. adv. Vigilantium, ubi & id apponit: Cur Tractatus eius (Origenis) in Iob descriptos habes, in quibus contra Diabolum, & de Sircis, casuque disputans, quaedam locutus est qua Ecclesia non recipit?*

III. Psalterium Origenes triplici expositionum genere illustravit, Commentariis, Homiliis, & Scholiis. Primum illum inter Græcos integrum Psalmorum corpus multis voluminibus explicasse proditum est ab Hieronymo Epist. 89. ad August. quod de Commentariis intelligo. Ex his multa vel imitatum, vel interpretatum fuisse Hilarium idem auctor est; qui & septem de Tomis illis se Latinis verbis expressisse refert, à Psalmo nimirum decimo ad decimum sextum. Idem etiam libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. *Octogessimum quoque*

B *nonum Psalmum, inquit, qui scribitur, Oratio Moysi, hominis Dei, & reliquos undecim, qui non habent titulos, secundum Huilli expositionem, ejusdem Moysi putat (Origenes) nec deditur Ebraeam Scripturam interpretari, per singula loca quid Ebraicis videatur inserere. Ea porro Commentaria instigante Ambrosio suscepta, eidemque inscripta fuisse ex fragmento intelligimus, quod habet Epiphanius Hæc. 64. cap. 7. Tractatus Origenis in Psalterium centum & quinquaginta vidisse se asseverat Trithemius in libr. De script. Eccl. Novem Homilias in Psalmos 36, 37, 38, Romano sermone Rufini opera donatas Latina Origenis habet editio. De Psalmorum illorum expositione ita Rufinus in Prologo: Idcirco tibi eam, Aproniane fili carissime, in novem orationibus, quas Græci Homilias vocant, velut in uno corpore digestam in Latium transuli.*

C *Eam in novem Homilias digestam se trantulisse dicit, non in novem Homilias digessisse; contra quam Erasmo, & Sixto Senensi visum est. Ex Homilia præterea in Psalm. 82. fragmentum historiae suae inseruit Eusebius: & Homiliam in Psalmum centesimum laudat ipse Origenes Homil. 15. in Iof. Denique brevibus Scholiis Psalterium fuisse ab Origene annotatum affirmat Hieronymus sive quisquis est Auctor Comm. in Psalm. in Proem. Proxi- me, inquit, cum Origenis Psalterium, quod enchiridion ille vocabat, strictis & necessariis interpretationibus annotatum in commune legeremus, simul uterque deprehendimus nonnulla eum vel perstrinxisse leviter, vel intacta penitus reliquisse: de quibus in alio opere latissime disputavit, quod scilicet non putaret rem magnam brevi sermone concludere. Et deinde: Non quod putem a me posse dici qua ille præterit; sed quod ea qua in Tomis vel Homiliis ipse disseruit, vel ego digna arbitror lectione, in D hunc angustum Commentariolum referam. Quibus Tomi Origenis, Homiliae, & Scholia in Psalterium singularim notantur.*

IV. Ex ejus Commentariis in Proverbia Salomonis particulas duas depromsit Pamphilus in Apologia. Catena quoque manuscripta Bibliotheca Mazariniana in Lucam, ad cap. 8. v. 4. insigne fragmentum indidem exprimit. Ipsi Explicationum in Ecclesiasten scribit Sixtus meminisse Methodium in libro De resurrectione. Quod equidem in fragmentis, quae apud Epiphanium, & Phorium extant, nusquam reperio. In Canticum Canticorum multum laboris & studij contulisse ipsum testatur Gregorius Nyssenus. Commentarios quidem & Homilias in hunc librum dedit. Commentarij duplices fuerunt: Parvum Tomum juvenis scripsit, de quo laciniam capiti septimo Philocalia intexam deprehendas. E annis vero provecitior decem composuit Tomos, quos memorabili elogio Hieronymus

exornavit, in Prologo ad Damasum, suae interpretationi duarum Origenis Homiliarum in Canticum præfixo: *Origenes, inquit, cum in ceteris libris omnes vicerit, in Canticum Canticorum ipse se vicit: nam decem voluminibus explicatis, quae ad viginti usque versuum millia pene perveniunt primum Septuaginta Interpretes, deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, & ad extremum Quintam Editionem, quam in Aethio littore invenisse se scribit, ita magnifice, aperteque disseruit, ut inde mihi videatur in eo completum esse quod dicitur: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Horum Commentariorum pars non contemnenda in Editione Latina hodieque superest, sed male in Homiliis distributa, ut ostendemus inferius, cum de superstitibus Origenis Operibus erit agendi locus. Homilias autem in Canticum duas Hieronymus Latine explicavit, quas, F ut ipse ait, in morem quotidiani eloquij parvulis adhuc lactentibus (Origenes) composuit.*

V. Isaiam Adamantius Commentariis, Homiliis, & Scholiis interpretatus est; & Commentariorum quidem triginta libris, Homiliis viginti quinque. Hieronymus libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 3. *Certe etiam Origenes Patriarchen Huillum, qui temporibus eius fuit, nominat; & tricesimum tomum in Esaiam, in cujus sine edisserit: Vix tibi civitas Ariel, quam expugnavit David, illius expositione concludit; ut cum aliter prius sensisse se dicat, doctum ab illo, id quod est verius, constiterit. Et in Proemio ad primum Commentariorum suorum in Isaiam librum: Scripsit in hunc Prophetam juxta Editiones quatuor, usque ad visionem quadrupedum in deserto Origenes triginta volumina, de quibus vicesimus sextus liber non invenitur. Feruntur & alij sub nomine ejus de visione respandor duo ad Græcam libri, qui pseudo-graphi putantur; & viginti quinque Homiliae: & quatuordecim quas nos Excerpta possumus appellare. Plura autem scripsisse illam persuadere possunt*

Euseb. l. 6. Hist. c. 32. hæc Eusebij verba, unde sua Hieronymus mutuatus est: *αὐτὸς ἔγραψε τὰς ἐπιτομὰς τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν ἐν τῇ ἑξήκοντῃ ἔτει τῆς ἐπιτομῆς τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν. ἡ δὲ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν ἐστὶν ἡ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν. ἡ δὲ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν ἐστὶν ἡ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν.* Hac tempore Origenes commentarios suos in Isaiam composuit, e quibus in tertiam quidem partem Isaiæ, usque ad visionem quadrupedum in deserto, triginta ad nos Tomi pervenerant. Et continuo de Commentariis ejusdem in Ezechielem agens, viginti quinque sua ætate extitisse ait, neque plures Origenem in hunc Prophetam scripsisse: quasi subinnuens aliquos è Commentariis in Isaiam intercidisse. In antiquo Codice Marchali, unde Isaiæ contextum depromsit Curterius, & cum Procopij Commentariis edidit, Tomorum illorum Origenis numeri ad limbum adscripti sunt, & in tricesimo desinunt, qui notatus est ad oram capitis 29. v. 1. atque hinc proinde pertinuit ad cap. 30. v. 6. unde initium ducit visio quadrupedum.

Jeremiæ Prophetiam per Homilias Adamantius explicavit. Quatuordecim ex Homiliis confuso ordine Hieronymus in Latinum sermonem transtulit. Novemdecim habuit Scorialensis Codex, quo usus est Corderius, sub nomine Cyrilli; quarum duodecim inter Hieronymianas iam ante habebantur. Fragmentum ex Homilia trigesima nona decimum offert Philocaliæ caput. Cassiodorus in libro De instit. divinar. Scriptur. cap. 3. asserit Origenem 45 Homiliis Jeremiam exposuisse, ex usque quatuordecim sibi fuisse inventas, eas nimirum quas Hieronymus Latinitate donaverat. Denique Rabanus Maurus quinque illas supra quadraginta Origenis Homilias in Jeremiam vidisse se asseverat. At in Threnos Jeremiæ novem Origenes dictaverat Tomos, ex quibus quinque duntaxat ad suam ætatem perferasse Eusebius memoriam prodidit.

Euseb. lib. 6. Hist. cap. 32. Ezechielem viginti quinque Tomis ab Origene fuisse illustratum docet idem Eusebius. Docet & vetus Marchali liber omnes Prophetas complexus: nam ad Ezechielem oram Origenianorum Tomorum numeri suis sunt notati locis, nec plures sunt quam quinque & viginti. Ex Homiliis vero in Prophetam hujus enodationem pronuntiatis, quatuordecim ab Hieronymo Romanis conversa verbis in Latinam editionem concessa sunt. Ex hoc Origenis loco Tract. 29. in Matth. *Quæ autem sequuntur in textu Daniels, sicut potuimus, exposuimus, in Daniele aliquid ab ipso compositum fuisse discimus: & è Procmio quoque Hieronymi ad undecimum Commentariorum in Isaiam, in quo ait sese Origenem cum aliis fuisse affectatum in Expositione septuaginta Hebdomadarum: nisi quis hæc in aliis fortasse libris obiter ab Origene tractata fuisse dicat. Multo igitur minus hæc addocent Homiliae an Commentaria in Daniele diderit. Caterum cum novemdecim Origenis Homilias in Jeremiam, falso Cyrillo adscriptas è Scorialensi codice depromserit Balthazar Corderius, & in editionis suæ Prefatione notaverit ejusdem Auctoris Commentarios in Ezechielem & Daniele contineri in hoc ipso Codice, caueat Lector ne eos quoque Cyrillo perperam tribui, itidem ut Homilias in Jeremiam, & ad Origenem pertinere temere existimet: tam enim Cyrilli quam Origenis esse possunt: re ipsa quippe in omnes Prophetas scriptas fertur Cyrillus, & ejus etiam in Daniele Homilias in Vaticana Bibliotheca servari tradit Sixtus Senensis. Rei veritatem vel sciunt, vel scire possunt Scorialenses illi Hieronymiani, qui his thesauris incubant.*

Sixt. lib. 4. Bibl. in Cy. v. 10.

Hieron. lib. De script. Eccl. c. 86. Euseb. lib. 6. cap. 36. Hist.

Hier. Prolog. in Oseam.

Hier. Prolog. in Malach.

Hier. Prolog. in Matth.

VI. In Duodecim Prophetas viginti quinque *ἑξήκοντα* Origenis volumina manu Pamphili exarata reperisse se narrat Hieronymus: plures tamen scripsisse Adamantium significat Eusebius: *ὅτι τὰς ἐπιτομὰς τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν ἐστὶν ἡ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν. ἡ δὲ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν ἐστὶν ἡ ἐπιτομὴ τῶν βιβλίων τῶν προφητῶν.* Et Tomos in Duodecim Prophetas conscribit, ex quibus quinque & viginti duntaxat reperimus. In Oseam nonnulla scripsisse fertur, atque item in Zachariam, necnon & in Malachiam: atque hos Commentarios è viginti quinque *ἑξήκοντα* illarum numero fuisse arbitror. In Oseam quid commentatus sit his verbis tradit Hieronymus: *Origenes parvum de hoc Propheta scripsit libellum, cui hunc titulum imposuit: ὅτι τὸ πῶς ἀνομιᾶν ἐν τῷ ὄντι ἰσχυρῶς hoc est: Quare appellatur in Osee Ephraim: volens ostendere quæcunque contra eum dicuntur, ad Hæreticorum referenda personam. Et aliud volumen ἀναγινῶν κ, ἀνάγνωσον, quod & capite caret & sine. Addit præterea: Quæ (Didymus) tres libros me petente dixit, quinque quoque alios in Zachariam. Nam & in ipsum duo tantum Origenes scripsit volumina, vix tertiam partem à principio libri usque ad visionem quadrupedum edisserens. Idem in Prologo ad primum Commentariorum in Zachariam: scripsit in hunc Prophetam Origenes duo volumina usque ad tertiam partem libri à principio. Hac Hieronymus de Commentariis Origenis in Zachariam: istud vero de ejus voluminibus in Malachiam: scripsit in hunc librum Origenes tria volumina, sed historiam omnino non tetigit, & more suo totum in allegorie interpretatione versatus est.*

VII. De Origenis Exegeticis in Matthæum id habet quoque Hieronymus: *Legisse me facteur ante annos plurimos in Matthæum Origenis viginti quinque volumina, & totidem eius Homilias, Commatiunq; interpretationis genus: hoc est, Commentarios, Homilias, & Scholia. Totidem eius Commentarios numerat Eusebius lib. 6. Hist. cap. 36. Quapropter mendosa*

A esse liquet hæc verba è Prologo Hieronymi, qui præfixus est Latine interpretationi Homiliarum Origenis in Lucam: *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36 Tomos illius in Mattheum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostre lingue traderem.* Legendum enim: 25 Tomos illius in Mattheum. Corruptam lectionem Erasmus, Sixtus Senensis, & Iosias Simlerus ac Conradus Frisius secuti sunt. Mendosa quoque illa in Rufini Inveſtiva 2. in Hieron. in quibus viginti sex Origenis in Mattheum libros ab Hieronymo commemoratos fuisse refert; quem etiam errorem secutus est Vincentius Bellocacensis Specul. Doctrinal. libr. 18. cap. 43. Bonam illorum partem Græce representavimus, meliorem tempus consumpsit. Misere vero deformata sunt, quæ Latinis Editionibus continentur. Inter Homilias quæ in diversos inscribi solent, septem circa Matthei interpretationem

Erasm. in
Conjur. lib
Orig.
Sax. Bibl.
libr. 4.
Ios. Siml.
C. Prof. in
Epist. Bibl.
Siquet.

B versantur, sed quoniam incerti sunt auctoris & fidei, suo loco excutientur.

Quinque Tomos Origenis in Lucam Hieronymus commemorat. Novem vero & triginta ejusdem Homilias in hunc Evangelistam Latina oratione expressit, quibus pepercit annorum inclementia, Tomis consumptis. Plures vero ab Origene fuisse conscriptas cur suspicer, faciunt postremæ sex, quæ cum continuatum in superioribus ordinem non teneant, è majori numero videntur detractæ. Facit & ipse Origenes Tomo 13. in Matth. p. 333. ubi quadam à se in Homiliis in Lucam scripta narrat, quorum nulla in superstitibus Homiliis apparent vestigia. Comment. in Ioh. Tomos triginta duos Adamantius edidit. Ita Rufinus Inveſt. 2. in Hieron. *Interim Origenis libros, ut supra diximus, in omnem admirationem extollit, & dicit, quod si eos interpretetur Romana lingua, cognoscat quantum boni & ante nescit, & scire nunc caperit, id est in Mattheum, inquit, viginti sex libros: (lege, viginti quinque) & in Lucam quinque, & in Iohannem triginta duos.* Inde est quod in Codice Commentariorum in Iohannem quo usus est Ambrosius Ferrarius novem interruptæ seriei Tomi in 32 Tomos fuerant distributi. Emendetur ergo locus ille Prologi Hieronymi ad Homilias Origenis in Lucam à se conversas: *Siquidem illud quod olim Roma sancta Blasilla flagitaverat, ut 36 Tomos (lege, 25 Tomos) illius in Mattheum, & quinque alios in Lucam, & 39. in Iohannem nostre lingue traderem.*

Hier. Prolog. in Hom. Origen. in Lucam.

C Lege, 32. in Iohannem; non ut legisse videtur vir eruditus, *triginta quatuor.* Scribit Eusebius ex universa hac Commentariorum mole duos & viginti duntaxat libros suo ævo extitisse. His vero temporibus vix supersunt novem. Duæ præterea in Iohannem reperiuntur Homiliae inter eas quæ in diversos inscribuntur; sed quoniam de ipsarum Auctore non constat,

Euseb. libr. 6. Hist. cap. 24.

D de ipsis alias questionem habebimus. De Expositionibus in Acta Apostolorum unum illud quod scribam habeo, aliquot Homilias in illa fuisse ab Origene lucubratas: caput siquidem Philocaliæ septimum claudit exiguum fragmentum è quarta Homilia in hunc librum.

VIII. Ad enodandas Pauli Epistolas ingentem operam & laborem Origenes contulit: præcipue vero circa Pauli Epistolam ad Romanos summam adhibuit diligentiam; nam quæ in Latina Editione à Rufino conversa extant, vix mediam Commentariorum exquant partem, quos in eam Epistolam ediderat. Rufinus in Præfatione ad Heraclium interpretationi suæ præfixa, *Suades, inquit, ut nostra voce quindecim eius (Origenis) volumina, quibus Epistolam Pauli ad Romanos differui, explicemus.* Ita legerunt & ediderunt Merlinus, Erasmus, & Genebrardus: inde Sixtus Senensis scripsisse Origenem dixit in Epistolam ad Romanos Commentariorum libros quindecim. At eos viginti numero fuisse asserit Cassiodorus libr. De institut. divinar. scriptur. ita loquens: *Sancti Pauli prima omnium & admirabilior destinata cognoscitur ad Romanos, quam Origenes viginti libris Græco sermone declaravit: quos tamen supradictus Rufinus in decem libros redigens, adhuc copiose transtulit in Latinum.* Confirmatur illud ex his Rufini verbis in Præfatione mox laudata: *Addis autem ne quid laboribus meis desit, ut omne hoc quindecim voluminum corpus, quod Græcus sermo ad quadraginta fere, aut eo amplius millia versuum produxit, abbreviem, & ad media, si fieri potest, spatia coarctem.* Igitur Rufini interpretatio media circiter pars est Origeniani Operis; atqui hæc interpretatio decem complectitur libros; viginti ergo opus Origenianum complectebatur. Igitur pro quindecim legendum apud Rufinum viginti. Addit deinde Rufinus interpolata fuisse Commentaria Origenis, & in omnibus fere Bibliothecis defuisse aliquanta ex ipso corpore volumina. Epistolam ad Corinthios priorem latissime interpretatum esse ipsum ait Hieronymus Epistol. 52. ad Pammach. Id confirmatur ex ipsius Origenis Homilia 17. in Luc. in qua se disseruisse ait in hujus Epistolæ capite 1. vers. 2. Epistolam quoque ad Galatas Commentariis, Homiliis, & Scholiis explicavit. Testis Hieronymus: *Scripsit ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum conmatico super explanatione ejus sermone complexi; Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola possint sufficere, composuit.* Hæc verba repetit subinde Epistol. 89. ad Augustinum; tum subjungit paulo post: *Hanc autem explanationem, quam primus Origenes in decimo Stromateon libro, ubi Epistolam Pauli ad Galatas interpretatur, & ceteri deinceps Interpretes sunt secuti, &c. Docet nos etiam Hieronymus tribus voluminibus Epistolam ad Ephesios eundem illustrasse, ipsumque se fuisse secu-*

Hieron. in Prim. Comment. in Epist. ad Galat.

tum; quod iterat libr. 1. Apolog. adv. Rufin. cap. 4, & 5. Fragmentum è libro tertio in A
Epistolam ad Colossenses adducit Pamphilus in Apologia. In priorem ad Thessalonicen-
ses Epistolam ἐπιτολὰς edidisse Origenem discimus ab Hieronymo, cuius hæc verba sunt
Epistol. 152. ad Minerium & Alexandrum: *Origenes in tertio volumine ἐπιτολῶν Epistole*
Pauli ad Thessalonicenses prima, post multa quæ vario prudensque sermone disseruit, hæc intulit: de qui-
bus nulli dubium est Atacium pleraque libasse. Atque hæc ἐπιτολὰς libr. 2. contra Celsum lau-
dantur. Decerptis è libro Origenis in Epistolam ad Titum lacinis locupletavit Apolo-
giam suam Pamphilus, easque ita commendavit: Quæ quidem non in publico dicta sunt ab eo,
idest in communi Ecclesie auditorio, ne forte putentur propter audientes favorabilem aptasse sermonem:
sed ex illis hæc libros protulimus, quos in secreto apud semetipsum nullo arbitrio intercedente dictabat.
Denique in Epistolam ad Ebræos Commentaria & Homilias emisit. Commentariorum B
fragmentis in Apologia usus est Pamphilus. Quæ si quis ex Homiliis profecta esse velit;
sciat ille, nulla ex Homiliis testimonia Pamphilum hoc Opere protulisse: id ipse asseverat:
Incipientes igitur iudicis scripturarum suorum ostendere quid de singulis senserit, ex his præcipue libris testi-
monia congregabimus, quos accusatores eius quam maxime criminantur, idest quos per spatium & quie-
tem in secreto conscripsi; has enim asserunt maxime à predicatione Ecclesiastica dissepere. Quamvis
autem Homilias aliquot per otium, ut dixi, lucubraverit, in secreto tamen conscriptæ dici
non possunt, quæ ad id conscribebantur, ut populo universo audiente recitarentur. Ho-
milias autem Origenis in illam ad Ebræos Epistolam allegat Eusebius libr. 6. Hist. cap. 25.
Vtrum Apocalypheos mysteria scriptione aliqua Adamantius aperuerit, incertum est;
constat illud modo, mente id destinasse ipsum, cum Matthæum interpretaretur, in senecta C
nempe ætate; Tractatu quippe 30. in Matth. futurum pollicetur, ut ad libri huius enoda-
tionem animum aliquando appellat. Quod si spem fecerit eventus, consilium morte pe-
remtum crediderim. Tradit certe Epiphanius, ut supra dictum est, propositum fuisse Ori-
geni Scripturam universam enarrare.

Epiph. Hist.
64. cap. 3.

SECTIO TERTIA.

DE ORIGENIS EXEGETICIS QUÆ SVPERSVNT, DEQVE VETVSTIS
IPSORVM INTERPRETATIONIBVS.

I. De Exegeticis in Genesim, II. Exodum, III. Leviticum, IV. & Numeros; V. in
Iosue, Iudices, Reges, VI. Psalmos, & Proverbia; VII. Canticum Canticorum, VIII.
Isaiam, IX. Ieremiam, X. Ezechielem, XI. & Oseam; XII. in Mattheum, XIII. Lu-
cam, XIV. Iohannem, & Acta Apostolorum; XV. & in Epistolas ad Romanos, Colos-
senses, Titum, & Ebræos.

I. **E**X immenso Origenianorum ἐπιτολῶν numero, ne brevis hæc quidem, quam
recesuimus, series ab injuria temporum fuit immunis; maxima siquidem scri-
ptionum illarum pars intercidit, adeo ut perpauca admodum vetustatis subter-
fugerint invidiam, & velut laceræ è naufragio tabulæ ad nos transmissæ sint. Laceras dixi,
nam vel truncatæ, & magna sui parte mutilatæ, & male multatæ sunt, vel peruersis inter-
pretationibus deformatæ. Attamen ut in aurificum officinis pretiosa ipsa scobs est, & stu-
diose colliguntur ramenta; ita nos aureas magni Origenis reliquias, quoad ejus fieri pote-
rit, è tenebris ac pulvere vindicemus. Initium erit à Genesi. Hanc diximus superiore se-
ctione tredecim Commentariorum libris fuisse ab Origene expositam. Ex his fragmenta
duo libris suis De præparatione Evangelica Eusebius inseruit: prius extat libr. 7. & capitis
prioris Geneseos versus duodecimum explicat; Commentariorum autem partem esse ex
stilo arguitur: posterius illustrat capitis ejusdem versus decimumquartum, jacet autem F
in libro sexto Eusebij. Habetur etiam in Philocaliæ capite 22. fragmenti huius pars ali-
qua, unde discimus è tertio Tomo Commentariorum Origenis de promptum illud esse.
Aliud præterea reperitur Philocaliæ cap. 14. ubi ex eodem Tomo petitum id esse signifi-
catur. Ex horumce librorum Præfatione exiguum fragmentum, & aliud quoque è libro
primo recitat Pamphilus in Apologetico. Scripserat Origenes Homiliarum mysticarum
in Genesim libros duos: illarum partem esse septemdecim eas quæ supersunt arbitratus est
Sixtus Senensis. Huic ego neutquam assentiri possum: Homiliæ enim quas habemus, ex
tempore videntur fuisse pronuntiatæ, & ab actuariis in literas relatæ; mysticæ vero medi-
tate per otium elaboratæ, & ab Origene ipso editæ sunt. Editio Metlini Hieronymo tri-
buebat earum interpretationem quæ supersunt; hanc Rufino debeti agnoverunt Erasimus

A & Genebrardus. Id probatur ex ipsius Prologo ad Vrsacium: *Nam & promississe me memini, ut si qua sint adamantis sensus in Legem Moysi dicta colligerem, atque ea Latino sermone nostris legenda transferrem: & deinde: Igitur ut possum qua innoxisti explicare contendo. Iam enim ex omnibus que in Lege scripta reperi, sola ut puto in Deuteronomio desunt oratiuncule.* Atqui Latine redditas habemus Homilias in quatuor priores libros Pentateuchi; quis ergo Rufinum Interpretem ausit infitari? Probat ipsum hoc Peroratio subiecta interpretationi Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quam Rufino adscribendam esse suo loco docebimus: is in ea se Origenis Homilias in Genesim, Exodum, & Leviticum Latine convertisse scribit. Nulla itaque adhibenda est fides antiquo Codici Bibliothecæ Regiæ, in quo illa ipsa de qua agimus Homiliarum Origenis in Genesim interpretatio Hieronymo adscribitur. **B** Observe interim Lector, postremam Homiliam bona sui parte esse mutilatam; nam omnes Patriarcharum benedictiones pro instituto non persequitur, & solenni caret clausula, quam Homiliis suis omnibus Origenes imponere consuevit.

II. Commentariorum in Exodum laciniis aliquot vigesimo sexto Philocaliæ capiti Basilii & Gregorius intexerunt. Homilia vero duodecim Latina editione continentur. Nomen Interpretis adscriptum non est, sed ex Prologo Rufini ad Vrsacium, & ejusdem Peroratione ad interpretationem Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, quæ mox laudavimus, manifestum est non alium Interpretem quam Rufinum quæri debere: id quod vel ex ipsa stili similitudine statim deprehendas. Fallitur ergo Sixtus Senensis Hieronymo interpretationem hanc tribuens.

III. Ad interpretationem Homiliarum Origenis sexdecim in Leviticum Rufino itidem adjudicandam, & arguendum Sixtum qui eam Hieronymo adscribit, valere eadem in argumenta. Qualiter autem in interpretandis Homiliis illis, & quæ in Genesim, & quæ in Exodum habitæ sunt se gesserit Rufinus, id ipse declarat in Peroratione mox citata: *Fateor namque, Heracli frater amantissime, quod dum tuis desideriis satisfacere cupio, oblitus sum pene mandati quo precipitur: Dominus supra vires tuas ne levaveris: quavis nobis nec in cæteris qua te insistente, imo potius pensum divini operis exigente, in Latinum vertimus, defuerit plurimus labor, dum supplere cupimus ea que ab Origene in auditorio Ecclesie ex tempore, non tam explanationis, quam adificationis intentione perorata sunt: sicut in Homiliis, sive in Oratiunculis in Genesim & in Exodum fecimus, & præcipue in his que in librum Levitici ab illo quidem perorandi stilo dictata, à nobis vero explanandi specte translata sunt. Quem laborem adimplendi quæ deerant idcirco suscepimus, ne pulsatae quæstiones & relicta, quod in Homiliatico dicendi genere ab illo sæpe fieri solet, Latino Lectori fastidium generarent.* Egregium scilicet Interpretem, de suo quidquid libitum est largientem. Hoc illi debemus tamen, quod legitimo suo auctori restituta sunt; quæ inter Cyrilli Opera falso venditabantur. Itaque Bellarminus, qui lib. 4. De verbo Dei, cap. 11. essentia Origenis definire non ausus fuerat, easdem in libro De scriptor. Eccles. absque hesitatione huic attribuit. Unde explodendus Hæretodoxus quidam, qui eas posuit nuper inter opera Origenis supposititia. Cæterum primum Philocaliæ caput fragmentum exhibet ex Homilia secunda in Leviticum, quæ quidem ab Homilia secunda Rufiniana collectionis plane diversa est. Decurtatam ea particula & mutilatam à Rufino Homiliam hanc opinati sunt quidam; sed multo **E** verisimilius est plures fuisse Homiliarum istarum collectiones, & in una quidem secundum tenuisse locum Homiliam illam, unde prodit Philocaliæ fragmentum quæ à Rufiniana collectione abstrahit. Homilias quidem in Numeros, quæ supersunt, à se collectas & digestas Rufinus ipse prædicat, ut mox dicemus. Homilia in Ieremiam ab Hieronymo Latine reddita, alio ordine in Editione Latina, quam in Codicibus Græcis collocata sunt; quod & alibi factum observabimus. Idem itaque Homiliis in Leviticum contigisse, & pro Interpretum, studioforumve libitu variis modis fuisse seledas, & ordinatas existimare proclive est.

IV. Ex Prologo quem præfixit Rufinus interpretationi suæ octo & viginti Homiliarum Origenis in Numeros, quæ ad hanc diem supersunt, & ex ipso etiam stilo intelligitur **F** vehementer eos fassi, quicunque alium Interpretem assignant quam Rufinum. *Quæcumque, inquit, in Numerorum libro, sive Homiliatico stilo, sive etiam ex his que Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc perorante te (Vrsacium alloquitur) Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus.* Has nempe quas habemus Homilias undecunquæ collectas pro arbitrio suo in ordinem dispositis, simulque etiam Scholia ipsa permiscuit; quod Rufino Interprete dignum erat. Inanis itaque est Andrea Riveti Observatio, Auctorem Homiliarum istarum Latinum esse ex eo arguentis, quod Homil. 12. differentia notetur inter, *exciderit, & excidere*: quæ Rufini Interpretis munificentia accepta referenda sunt. Oratiunculas vero in Deuteronomium quominus Latine exposuerit, quemadmodum animo destinaverat, mors impedimento fuit.

V. Homilias Origenis in Iosue sex & viginti Latina nobis exhibet Editio. Hieronymo
h h iij

interpretationem tribuit titulus Prologi: sed tam interpretatio, quam interpretationi præfixus Prologus proflus Rufinum auctorem habent. Ac stilius quidem stilo superiorum Homiliarum cum orationis contextu, tum dictionum delectu perquam similis est. Nec interpretem se dissimulat ipse Rufinus in Peroratione suæ interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos. Prologus quoque Rufinianas merces olet. Cur Hieronymo tributus sit, causæ id fuisse puto. Scripserat in Prologo Galeato Hieronymus: *In Templo Dei offerri unquam quod potest; alij aurum, argentum, & lapides pretiosos: alij hyssum & purpuram, & coccum offerunt. & hyacinthum: nobiscum bene agitur: si abolerimus pelles, & caprarum pilos.* Hæc in Prologo suo expressit Rufinus, & dilatavit. Idem Chromatium alloquitur, quem Præfationibus suis in Paralipomena & in Tobiam Hieronymus compellat. Hos illi titulos largitur Rufinus: *O mi semper venerabilis pater Chromati; istos Hieronymus in Prologo libri 2. Comment. in Habacuc: Ati Chromati, papa venerabilis.* Ex his natus error. Nec id casu tamen, sed dolosis Rufini artibus factum conjicio, qui cum se Origenismi vulgo suspectum esse, proptereaque minus vendibiles merces suas intelligeret, fucum incautis lectoribus facere voluisse verisimile est; Hieronymi autem adversarii sui nomen præscripsit, quo eam quoque in Origenismi suspitionem vocaret, à quo tam sæpe doctrinæ hujus fuerat criminatus. Simili vitæ adversus eum usus est in Peroratione interpretationis Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos, ut suo loco à nobis dicetur. Rufini autem non minus familiaris fuisse videtur Chromatius, quam Hieronymi, ut pote Episcopus Aquilæ, quæ Rufini patria fuit. Gratianus Causs. 25. quaest. 1. ex Homilia 15 Origenis in Iosue locum affert, quem Gregorio adscribit. Nempe locum hunc sibi usurpaverat Gregorius, quem aliunde arreptum esse Gratianus advertere debuit. Homilia vigesima inigni parte constat duodecim Philocalia caput. Hanc si cum Rufini interpretatione contuleris, verene hæc in laudata toties Peroratione de se prædicaverit Rufinus, deprehendes: *Nam illa quæ in Iesu Nave. & in Iudicum librum, & in triginta sextum, & in triginta septimum, & triginta octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus, & non multo cum labore transalimus.* Rufinum quidem interpretationis hujus auctorem agnoscit Erasmus: at Præfationem confictam à Bibliopolis & suppositam existimat, idcirco quod solœcismis & sermonis ineptiis scateat, & quod Homilia istas in Iosue extemporales esse significet, cum scribat tamen Athanasius diligentissimum Origenem fuisse. Futilia sane argumenta. Quasi non orationem suam stribiginibus quoque inquinaverit Rufinus; D quasi non homilia & ex tempore pronuntiaverit Origenes, & per otium lucubraverit, ut infra demonstrabimus. Hæc Erasmi censura quantumvis inepta, ineptiorem etiam istam à Magdeburgensibus expressit: *In librum Iesu Nave Homilia 26 supersunt, quas non esse Origenis Erasmus indicat, ex solœcismis dictionum, & locutionum improprietate, & sermonis ineptiis; nem ex singulis allegoriz, & tum quod Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus operis mentionem faciat.* Quod de Præfatione dixit Erasmus, de Homiliis dictum arbitrari sunt Magdeburgenses. Id longe abest ab Erasmi sententia: nam hoc argumento suppositiciam putat Præfationem, non quod Homilia istas Origeni falso ipsa adscribat, sed quod ex tempore ab ipso recitatas fuisse doceat. Tum addit: *His adiciam quod ut Hieronymus in Catalogo Scriptorum nullam hujus Operis facit mentionem, ita Rufinus in Peroratione quam paulo ante citavimus, proficitur se hujus libri, & sequentis Iudicum interpretem.* Ait Erasmus opera sua recensentem Hieronymum in Catalogo Scriptorum nullam Interpretationis hujus fecisse mentionem; Rufinum vero in Peroratione subjecta Commentarii Origenis in Epistolam ad Romanos se ejus auctorem esse professum. Atque ait id quidem, ut Rufinum, non Hieronymum, Interpretationis hujus auctorem esse probet; non ut falso Homilia ipsas Adamantio adscribi demonstrat, quod putaverunt Magdeburgenses. Sic demum concludit: *Hæc paribus inculcare visum est, ob morosa quorundam crassaque iudicia, qui nimium tribuunt quibuslibet titulis ac Præfationibus.* Quibus verbis satis ostendit se de Præfationis, non de Homiliarum Auctore disputasse. Et tamen Magdeburgensium sententiam amplexum esse video Gulielmum Perkinium, aliumque ætatis hujus Heterodoxum, virum bene doctum, cujus nomini parco.

Ex eadem Rufini Peroratione proxime commemorata Homiliarum novem in Iudices auctor esse Origenes, Rufinus Interpretes, & quidem, si quid ipsi credendum, satis accuratus deprehenditur. Nec aliunde profectam dicas Homiliam unicam in Reges Latine editam, sive opus ipsum, sive interpretationem spectes. Illud in ea maxime animadverti veliam, quod habetur circa initium: *Nolite ergo in nobis illud requirere quod in Papa Alexandro habetur.* Fatemur enim quod omnes nos sperat in gratia lenitatis. Alexandrum Hierosolymitanum Præsulem significat, à quo ad Presbyterii ordinem fuerat promotus. Quod cum ignoraret Andreas Rivetus, frustra ex iis occasionem sumit Homilia hujus Origeni abjudicandæ. At quis ille, inquit, Alexander Papa? Si primus Episcopus Romanus ejus nominis, multo antiquior est: si vero Episcopus Alexandrinus, multo recentior; successit enim Achilla anno Christi 311; cum Origenes

Erasmus in
Enchiridion
Orig.

Magd. Cat.
3. cap. 10.

Perkin. in
Problema
De exanti
in fidei Ro-
mano Ca-
tholico

A *extremum diem obiisset circa annum 256.* Alteram Homiliam de Engastrimytho, quam è Vaticana Bibliotheca erutam publicavit Allatius, & Codicis fides, & stilus ipse, & Eustathij Diagnosticus Origenis esse demonstrant.

VI. Agnoscamus etiam ex proxime allato Rufinianæ Perorationis testimonio Homilias novem in Psalmos 36, 37, & 38, Origeni merito adscribi, Rufino vero interpretationem; eamque simpliciter fuisse expressam. In gratiam Aproniani viri nobilis, & causæ suæ faventis laborem hunc susceptum à se declarat in Prologo his Homiliis præfixo. Tangendus hic obiter Erasmus, qui in Censura super his Homiliis, critica suæ nimium permittit, earumque auctorem, & interpretem dubios facit: *Nec ipse, inquit, qui præfatur, proficitur se has Homilias simpliciter veris, ut habeantur apud Græcos, nec illis exprimit nomen Auctoris.* Verum quidem; at meminisse debuerat Erasmus Auctorum nomina Operum initis præscribi solere, ac proinde præstantem Rufinum necesse non habuisse profiteri has Homilias se ex Origene vertisse, cum id titulus clamaret. Futilius etiam est argumentum petitum ex Peroratione, in qua nomen Auctoris non expressit. Agebat de Operibus Origenis à se interpretatis; Origenem ipsum nominaverat; Homiliarum ipsius in Genesim, Exodum, & Leviticum mentionem fecerat: addit deinde: *Nam illa quæ in Iesu Nave, & in Iudicum librum, & in trigésimum sextum, & in trigésimum septimum, & trigésimum octavum Psalmum scripsimus, simpliciter expressimus ut invenimus.* Facile sane intelligitur hæc quoque Opera, itidem ut proxime commemorata, Origenis esse, cuius nomen ad singula apponere superfluum fuisset & molestum. Quod si hæc Origeniani nominis prætermissio dubium Auctorem facit; cur de Auctore Homiliarum in Psalmos dubitavit Erasmus, de Auctore Homiliarum in librum Iudicum neutiquam dubitavit? par enim erat utrobique ratio. Eodem modo de Auctore interpretationis ratiocinamur: quoniam enim hæc est *Ἐπιτομή τῶν ὁμοίων*, reliquarum Homiliarum in Peroratione memoratarum interpretationem tribuere Rufino; hæc vero illi, earum itidem ut aliarum interpretem se proficenti abjudicare? Magni profecto & excellentis ingenij vir fuit Erasmus, sed præcipitis iudicij. Hanc tamen eius censuram sequuntur Magdeburgenses, sequitur & Robertus Cocus Anglus, eamque hoc fulcit argumento; *quod in diversis textibus explicandis, quomodo Latine, quomodo Græce se habent enarrat. Exempli gratia in Psalmum 36: Ille inquit, verba faciens de textu quodam in Deuteronomio ubi Latine dicitur: In zelum adduxerunt me, & ego in zelum adducam, in Græco idem ipse sermo est, qui & in Psalmi initio est dicitur: Emulati sunt me, & ego emulabor eos.* Parum enim vero perspecta fuit huic censori Rufini licentia, cui solenne est ejusmodi additamenta ad Auctoris contextum adjicere. Hoc amplius, Erasmus ex Origenianis in Psalterium Commentariis de promptum hunc Homiliarum librum, liberius conversum, & in Homilias dissectum, immani proflus audacia coniecit. Nam ejusmodi feratur conjectorum licentia, iam vero quid erit certum, quid constans in literis? antiqui rerum confundentur fines, & omnia sua dequevertentur. Merito itaque hæc Erasmi censuram confutat Genebrardus in Collectaneis, multisque ac solidis rationibus has Homilias auctori suo Origeni asserit. Atque ex eo quoque refellit Gulielmus Perkinus Anglus, qui Homilias duas in Psalmum 38, ex genuinorum Origenis Operum serie expungit.

E Antonius Verderius Supplemento Epitomes Bibliothecæ Gesnerianæ Bibliothecam, sive Antiquitates Constantinopolitanas subjunxit, in quibus inter libros Illustris. Principis Domini Jacobi Marmoretæ hunc recenset, cui titulus est: *Origenis explicatio in Psalterium David.* Tum subijcitur: *Et versus in explicationem Origenis habet solutionem explanationis Iohannes Mabropoda Metropolitani sanctissime Metropolitice Ecclesie Euchariarum: atque ipse Origenes, uti habet suam explicationem, filius est S. Hippolyti Philosophi, & Martyris.* Hæc ipsa ad calcem Apparatus sui adjecit Posssevinus, cum variarum Bibliothecarum Catalogos pertexeret. Quæ cum satis obscura sint, ego sic intelligo, Origenem in hac Expositione Psalterij imitatum esse Hippolytum, quem Commentarios in Psalterium scripsisse tradit Hieronymus. Eundem autem Hieronymum alibi probavimus falso ibidem docuisse Origenem in Hippolyti imitationem ad interpretandas Scripturas sese accinxisse. Igitur vel Catalogi concinnator, vel qui Codicem ipsum descriperat, Origenem putavit in explicando Psalterio Hippolyti imitatore & filium fuisse. Scribunt præterea Iosias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, aliique, Origenianam Psalterij expositionem in Cæsarea in Origenem Viennensi Bibliotheca asservari.

Porro è Tomis in Psalmum primum habemus partes aliquas apud Epiphanium Hæc. 64. cap. 6. & Philocaliæ cap. 2, & 3. & apud Eusebium libr. 6. Histor. cap. 25. & iterum apud Epiphanium in eadem Hæc. cap. 10. & apud Pamphilum in Apologetico, ubi sextam adversus Origenem criminationem refellit. Rursum insigne segmentum è Tomò in Psalmum quartum capite 25. exhibet Philocalia; & aliud è Commentariis in Psalmum sextum Apologeticus Pamphili, septimam confutans adversus Origenem criminationem; & aliud

*Verisimiliter in
Problema de
emulatio
Romane fl-
dei Cathol-
icorum.*

*Hieron. De
scrip. Eccl.
cap. 39.*

iterum idem Apologeticus, sextam criminationem tractans, è Commentariis in Psalmum A
decimum quintum; & aliud denuo ibidem, è Commentariis in Psalmum decimum octa-
vum; & rursum aliud Philocalia capite primo, è Commentariis in Psalmum quadragesi-
mum. At Eusebius libr. 6. Histor. cap. 38. profert particulam ex Homilia ad Psalmum 82.
Hæc omnino reliquæ à totè Homiliis & Tomis temporum injuriæ subductæ sunt. Commen-
tariorum in Proverbia fragmenta duo in Apologetico suo Pamphilus ab interitu vindica-
vit. Aliud quoque in Catena Mazariniana in Lucam extat; sed Catenarum fragmenta re-
censere nobis hic propositum non est.

VII. E parvo Tomo in Canticum, quem juvenis scripserat Origenes, particulam quam-
dam habemus Philocalia capite septimo. E secundo vero Tomo Commentariorum quos
decem voluminibus grandior natu digessit, aliud segmentum reperimus vigesimo sexto B
capite Philocalia, quæ in eo finem facit. Eorundem vero voluminum decem Prologum,
cum sequentium Tomorum initio Latina Origenis representat editio, à Rufino interpre-
tatum, sed deformatum, & pro Homiliis perperam venditatum. Cur ita sentiam, causas
afferam adversus nonnullos, qui de Operis hujus Auctore falsa fenserunt. Eius quidem
scriptor esse Origenes ex stilo deprehenditur, & ex allegoricis & tropologicis expositioni-
bus, in quas ab historicis excurrit. Id probant præterea sententiæ earum consimiles & ger-
manæ, quæ in duabus Homiliis ab Hieronymo conversis occurrunt: *Epithalamium*, inquit
in Prologo, *libellus, idest nuptiale carmen, in modum mihi videtur Dramatis à Salomone conscriptus,*
quem cecinit instar nubentis sponsa & erex sponsum suum. In Homilia vero priore ab Hieronymo
Latine reddita: *Ita quippe in hoc libro, inquit, fabula pariter & Epithalamio sunt personæ, ex quo C*
Genitrix sibi epithalamium vindicant, & istius generis carmen assumptum est. Epithalamium siquidem
Canticum Canticorum. Primum Cantici versum exponens in *Ad Romanos* Homilia quæ Prolo-
gum excipit, scribit *ἐπιθελαμίου* variis nominibus in Scriptura sancta signari, vel vocabulo
cordis, vel pectoris ac sinus, si de discumbentibus in convivio agatur; velut cum super
pedus Iesu recubuisse dicitur Iohannes, Christi *ἐπιθελαμίου* esse intelligendum: in Levitico
idem exprimi per pectusculum & armum, qui Sacerdotibus separatur; in Canticum vero
per ubera. Tum ita concludit: *Cor tuum, id est sponse meus, idest dogmata quæ intra te sunt, vel do-*
ctrina gratia superat omne vinum, quod cor hominis laxificare solet. Sicut enim in his de quibus dicit:
Quia Deum videbant, cor competenter dictum esse videtur, & inter discumbentes sinus ac pectus ponitur
pro habitu sine dubio discumbentium, formaque convivii; & rursus ut apud Sacerdotes pectusculum & D
brachium mysticè designatur eloquiis; ita etiam arbitror in presenti loco, ubi amantium habitus & col-
loquia describuntur, gratissime hoc ipsum principale cordis in iberibus appellatum. Ecce tibi res ead-
dem in Homilia priore ab Hieronymo conversa, super eundem Cantici versum: *Conque*
sermo d'vinus unam eandemque rem pro locorum qualitate diversis vocabulis nuncupat. Quando hostia
offeritur in Lege, & vult intellectum ostendere, pectusculum separationis offertur. Quando vero recumbit
aliquis cum Iesu, & sensum eius communiione perfruitur, non pectusculum ut supra, sed pectus alloqui-
tur. Porro cum sponsa loquitur ad sponsum, quia nuptiale carmen inducitur, non pectusculum, ut in sa-
crificio; non pectus, ut in Iohanne discipulo, sed ubera nominat, dicens: Quia bona ubera tua super vi-
num. Communica ut sponsa cum sensibus sponsi, & scias quia inebriant atque laticant istiusmodi co-
gitationes. Quis non utrumque locum in eadem incude formatum dicat? Merlinus demum in E
aliquo quidem Codice nomen Hieronymi Operi huic adscriptum sese reperisse dicit, sed
in omnibus tamen vetustis, & probatis voluminibus Origenem auctorem signari fatetur.
Dubitandum itaque non est, quin Origenem Opus istud de quo agimus, auctorem habeat.
Nunc vero probandum est perperam fuisse illud in Homilias distributum, & partem
esse Tomorum decem quos in Canticum scripsisse memoratur. Argumento primum stilus
est, quem alium esse in Tomis, alium in Homiliis sciunt qui in Origenis lectione versati
sunt. Stilus Homileticus familiaris est, simplex, popularis, brevis; alter sublimis, diffu-
sus, curiosus, eruditus. Talis autem scriptio in Canticum, de qua res est. Quorum præ-
terea Prologus ille? Prologos Tomis numquamnon præfigit Origenes; numquam Homi-
liis. Postremo solenni hæc clausula Origenis Homiliae fere terminari solent, ut vix unam F
alteramve ab hoc more discrepantem reperias, *ἐν γερῶ μοῦ, ἡ ἑστὶν δεῖα, καὶ κατὰ τὴν εἰς*
αἰῶνα τῆς ἀθανάτου. cuiusmodi nihil in *Ad Romanos* illis Origenis Homiliis occurrit. Minime
ergo Homiliae sunt, sed Tomi. Optime Vincentius Bellocensis Speculi Doctrinalis libr.
18. cap. 43, Origenianarum scripturum numerum contexens, emisisse Adamantium ait
in Canticum Homilias duas; in principium vero libri ejusdem libros tres. Nec pariter
Operis granditas, ut partem eam esse putemus parvi Tomi, quem juvenis in Canticum ela-
boravit: cum præferim fragmentum illud è parvo Tomo, quod Philocalia capite septimo
adducitur, in his quatuor Homiliis vel Prologo nusquam extet: at illud alterum quod
capite vigesimo sexto Philocalia ex secundo è decem Tomis depromptum est, in Homilia
secunda ex illis quatuor reperitur. Quapropter verisimile est tres Homilias priores ipsos
esse

A esse priores Tomos tres; postremam vero, quarti partem; quod & ex eorum prolixitate aestimare licet. Denique in eo Opere laudat Origenes Expositiones suas in Exodum, in Leviticum, in Numeros, & in Iosue, quas probabile non est jam tum fuisse elaboratas, cum parvum Tomum in Canticum moliretur, ut pote quem adhuc juvenis composuit; at maturior ætate ad decem Tomos concinnandos accessit. Obijci potest scriptum esse ab Hieronymo in Prologo interpretationis Homiliarum duarum in Canticum, Origenem in decem Tomis Septuaginta Interpretes, Aquilam, Symmachum, Theodotionem, & Quintam Editionem magnifice, aperteque diservisse; quod cum in *Ἱερωνύμου* quas tractamus Homiliis non appareat, hinc consequi Opus esse à decem Tomis diversum. Verum sciendum est Rufinum scriptoris hujus esse Interpretem, ut mox ostendam, cui cum solenne sit pervertere omnia, & ad libitum recoquere, adeo ut Tomos Origenis in Epistolam ad Romanos ad mediam partem coactaverit, quis ullam ab eo fidem expectet?

Superest ut Rufinum Interpretem esse demonstremus. Hieronymus in Prologo Homiliarum duarum Origenis in Canticum, de decem voluminibus Commentariorum agens, eorum interpretationem ait à se fuisse prætermisam, quod res esset ingentis otij, laboris, & sumptuum. In libro quoque De scriptoribus Eccles. inter libros Origenis à se conversos, nullam hujus mentionem fecit. Minime igitur Hieronymo adscribenda est hæc interpretatio. Gennadius autem in Catalogo Virorum illustrium significare videtur quæcumque Origenis opera Hieronymum interpretem non habent, ad Rufinum esse referenda; ne utique ergo dubitare licet quin interpretatio ea Rufino debeatur: nam antiquam esse, & æqualem Hieronymianæ ætatis, & Gennadio antiquiorem stilus satis arguit; qui, ut alia omnia prætermittentem argumenta, solus Rufinum interpretem indicat. Maxime vero indicant selecta quædam, & magna ex parte barbaræ voces Rufino usitatissimæ, cujusmodi illæ sunt, *attitalare, comperenter, conplecti* in significatione passiva, *castare, creatura*, pro creatio, *incorruptio, numerositas, observantia, observanter, participium*, pro eo quod est, partis adeptio, *pretiositas, rationabiliter, refutare* pro abnuere, *sequestrari, significantia*. Quod si quis opponat interpretationibus suis Prologos Rufinum præfigere solere, ut tradit Gennadius; huic autem libro Prologum ab Interprete appositum non fuisse; sciat ille multos à Rufini Prologis intercidisse; velut illum, quem toties laudavimus, Numeris præfixum, & Vrsacio inscriptum, quem Latina Origenis Editio ne utique representat.

D Quæ cum ita sint, de nihilo esse patet, quod in vetustis quibusdam Codicibus nomen Hieronymi lucubrationi huic fuit prænotatum, ut observat Sixtus; quodque ex hoc Opere testimonia attulerint Magister Sententiarum, & S. Thomas, sub nomine Ambrosij. Castigandus quoque Erasmus, qui & ipse sentit, & idem ut sentirent Magdeburgenses perfecit, hoc opus esse *Homini Latini, pulchre docti, ac bene disertii*: propterea quod in Prologo Græcos laudat, velut alienos, his verbis: *Quam apud Græcos, qui eruditi ac sapientes videntur.* Id ipsum liquere ait ex interpretatione *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis*. Demum suspicatur ejus esse, cujus extant libri De vocatione Gentium, & Commentarij in aliquot Psalmos. Quæ quam frivola sint, promptum est ostendere. Ethnicos omnes à Luca in Actis, & à Paulo *ἔθνη* appellari notum est: hinc Judæi opponuntur *Ἰουδαῖοι*, idest, Ethnicis, seu Gentilibus. Itaque à Patribus *Ἰουδαῖοι*, tamquam alieni laudantur, & ab ipso etiam Origene Tom. 15. in Matth. p. 382. ubi ait: *ἰσὺς δὲ τῆς αἰσθητικῆς ἐπιστῆς ἀδυνατεῖ καὶ τῆς ἡθροῦς ἡδονῆς, ἡ δὲ ἀλλογενεῖας, διωκτικῆς ἢ ἐν τῷ αἰσθητικῷ ἰσχυρῶν, ἐν οἷς δὲ τὸ πῶς Ἰουδαῖοι σὸφιστῆς ἰσογενεῖται πῶς τὸ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν πῶς τῶν στωϊκῶν εἰρημῶν παρρησιασται.* Ceterum vel ex hoc loco, unde suppositivum esse illud opus conjicit Erasmus, ubi non obscuris verbis Platonis laudatorem Symposium, in quo de amoris natura differitur, conjectura non levis capi potest, auctorem Operis hujus esse Origenem, cui Platonis disputationes suos in usus convertere solenne est. Quod ad vocum illarum, *amoris, charitatis, dilectionis, & cupidinis* attinet, hæc atque alia ejus generis, quæ Romanum scriptorem sapiunt, Rufini perfidie debuerunt adscribi. Quale illud est quod observat Robertus Cocus Anglus, dixisse Auctorem Commentarij hujus, *Verbum Dei apud Græcos masculino genere proferri, apud nos neutro genere*: & qualia sunt ea loca Operis istius de quibus ait Bruno Amerbachius Præfat. in Hieronymi Tomum 7. *Multa sunt, quæ Latini hominis esse non Græci comprehendunt.* Quorum iudicium, ut & illud Gulielmi Perkinii, inter rejicula & spuria hoc opus recensentis, merito floccifacimus.

Præter parvi Tomi fragmentum, & amplas à decem Tomis lacinias, duæ quoque superfluent Homiliæ ab Hieronymo Latino sermone explicatæ *fideliter magis, quam ornate*, ut ipse ait in Prologo ad Damasum. Homiliam priorem in partes duas perperam Merlinus dissectuit; primam partem Epistolæ pro Præfatione venditans. Errorem viderunt Erasmus, & Genebrardus, & in suis Editionibus correxerunt; parte utraque in vnum conjuncta.

VIII. Superiore Sectione diximus Origenem triginta voluminibus, & viginti quinque

*Erasm. in
Censur. lib.
Orig.
Magd. Cens.
3. cap. 10.*

*Perkins. in
Problemat.
De evan.
to fidei Ro.
mane i
ibid. 151.*

num A
oda-
agefi-
n 82.
men-
dica-
ta re-
uam-
quos
lexto B
gum,
pre-
anfla
idem
tionis-
& ge-
nquit
ripiu,
nyimo
quo C
quidem
Prolo-
cabulo
super
vicio
o vero
uel da-
s dicit:
ponitur
lom & D
& col-
es cal-
congus
o hestia
combit
allogui-
et in fa-
per vi-
odi co-
um in E
it, sed
atetur.
habeat.
partem
in stilus
vesfati
, diffu-
m præ-
Homii-
e unam F
er-
ne
linime
his libr.
ium ait
patitur
im ela-
eptimo
n quod
omilia
s iplos
esse

Homiliis Isaiam explicasse. E libro primo Commentariorum fragmentum affert Pamphilius in Apologetico; & aliud paulopost è libro vigesimo octavo. Ex Homiliis supersunt omnino novem in Editione Latina. Interpretis nomen non adscribitur, quem Hieronymum esse censeo. Idipsum censet Erasmus, atque Hieronymum in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum fateri se hoc fragmentum vertisse ex Commentariis Origenis in Isaiam. Equidem id solum in eo Catalogo reperio, ubi de seipso agit Hieronymus: *In Hieremiam & in Ezechielem Homilias Origenis viginti octo, quas de Greco in Latinum verti; de Seraphim & Osanna.* Atqui Homiliarum quæ extant, prior agit de Seraphimis stantibus super solium Domini Isaiæ 6. 2. sed leve est hoc argumentum, ad probandum istas novem Homilias Hieronymum convertisse. Verisimilior mihi conjectura capitur ex stilo, & ex delectu quarundam dictionum, quas frequentius sibi Hieronymus asciscere amat, quod optimum est internoscendis Scriptoribus argumentum. Dictiones illæ sunt: *absconsus, dominicus, nuncupativus, principale* pro eo quod est *ἡ ἀρχή*, *principari alicui, principalis, propheta, repro-mitto, repromissio, speculatorius, turpilogium, Zabulus, cuncta Evangeliorum*, aliæque ejusmodi. Notet diligens Lector Homiliam nonam mutilam esse in editionibus Merlini, Erasmi, & Genebrardi, & postrema parte truncatam, eique supplendæ detractam fuisse partem postremam Homiliæ nonæ (juxta Hieronymi collectionem sextæ) in Ieremiam, ab his verbis: *Converti sunt ad iniquitates patrum priorum.* Iamdiu vero in his Homiliis error iste inolevit: Codices siquidem manu exarati Bibliothecæ Regiæ eadem deformitate vitati sunt. Nempe facile contigit ut librarius imprudens ad describendam postremam partem Homiliæ Origenis in Isaiam nonæ, ab Hieronymo conversæ accedens, casu incidit in postremam partem Homiliæ Origenis in Ieremiam nonæ, ab Hieronymo itidem conversæ. Vnde non inane quoque fumitur argumentum Homiliarum in Isaiam non secus interpretem esse Hieronymum, ac Homiliarum in Ieremiam. Profecto causæ fuit hic error, cur postrema pars Homiliæ in Isaiam nonæ interciderit.

IX. Observavimus supra quinque & quadraginta in Ieremiam Homilias Origenem elimasse. Ex ingenti hac Homiliarum strue quatuordecim Latine refudit Hieronymus, ut ipse de se testatur in Prefatione Homiliarum Origenis in Ezechielem, & in libro De scriptor. Eccles. Novemdecim Græce edidit Balthasar Corderius è Scorialensi Bibliotheca, suamque interpretationem adjunxit. Cyrilli vero præfixit nomen, deceptus ab antiquo Codice, optimæ cæteroque notæ. Ista nominum commutationes ex eo oriuntur perisape, quod in idem compacta volumen plurima variorum opera, partim auctorum suorum inscripta nominibus, partim destituta, librarios facile fallant, carentem auctoris sui nomine scriptionem ad eundem pertinere credentes auctorem, cujus nomen præ se fert scripto proxime antecedens. Non in his vero duntaxat, sed in aliis etiam lucubrationibus, Origenis nomen cum Cyrilli nomine permistum ac confusum est. Sexdecim Origenis Homilias in Leviticum vetusta Cyrilli habent editiones, & Cyrillo adscribunt. Commentarium quendam in Marcum (quem aliquando cum Deo publici juris faciemus) Origeni Codices quidam, Cyrillo nonnulli, Victori Antiocheno alij tribuunt. Novemdecim itaque Homilias Cyrillo perperam adscriptas Adamantio restituendas judicamus hoc argumento, quod inter quatuordecim Origenis Homilias ab Hieronymo conversas duodecim ex his reperiuntur, quas Græce Corderius publicavit. Accedit Vaticani Codicis auctoritas, has ipsas novemdecim in Ieremiam Homilias habens, & Origeni assignans. Septem ex illis emisit in lucem Michaël Ghislerius in Catena sua in Ieremiam; eas nimirum quæ in Hieronymianis deerant. Eundem inter illas ordinem ponit Codex uterque, atque cum legitimum, & Ieremiæ locis quos enarrant, consentaneum. Nam quem tenuit Hieronymus, confusus ille est, vel ipso fatente: *Itaque inquit, post quatuordecim Homilias in Hieremiam, quas jampridem confuso ordine interpretatus sum.* Vnde manifestum est titulos his Homiliis præfixos Hieronymi non esse. Ad hæc fragmentum ex Homilia trigesima nona, capite decimo Philocaliæ exhibetur.

X. Tomi Origenis in Ezechielem vigesimi particula quadam constat undecimum Philocaliæ caput. Hieronymus vero quatuordecim ejusdem Homilias in hunc ipsum Prophetam Romanis verbis expressit. Testis Prologus in earum Homiliarum fronte collocatus: testis & liber De Scriptor. Eccles. cap. 146. Testis quoque Rufinus Invect. 2. qui & ad Vincentium Prologum scriptum fuisse docet. Miratur Erasmus quid sit cur Hieronymus, alias creber Prefationibus, nihil ad Homilias in Isaiam, & Ieremiam à se Latine redditas præfatus sit; in Prologo autem ad Homilias in Ezechielem erasum queritur Hieronymi nomen, & ejus quoque quem Hieronymus alloquitur. Suspiciatur vero Prologos fuisse sublatos ab his ad quos scriperat, postquam Origenis nomen factum est Romanis invidiosum, & verisimile esse in his Prologis Hieronymum magnifice prædicasse Origenis ingenium. Ego vero singulis libris Origenis à se expositis Prologos prætexuisse Hieronymum

Erasm. in
Conjur. libr.
Orig.

A fateor, nam id asserit Gennadius in Catalogo virorum illustrium: at quos prætenuit, non de industria, sed casu & librariorum oscitantia cenfeo fuisse sublato; alioquin sublatus quoque fuisset Prologus ad Damasum Homilias Origenis in Canticum præfixus; & iste alter ad Homilias in Ezechielem. In editione Merlini Prologo præfixus est hic titulus: *Prologus Translatoris ejusdem*: ejus nempe qui antecedentes Origenis Homilias in Ieremiam verterat, quem constat Hieronymum fuisse.

XI. Ostendimus superius ex Proemio Commentariorum Hieronymi in Oseam, parvum scripsisse libellum Origenem *ὅτι τὰ πρὸς ἀνομιὰν ἐκ τῶν ὁσίων ἰσχυρῶν*, & aliud præterea in eundem Prophetam volumen *ἀνετάλον ἢ ἀπύλετον*. Ex utro petium sit istud fragmentum, quo conflatur octavum Philocaliæ caput, incertum est; ex alterutro petium esse certum est: nam quamvis id eis præmissum sit: *ἐν τῷ εἰς τὸ ὁσίων ἰσχυρῶν*, Hieronymus autem loco laudato nullos ab Origene in Oseam scriptos fuisse Commentarios asserat dicens: *Rogavi eum (Didymum) ut quod Origenes non fecerat, ipse compleret, & scriberet in Osee Commentarios*, intelligendum est plenos in totum Oseam Commentarios Origenem non scripsisse, sed exiguos solum libellos.

XII. Viginti quinque in Matthæum Tomos Origenes elaboravit. Breve segmentum è primo Tomo adducit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. eoque brevius aliud indidem profert Pamphilus in Apologetico. Aliud è secundo Tomo, Philocaliæ capite sexto exhibetur. Aliud asserit è septimo Tomo Pamphilus. Julius Cæsar Bulengerus in Disputationibus contra Casaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 191. fragmentum asserit ex Origene ad cap. 6.

C Matth. & p. 166. aliud ex eodem ad cap. 23. atque aliud item p. 167. ex insidem Expositionibus in Matth. ejus locum non indicat. Indiligens profecto Bulengerus, qui unde hæc habuerit sibi, Lectorem non monuit. An ex Codice aliquo manu scripto? vix credo: nam quicumque hodie supersunt, quicumque certe mihi noti sunt, vel à decimo tertio capite vel à sequentibus ducunt initium; in vigesimo secundo, vel citra desinunt. Fortasse igitur ex Catena aliqua prodierunt isthæc. Quanquam nihil habent ejusmodi, quotquot excussimus Catenas ego & Combefisus. In vetustis Codicibus manu exaratis Tomus undecimus cum sex proxime sequentibus reperitur. Codex Ladenburgensis, quo usus est Erasmus, à Matth. 13, 36. auspicabatur, quemadmodum & Holmiensis: Regius priore undecimi Tomi parte multatus est. In Catalogo librorum Ducis Bavariæ notatur Tomus undecimus initio quoque mutilus, cum proxime sequentibus quinque. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum asserit nihil Origenis haberi in decimum Matthæi caput. At Vaticanus Codex fertur Tomis decimo, undecimo, duodecimo, & decimotertio. Scripserunt quoque Iosias Simlerus, & Conradus Frisus in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ, haberi in Italia Bibliotheca quadam decimum Tomum Commentariorum Origenis in Evangelium Matthæi; item fuisse apud Diegum Hurtadum Venetiis eorundem Commentariorum Tomum 1. (lego X) XI. XII. Quod si par est reliquorum inter se consensus, qualis Regii exemplaris cum Holmiensis, ex uno eodemque Codice descriptos omnes censuerim. Porro levis licet Bellarmini conjectura, qua Commentarios illos ab Origene abjudicat, non tamen *ἀποκείσθαι* prætermittenda est. Sic ait ille in libro De scriptoribus Ec-

D elesticis ubi de Origene: *Tractatus quintus in Matthæum videtur esse Latini auctoris: nam adducens Auctor verba Isaiæ 48. Dominus misit me & spiritus ejus: in Græco, inquit, Spiritus sanctus neutri generis est, non masculini, ut apud nos 3 ubi se inter Latinos numerat. Et si Tractatus quintus Latini auctoris est, non parva suspicio est reliquos etiam Tractatus ejusdem Operis, Latini auctoris esse. Habetur hic Origenis locus Tom. 13. in Matth. 18. p. 323, 324. Quamvis hoc Bellarmini iudicium palam refellat Codicis Græci lectio; ea tamen si careremus, non plus valeret illud adversus hunc Adamantij librum, quam adversus reliquos, quos veterum Interpretum studio Latine redditos legimus: in iis siquidem frequenter ejusmodi occurrunt additamenta Interpretum, suæ linguæ hominibus gratificantium. Legat qui volet pagellas aliquot à Rufino conversas, videbit quam sæpe mantillas similes de suo accudat.*

F Amplior est Vetus Interpretatio Commentariorum Origenis in Matthæum, quam Græcum ullum exemplar manuscriptum: Holmiense quippe omnium, quæ quidem ad meam pervenerint notitiam, prolixissimum, à Matthæi capite 13. vers. 36. ad caput 22. vers. 33. pertinet: prisca autem Interpretatio à Matthæi 16. 13. initium ducens, ad 27. 66. progreditur. Hanc Commentariorum partem in Homilias sive Tractatus 35. librarij male seriatim diviserunt. Recentiore videtur ista divisio temporibus Vincentij Bellovacensis; quippe qui Speculi Doctrinalis libr. 18. cap. 43. libros Origenis sua ætate supersites recensens, cum eos fere commemoret, qui hodieque in Editione Latina comparent, libros in Matthæum viginti sex assignat, corrupta ut dixi exemplaria secutus, quæ totidem pro viginti quinque notabant. Interpretationis auctorem assignare proclive non est. Hieronymus in Prologo Homiliarum Origenis in Lucam scribit nec virum suarum, nec otij, nec laboris fuisse vi-

ginti quinque Tomos illius in Matthæum, quinque in Lucam, triginti duos in Iohannem, A
 rogante Blasilla, Romanæ linguæ tradere. Proinde Veteris Interpretationis in Matthæum
 auctor non est Hieronymus. Minime sane audiendi Iosias Simlerus, & Conradus Frisius,
 ita scribentes in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ: *Origenis in Matthæum Homilia 36, ab Hie-*
ronymo translata, inter D. Hieronymi Opera habentur: nam neque extant Homilia 36 Origenis
 in Matthæum, sed 35 duntaxat; neque earum Interpres Hieronymus habendus est; imo
 Hieronymo recentior est, nam si ipsa prodiiisset ejus ætate, novam Blasilla neutiquam po-
 stulasset; nec ita scripsisset Hieronymus in Epistol. 65. ad Pammach. & Ocean. cap. 2. *Cen-*
tum quinquaginta anni prope sunt, ex quo Origenes mortuus est Tyri: quis Latinorum ausus est un-
quam tranſſere libros ejus De resurrectione, &c. ap. ap. sp. uarias, & p. uas; Nemo igitur existi-
 met ullam Tomorum interpretationem esse Hieronymo antiquiorem. Nihil magis Ru- B
 fino videtur adscribenda, quod Erasmi pace hanc ipsi attribuentis dictum velim: ille enim
 in Apologia Pamphili loca quædam è Commentariis in Matthæum adducta interpretans,
 non aliis solum utitur verbis, quam quæ Interpres iste Vetus adhibuit, verum etiam mul-
 ta quæ in eo desiderantur repræsentavit: cum tamen in eadem Apologia loca vertens ex
 aliis deprompta Commentariis, quos ipse fuerat interpretatus, non aliis utatur verbis quam
 suis, sequæ sui similem in eodem loco bis vertendo ostendat. Adde stilum ab Hieronymia-
 no & Rufiniano penitus discrepare, & deterioris ac recentioris ætatis vitio & corruptela
 esse inquinatum. Gennadio quoque recentiorem esse ex eo conjicio, quod in Catalogo
 illustrium virorum non obscure significat quæcunque Origenis Opera ab Hieronymo non
 conversa suis temporibus extabant, ea à Rufino Latine reddita fuisse. Ostendimus autem C
 nec Hieronymo, nec Rufino adscribi posse hanc interpretationem, unde sequitur Genna-
 dio quoque fuisse posteriorem. Cum ex hac autem interpretatione Thomas Aquinas in
 Aurea Catena loca multa *ωσπερ* referat in versus Matthæi, posteriores versus 13. capitis
 16., perspicuum est Thoma vetustiorẽ eam esse, talemque ejus ætate fuisse, qualis hodie
 circumfertur. Thoma itaque antiquior est, Gennadio recentior. Propius vero ad Genna-
 dij ætatem accedere non levibus indicis deprehendimus. Tomo 17. in Matth. pag. 470.
 hæc habet Origenes: *ὁ πατήρ εἶναι οὐ συζητοῦντες πατρὸς καὶ υἱοῦ ἕνωσαν, & τῆς ἁγίας τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐξ*
ἧς πατρὸς, καὶ ἧς υἱοῦ. Vertit vetus Interpres: *Quales sunt Heretici qui confundunt Patris & Filij*
substantiam, unum dicentes esse Patrem & Filium. ἁγία πνεύματος reddit substantiam, quod magnam Scri-
 ptoris antiquitatem sapit; hæc enim notione *ἁγία πνεύματος* antiqui fere Patres usurpant. Hila- D
 rius in libro De Synodis contra Arianos tres agnoscit substantias in Trinitate, hoc est *ἁγία*
πνεύματος, ἰσομήλου, ἁγία πνεύματος, substantiam ab essentia distinguens. Priscus quoque Novi Testa-
 menti Interpres locum hunc Ebr. 1. 3. *ὁ θεὸς ἁγία πνεύματος ἡ δόξα, καὶ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δόξα*
αὐτοῦ. reddit: *& figura substantie eius*: nec id mutavit Hieronymus, quamvis *ἁγία πνεύματος* ibi *Per-*
sonam videatur significare. Nihil tamen hic affirmo; scio enim à Patribus multis substan-
 tiam ipsam, seu naturam & essentiam Patris hic intelligi. Ad hæc Vetus ille Interpres Tract.
 8. insignem locum profert ex Evangelio secundum Ebræos. Atqui id de suo addidit; quip-
 bus hoc supererat Evangelium, æqualis fuit.

Profecto Interpretis hujus ætatem investiganti alicui verisimile forsitan fiet Cassiodori E
 temporibus vixisse, ipsumque adeo esse Epiphanium Scholasticum Cassiodori familiarem
 & necessarium. Supra memoratæ notæ videntur convenire, aliaque præterea. Græcæ lin-
 guæ parum consultus fuit Epiphanius, oratio barbara, dissipata, & inculta. Summa Veteris
 illius Interpretis barbaries, vix medioeris idiomatis Græci peritia, plane nulla in evolven-
 dis obscurioribus sententiis perspicacitas; cujus sibi conscius difficillima quæque quasi
 consulto prætermisit. Certe tam abnormi licentia interpretationem hanc administravit, ut
 mirabile sit: totas paginas detrahit, totas addidit, nec usquam exemplar affectatus est. Ve-
 rum Historiam Tripartitam ab hoc Epiphanio scriptam si quis accurate cum vetusta illa
 Origeniani in Matthæum Commentarij interpretatione conflixerit, summam sibi discre-
 pantiam, atque hanc multo illa inquinatiorem, & innumeris vocabulorum portentis de- F
 formiorem offendet. Æqualis Epiphanijs fuit Bellator quidam Cassiodori itidem familia-
 ris, cujus rogatu multas Græcorum scriptiones, nonnullas etiam Origenis Latino sermone
 rependit. Huic si quis Commentariorum in Matthæum interpretationem adscriptam vel-
 lit, non valde repugnabo. Nec multum adversatur conjecturæ nostræ Cassiodori de hac
 interpretatione silentium, qui alias plerasque Epiphanijs & Bellatoris in libro De institu-
 tione divinarum Scripturarum recensuit: nam post editum hunc à Cassiodoro libellum
 lucubrari ea potuit.

De septem Origenis in Matthæum Homiliis quæ habentur inter eas, quas In diversos
 vulgo appellant, quoniam incerti sunt Auctoris, suo loco disputabimus.

XIII. Homilia Origenis in Evangelium Lucæ triginta novem Latina editione conti-

A nentur. Interpretem sese professus est Hieronymus in Prologo ipsis prae-texto, & in libro De scriptor. Eccles. cap. 146. Erasmus in Epistola ad Franciscum Cigalinum scripserat has alterius cuiusdam esse videri, quam Origenis, sed in Censura ad libros Origenis mutavit sententiam, & verum Auctorem agnovit. Nihilominus ita disserit: *In Catalogo tamen ita facit huius operis mentionem (Hieronymus) ut magis videatur ex Didymo veris esse. Quum enim Origenis mentionem reliquisset, post hunc in modum loquitur: De Spiritu sancto Didymi, quem in Latinum transiit, librum unum, in Lucam Homilias triginta novem, in Psalmos à decimo usque ad decimum sextum tractatus septem, Captivi monachi vitam, &c. Quibus ex verbis nihil aliud intelligi potest, quam aut esse Hieronymi hoc opus, aut ab eo versum ex Didymo. Hoc utrum casu an studio factum sit, nescio.* At observasset Erasmus pari argumento Homiliarum duarum in Canticum auctorem revocari posse in dubium, cum in eodem Catalogi capite hæc habeat Hieronymus: *De tribus questionibus Legis Veteris, Homilias in Cantica Cantorum duas, adversus Helvidium.* Nempe Auctoris nomen adscribere neglexit, quem aliunde satis notum esse sciebat. Addit Erasmus: *Dein quum in ceteris nihil habeatur erroris, hic multa sunt vel suspecta vel damnata.* Itane vero? nihilne in libris *ad hunc usque*, in Commentariis in Matthæum, in reliquis operibus habetur erroris? Mirare Lector effrahem Erasmi in Veterum expendendis scriptis, & projectam temeritatem. Modestior Merlinus, errores his Homiliis ab Origeniani nominis æmulis asperfos asseverans: quamquam & id valde incertum. Pauucas quasdam particulas ex Origene in Lucam exhibet Iulius Cæsar Bulengerus Part. 2. Diatrib. 3. p. 158. & 222. adversus Casaubonum, ex Catenis fortasse aliquibus depromptas.

C XIV. E duobus & triginta Commentariorum in Iohannem Tomis, novem omnino supersunt; primus, secundus, sextus, decimus, decimus tertius, decimus nonus, vigesimus, vigesimus octavus, & trigessimus secundus. In Bibliotheca Regiæ Codice hi Tomi suis notati numeris reperiuntur. Eisdem complectitur Tomos præter decimum, & vigesimum octavum memoratus liber in Bibliotheca Bavarica Catalogo. At Codex Bibliothecæ Venetæ sancti Marci, licet Regij consimilis sit, nec plura habeat, à callido tamen librario in Tomos triginta duos distributus fuit, hæc arte lacunas & hiatus eclare, & apud incautos dissimulare, & pro integro venditare volente. Eo fit, ut eundem hunc esse putem, qui fuit Diegi Hurtadi, quique simili dolo dissectus fuisse memoratur. Hanc Tomorum partitionem, quam secutus est Ferrarius, falsam esse arguunt fragmenta, quæ è quarto Tomo proferuntur in quarto Philocaliæ capite, & in quinto reperiuntur Tomo Ferrarianæ Interpretationis. Similiter è sexto Tomo particulam recitat Basilius libr. de Spiritu sancto, c. 29. Extat illa in sexto Tomo Codicis Regij, in octavo vero Ferrarianæ interpretationis. Codicum porro omnium ea est similitudo inter se & congruentia, ut ex uno exemplari descriptos esse omnes pro certo habeam. Præter superiora exiguam è Tomo secundo in Iohannem particulam promit Pamphilus in Apologetico, secundam criminatorem consutat. Capite quarto Philocaliæ fragmenta adducuntur è quarto Tomo; item capite sequenti alia fragmenta è Præfatione quinti Tomi in idem Evangelium; cuius Præfationis aliam quoque portionem in caput 25. libri sexti Historiæ Eusebius inserit. Ex Origene in Iohannis caput sextum laciniæ quasdam exiles profert Bulengerus in Disputationibus contra Casaubonum Part. 2. Diatrib. 3. pag. 251. quas cum Codices manu scripti Commentariorum in id Evangelium non exhibeant, ex Catenis prodixisse veri absumile non est. Denique inter Homilias In diversos duæ habentur in Iohannem, quæ cum certum auctorem non habeant, paulopost suo loco ventilabuntur.

Vnicum superest in Apostolorum Acta fragmentum Origenis, è quarta detractum Homilia, quod capiti Philocaliæ septimo Basilius & Gregorius Theologus insulerunt. In Catalogo librorum Illustrissimi Principis Domini Jacobi Marmoretæ, quem inter Antiquitates Constantinopolitanas Supplemento Bibliothecæ Gesnerianæ inseruit Antonius Verderius, commemoratur Origenis Explicatio in Acta Apostolorum, & in Epistolas Pauli, de quibus nunc suo ordine agendum est.

F XV. Rufinus Heraclij impulsu viginti Tomos Commentariorum Origenis in Epistolam ad Romanos Latinæ linguæ donandos suscepit: sed qua fide? sua nempe, hoc est pessima: nam totum opus jam interpolatum, & aliquot voluminibus decurtatum ad mediam fere partem sese contraxisse proficitur in Præfatione ad Heraclium. Injuriam Origeni illatam facilius deprehendes, si fragmenta quædam lucubrationis huius inserta Philocaliæ cum Rufiniana conversione consigas. Adversus hanc audaciam merito Erasmus excautescit, & falso affectam Hieronymo operis huius interpretationem Rufino restituit. Cur Hieronymo tributa sit, Rufini astu & vafritie factum puto, qui ad declinandam facti invidiam (male quippe audiebat Origenis nomen) & in Hieronymum, à quo sæpe Origenissimi causa exagitata fuerat, refundendam, nomen suum non apposuit, modestia factum simulans, quod malis artibus actum erat: *Verum ego, inquit, qui plus conscientie meæ quam nomini*

desero, etiamsi addere aliqua videor, & explere quae desunt, aut brevare quae longa sunt, furari tamen A
 titulum eius, qui fundamentum operis jecit, & construendi aedificij materiam praebeat, rectum non puto.
 Sit sane in arbitrio legentis cum opus probaverit, operis meritum cui velit adscribere. Deinde in Per-
 oratione verba haec dolose adjecit: *Sunt enim mihi; In his quae scribis, quoniam plurima in eis*
tui operis habentur, da titulum nominis tui, & scribe: Hieronymi, verbi gratia, in Epistolam ad Roma-
nos Explanationum libri. Hinc delusi bardi homines Hieronymi nomine librum praescripse-
 runt. At vel ex eo stoliditas eorum arguitur. Nam si Interpretres fuisset Hieronymus, cur vo-
 ces illas, *verbi gratia*, addidisset, quae declarant fictitium esse & ascititium id nomen, non
 legitimum? Subjungit paulo post converturum sese Clementis libros; quod à Rufino fa-
 ctum esse constat, non ab Hieronymo; tum ait: *Satisfaciam sane in eo amicis meis; dabo titulo*
nomen meum, Auctoris nihilominus vocabulo permanente: nam Hieronymi ne putetur, Clemen- B
ter: Hieronymi nempe, cuius nomen adscriptum supra finxit. Eadem versutia usum esse
 non semel Rufinum jam supra notavimus. In Prologo Homiliarum in Iosue sententias
 Hieronymi & stilum referre conatus est. In Praefatione ad libros *αὐτῶν ἀρχῶν* nomen suum
 celavit. Ita occultando Origenismo, & traducendo Hieronymo fucum vulgo faciebat.
 Minime itaque assentior Erasmo, mangonij hujus librarios insimulanti, & ad emtores al-
 licendos praetextum ab iis Hieronymi nomen censenti. Praeter contractam illam & trun-
 catam Rufini interpretationem habemus Tomi primi portionem in Apologia Pamphili;
 longe vero ampliolem capite Philocaliae 24. Aliud quoque è Tomo nono fragmentum
 nobis offert caput ejusdem Philocaliae nonum. Exiguam denique particulam ex eodem
 Opere subministrat alio Apologiae loco Pamphilus. Tomum vero, unde translata est, non C
 notavit. Atque haec cum legitimum horum Commentariorum Auctorem Adamantium
 esse clarissime demonstrant; non dubitavit tamen novitius quidam scriptor Heterodoxus
 hos ipsos in suppositivorum Origenis scriptorum seriem conicere; à Gulielmo Perkinso
 delusus, qui eos male quidem à Rufino convertos scripsit, quod verissimum est; Origeni
 vero falso esse tributos nequitiam cogitavit.

Brevem libri tertij in Epistolam ad Colossenses laciniam, & alias libri in Epistolam ad
 Titum nonnullas Apologetico suo Pamphilus insultit. Hieronymus in Epistola ad Mine-
 rium & Alexandrum fragmentum affert è tertio volumine *Ἐπιγραμμάτων* Origenis in
 primam ad Thessalonicenses. Ex Homiliis in Epistolam ad Ebraeos paucula quadam descri-
 psit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 25. Indidem nonnulla affert Pamphilus diversis Apolo- D
 getici sui locis.

Multa praeterea è variis Origenis lucubrationibus fragmenta Catena subministrant; sed
 neque locos unde illa petita sunt indicant; nec certa est Catenarum fides, ut monuimus
 alibi. Quapropter fragmentorum quae ex iis profecta sunt, nullam hic habendam rationem
 duximus. Ex iis autem excerptae sunt multae Origenis in varios Scripturae libros *Ἐπισημειώσεις*,
 quae in Vaticanæ Bibliothecae Catalogis commemorantur.

SECTIO QUARTA.

DE ORIGENIS TETRAPLIS, HEXAPLIS, ET OCTAPLIS.

I. Proponitur Epiphaniij sententia de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. II. Af-
 feritur propositus duarum Ebraicarum columnarum in Hexaplis, & Octaplis situs. III. Qua-
 eritur quare in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis Theodotionem Symmachus praecesserit. IV.
 Investigatur mens Eusebii de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis. V. Vnum & idem opus
 fuerunt Hexapla, & Octapla. VI. Ex superioribus recentiorum multorum errores arguan-
 tur. VII. Editionem Interpretum Septuaginta, quae in Hexaplis habebatur, asteriscis, obe-
 lis, lemniscis, & hypolemniscis Origenes distinxit. Ei praeterea quae erat in Tetraplis Scho-
 lia adjecit. VIII. Editionem *ἑξ* Hexaplis intextam emendarunt Eusebius, & Pamphilus,
 & primi seorsum vulgaverunt. Inde triplex illo tempore editio *ἑξ*, Origeniana, Euse-
 biana, & novis. IX. Eadem circiter tempestate novus resarcit Lucianus, resarcit & Hesy-
 chius. Hinc quintuplex *ἑξ* editio. X. Suas quoque editiones asteriscis, & obelis discrimi-
 narunt Lucianus, & Hesychius; ut & suam *ἑξ* interpretationem Hieronymus. Inquina-
 ta sunt & vitiosa hodierna omnes *ἑξ* editiones.

A I. **A** GAMVS jam de Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis, Origenianorum operum omnium nobilissimis & laudatissimis : quorum rationem cum accuratissime Epiphanius tradiderit in libro De ponderibus & mensuris, hujus præcipue vestigia persequi decet. Collegerat jam ante Adamantius Interpretationes Scripturæ à Senioribus Septuaginta, Aquila, Theodotione, & Symmacho elucubratas. Quintam præterea & Sextam Editionem commodum nactus est, quas in angulis quibusdam occultas investigasse ipsum & in lucem edidisse scribit Eusebius. Athanasius vero in Synopsi docet imperante Caracalla, in doliis Hierichunte repertam fuisse Quintam à studioso quodam ex iis qui erant Hierosolymæ; Sextam vero sub Alexandro Mamaçæ Nicopoli ad Actium à quodam Origenis discipulo. Idem propemodum habet Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 18. additque priorem è tenebris fuisse erutam septimo Caracallæ anno. Fallitur Cedrenus, qui utramque Hierichunte inventam fuisse narrat.

Ex iis sex Interpretationibus, & Ebraico exemplari, Tetrapla sua, Hexapla, & Octapla Origenes concinnavit. Ac Tetrapla quidem, quæ Hexaplis tamen tempore posteriora fuerunt, quatuor constabant Editionibus per columnas dispositis, prima Aquila, secunda Symmachi, tertia Septuaginta Senum, & postrema demum Theodotionis. Interpretationem 7th tertio loco posuit, ut ad eam, quam omnium existimabat esse accuratissimam, reliquæ facilius exigi & examinari possent. Hexaplis hæ ipsæ interpretationes quatuor, eodem ordine collocatæ, cum Ebraico exemplari, Ebraicis descripto literis, & eodem Græcis characteribus exarato continebantur. Prior occurrebat columna Ebraica Ebraice depicta; at quæ contextum Ebraicum Græcis exaratum literis exhibebat, interpretationi Aquilæ proxime conjungebatur. Subjuncta autem post sex illas columnas Hierichuntina Editione, quam Quintam appellavit Origenes, & numeri quinarij nota insignivit; & post Hierichuntinam Nicopolitana, quam vocavit Sextam, & ἑξήμιστος notavit, Octapla existebant. Hæc fere Epiphanius loco laudato: quæ ut clariora sint, primam Geneleos vocem, prout in Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis disposita fuit, depingemus.

DIAGRAMMA

D TETRAPLORVM, HEXAPLORVM, ET OCTAPLORVM.

Exemplar Ebraicum, Ebraicis literis descriptum.	Exemplar Ebraicum Græcis elementis exaratum.	Aquila	Symmachus	Septuaginta	Theodotion	Quinta Editio Hierichuntina.	Sexta Editio Nicopolitana.
E ⲓⲱⲛⲁⲗⲁ	ⲉⲃⲣⲉⲟⲩⲃ	ⲉⲛ ⲛⲉⲑⲣⲁⲗⲁⲓⲛ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	ⲉⲛ ⲁⲓⲅⲏ	Desideratur	Desideratur.
		1	2	3	4		
TETRAPLA.							
1	2	3	4	5	6		
HEXAPLA.							
F 1	2	3	4	5	6	7	8
OCTAPLA.							

II. Hæc habet, inquam, Epiphanius in libro De ponder. & mens. cap. 19. præterquam quod spectat ad columnarum Ebraicarum situm: nam ex aliis quibusdam Epiphanius locis existimare possit aliquis contextum Ebraicum Græcis notatum characteribus priore loco fuisse. Hujusmodi ille est ex Har. 64. cap. 3. Ἔθεν τὸ ἀρῶν ἀπὸ ἑπτακλῆς ἐφ' ἡμῶν τὸ συν-
 ἀγαγῆναι τὴν ἑβραϊκῶν, οὐκ ἄρα, συμμάχων, τῶν τε ἑβραϊκῶν τε δὲ, καὶ θεοδοτῶν τε, πέμπτης τε καὶ
 ἑκτῆς ἐκδοτικῆς, καὶ ἑξήμιστος ἐκδοτικῆς λέξεως ἑβραϊκῆς, & ἀπὸ ἑμῶν τῶν σοφῶν. ἐκ ἑβραϊκοῦ
 ἢ ἀπὸ δυνάμει σελήνη καὶ ἑξήμιστος καὶ ἑβραϊκῶν μὲν τῆν λέξει, ἑβραϊκῶν δὲ (sic enim
 lego, non ἑβραϊκῶν) τὸ γράμματι ἑβραϊκῶν πάλιν πεποίηκε σὺν δυνάμει. Unde primum studuit in unum

conungere sex interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta doctorum, & Theodotionis; Quintam A etiam & Sextam editionem; cum adjectione vocum singularum Ebraicarum propriis elementis descripturum: ex altera autem parte opposita, utens altera columna depingendo contextum, Ebraicum quidem dictione, Græcum vero literis, alium rursus contextum lucubravit. Hæc ita exponi possent: medium locum tenuisse sex interpretationes Græcas inter Ebraica Ebraice scripta, quæ ad unam sita erant partem; & Ebraica Græce exarata, quæ ad aliam partem grant collocata. Sed hanc expositionem respuunt verba Epiphaniij ejusdem, quæ mox afferemus è libro De ponder. cap. 19. ubi Ebraicum utrumque contextum priore loco notatum fuisse agnoscit. Videtur itaque id sibi potius voluisse Epiphanius, ad unam Ebraicæ columnæ Ebraicis elementis exarata partem notatas fuisse Græcas sex interpretationes; ad alteram vero Græce scriptum contextum Ebraicum. Hoc idem significare dicas ista è libro De Ponder. cap. 7. τὰς B
 ἃς ἐξ ἰσραηλῆας καὶ τὰς ἰβραηλῆας ἡσαυλὸν ἰβραηλῆας τοῖς ἰσραηλῆας καὶ ῥήμασιν ἡσραὴλ ἐστὶν ἐν σελίδι μὴ συνῆδον
 κὰς, ἀλλὰ σελίδα αὐτῆς ἰβραηλῆας δι' ἡλλωμένων μὲν γραμμάτων, ἐξ ἰσραὴλ δὲ λέξεων, &c. Sex enim interpretationes, & Ebraicam scripturam Ebraicis elementis ac verbis cum in una columna conjunxisset, aliam columnam oppositam, literis quidem Græcis, vocibus autem Ebraicis descriptam adiecit. Quod si sex interpretationes, & Ebraicum exemplar Ebraice scriptum simul conjunxerat; in extrema profecto columna contextum Ebraicum charactere Græco exaratum sequitur fuisse adtextum. Sed præfixa sine dubio fuisse Ebraica Ebraice depicta, tum subnexa eadem Græce exarata, & subjectas deinde sex Interpretationes ex iis manifeste concluditur quæ leguntur apud Hieronymum in Epist. ad Tit. 3. 9. Unde & nobis cura fuit omnes Veteris legis libros, quos vir doctus Adamantius in Hexapla (ita lege, non exempla, ut vulgo) digesserat, de Casatiensi Bibliotheca descriptis ex ipsi authenticis emendare, in quibus & ipsa Hebræa proprijs sunt characteribus verba descripta, & Græcis literis ita ut expressa vicino: Aquila etiam, & Symmachus, LXX quoque, & Theodosius suum ordinem tenent. Columnas omnes pro situs sui ordine recensuit. Apertius etiam Rufinus libr. 6. Eusebianæ histor. cap. 13. Famosissimos illos Codices primis composuit Origenes in quibus per singulas columnulas è regione separatim opus Interpretis unicuiusque descripsit, ita ut primo omnium ipsa Hebræa verba Hebraicis literis poneret; secundo in loco per ordinem Græcis literis è regione Hebræa verba describeret; tertiam Aquila Editionem adjungeret; quartam Symmachi; quintam Septuaginta Interpretum, qua nostra est; sextam Theodotionis collocaret, & propter eiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominavit ἑξαπλά. Ex his etiam liquet præfixos Græcis editionibus fuisse Ebraicos contextus, non subnexos; nec præfixum alterum, alterum sub- D
 nexum, ut indicare videntur illæ Epiphaniij voces: ἐκ ἑξαπλάς δι' ἡσραὴλ. Liqueat hoc quoque ex his ejusdem è libr. De ponder. cap. 19. τὰς τοῖς, ἐξ ἰσραὴλ, τὰς τὰς ἰβραηλῆας ἐκ τῆς ἰσραηλῆας, καὶ ἑβραηλῆας τὰς δύο ἰβραηλῆας ἡσαυλὸν ἰβραηλῆας, καὶ ῥήμασιν ἡσραὴλ ἐστὶν ἐν σελίδι μὴ συνῆδον, &c. Nonnulli igitur, ut dixi, hos libros legentes & reperientes Ebraicas duas editiones priore loco sitas; post eas vero illam Aquilæ collocatam, &c. Ne quis vero vocem σελίδι pro eo usurpatam putet, quod nos paginam appellamus; nam σελίς columnam quoque significat, adeo ut plures columnas una pagina contineret. Porro ordinem istum quem statuimus luculenter adstruit vetustissimus Codex Barberinus Duodecim Prophetarum, qui ad Osæ 11. 1. breve Hexaplorum specimen ad oram attextum habet, & in sextum Tomum Polyglotorum Bibliorum suo loco retulit V Valtonus. Desiderantur quidem Ebraica Ebraice scripta; priore E
 vero loco sita sunt Ebraica Græcis elementis concepta; proxime subest his Aquila; huic Symmachus; quem excipiunt LXX; ultimam columnam sibi vindicat Theodotion.

III. Disquisitione dignum est, ecquid in Interpretationum dispositione Theodotioni antiquiori Symmachum recentiorem Origenes anteposuerit. Facile hunc nodum solvere se posse putasset Epiphanius, qui Theodotione vetustiore fuisse Symmachum opinatus est libr. De ponder. cap. 16, 17. Itaque collocatos fuisse tres illos respondisset, juxta ordinem suæ ætatis. Ego vero à recepta opinione discedere non possum, quæ priorem ætate ponit Theodotionem quam Symmachum: nam quid opponi potest his Hieronymi Præfat. in Evangel. Non quero quid Aquila, quid Symmachus sapiant, quare Theodotion inter novos & veteres mediis incedat: quibus non temperatum duntaxat interpretandi genus, quod tenuit Theodotion, sed media etiam ejus ætas Aquilam inter & Symmachum significari videtur. Origeni ergo aliud fuisse causæ puto, cur ita interpretationes illas digereret. Ad Ebraica maxime accedebat Aquila, hunc illis ideo proxime adjunxit. Ab iisdem plus reliquis recedebat Symmachus, quippe qui sententiarum fuisset, quam verborum retinentior. Vt ex conflictu Aquilæ & Symmachi, qui abierant in diversa, & extrema fuerant persecuti, veritas eliceretur, optima ratione uterque simul conjunctus est. Subnexi sunt illis deinde Interpretes LXX & Theodotion, qui mediam viam tenebant. Quasi non, inquit Hieronymus Præfat. in Iob. apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodosius, vel verbum è verbo, vel sensum è sensu, vel ex utroque commixtum, & media temperatum genus translationis expresserint. Ordo autem studiorum postulat, ut intricatam quætionem, & incertam disceptaturi, extremas primūq;

A Pſalterium, in tota Bibliorum denominanda mole ratio habita non eſt, ideoque à nemine Enneapla dicta ſunt. Aſſerit etiam Origenes ab interpretationibus Aquilæ & Theodotionis abſuiſſe Threnos Jeremiæ. Itaque Liber ille fuerit *τετραβιβλος*, ſed totum corpus Bibliorum propter libri exiguitatem Tetraplum dici non debuit. Quidam Hexapla iſta volumina appellaverunt, forſiſſe etiam Hexapla ab Origene inſcripta ſunt, quod magna illorum pars quatuor editionibus, Aquilæ, Symmachi, & Theodotionis, ac Diplis præterea Ebraicis eſſet conflata: alij vero cum his voluminibus ſex editiones Græcæ præter Ebraicæ exemplaria in eſſe intelligerent, Octapla vocanda cenſuerunt. Quapropter nemo mirari debet cur Hexaplis ſex editiones Græcæ, & duos contextus Ebraicos fuiſſe intextos dixerint Euſebius, Epiphanius, & Zonaras: intextæ quippe erant editiones illæ ſex in alijs quibus duntaxat libris, non in univerſis; nam quamvis intextæ iidem eſſent in Pſalmis editiones ſeptem, Hexapla tamen Pſalmorum idem dixit Euſebius. Maniſteſtum ergo eſt unum idemque opus fuiſſe Hexapla & Octapla; ſed à diverſis quibus conſtabat partibus diverſas appellationes habuiſſe. Tetrapla autem privatim ſuit ac ſeparatum opus ab Origene poſt Hexapla accuratum, in ſtudioſorum gratiam, quibus tantum abſ re ſua vel otij vel facultatis non erat, ut Hexapla comparare poſſent. Nec quemquam moveat quod ſcribit Hieronymus, *Exceptis Septuaginta Interpretibus, alias quoque editiones in unum congregaſſe*

Hieron. De ſcript. Eccl. in Orig. Freuchiph. Chron. Tom. 2. l. 3. c. 2.

C VI. Ex his facile intelligitur quantum ratio Scaligerum fugerit, qui in delineatione Hexaplorum ſeu Octaplorum, quam in Sacras ſuas Exercitationes retulit Heiniſius, utrumque Ebraicum contextum poſt interpretationes Græcæ ſex in ſinem coniecit. Si modo revera Scaligeri fuit hæc delineatio, quod dubium mihi faciunt Scaligeriana nuper edita, in quibus Octaplorum columnas enumerans, prioribus locis Ebraicas duas recenſet. Nec felicior Heiniſius, cum columnas ibidem Hexaplorum deſcribens, tertiam attribuit Septuaginta Interpretibus, quartam Aquilæ, quintam Theodotioni, & ſextam Symmacho. Neque iis excuſandis ſufficiat Nicetæ Acominati auctoritas, qui in ſimili verſatus eſt errore, columnis Ebraicis ſubiectos fuiſſe *πρὸς* ſ. his Aquilam, tum Symmachum, inde Theodotionem, & Quintam demum interpretationem aſſeverans. Peccat quoque Baronius aliter

Nicet. Theoph. orob. ſit. lib. 4. Mer. 32. Bar. l. 231. cap. 9.

D in Tetraplis diſpoſitas editiones Græcæ cenſens ac in Hexaplis, & priorem in illis locum *ἐν* o assignans, in his tertium. Hos in fraudem videtur illexiſſe Philoponus, qui in libro *ἐπι τοῦ τετραβιβλου* loca Sacri Contextus ex his quatuor interpretationibus aſſerens, priore loco *ἐν* o collocaat; his ſubiicit Aquilam, huic Theodotionem, illi Symmachum. Nec enim Tetrapla repræſentare Philoponus inſtituit; ſed in interpretationibus diſponendis Interpretum ætatem reſpexit: cum clarum ſit cæteroquin ex Epiphanio poſtremam columnam obtinuiſſe Theodotionem tam in Tetraplis quam in Hexaplis, ſecundam Symmachum, atque hos inter medios Septuaginta inceſſiſſe.

Epiph. de pond. c. 29.

E Tum enim exiſtunt Græcæ Tetrapla, quando interpretationes Aquilæ, Symmachi, Septuaginta Senum, & Theodotionis in unam fuerint compoſitæ. Tum addit, ſi Dipla Ebraicæ præſigantur, conſtari Hexapla. Pro Origenianorum Tetraplorum ſpecimine haberi non poſſe loca illa à Philopono è quatuor Græcis interpretationibus detracta probari quoque poſteſt ex Philaſtrio, qui Har. 137. aſſerit Aquilæ conſerſiones in medio librorum nunquam fuiſſe poſitas, ſed dextra, lævæque assignari ſolitas fuiſſe. Aquilæ interpretatio in Tetraplis priore loco ponebatur: qui locus diverſo reſpectu vel dexter erat, vel ſiniſter: legendium reſpectu ſiniſter erat, dexter libri ipſius. Itaque alij dextro loco ſitum eſſe, alij ſiniſtro ſeripſerant. Id cum legiſſet Philaſtrius, exiſtimavit Aquilam in aliquibus Tetraplorum exemplaribus dextrum tenuiſſe locum, in alijs ſiniſtrum; ſed hallucinatus eſt, nam ſemper columna huic deputatus eſt, quæ ad Lectorum lævam collocata erat. Vt ut eſt, certe in medio nunquam fuiſſe conſtat: fuiſſet autem, ſi priorem columnam occuparent Septuaginta Interpretes, Aquilæ ſecundam. Refellit etiam ex ſupradictis Salmatiſius, qui hæc ſcribit in Commentario de Helleniſtica: *ſed nunquam Hieronymus Quintæ & Sextæ editionis meminit & cum Hexapla vocita, intelligit Tetrapla Græcæ, cum Diplis Ebraicis, quæ Hexapla ſciebant.*

Salmatiſius in Commentario de Helleniſtica.

F Et mox allatis quibuſdam Hieronymi locis, in quibus Græcæ ſolum quatuor Editiones memorantur, ſubiicit: *Apparet ex his Origenem quatuor tantum editiones inter ſe comparaiſſe, & compoſuiſſe in Tetraplis, quæ cum duobus Ebraicis textibus Hexapla illa Eccleſiæ dedicata contextebant.* Certe in Hieronymi verbis à me ſupra allatis è Commentariis in Epiſtolam ad Titum, mentio fit Quintæ & Sextæ editionis, & ſepiſſime in Epiſtola ad Suniam & Fretellam, aliisque locis. Hexapla autem dicta ſunt ea, non quæ Tetrapla ſolum Græcæ, cum Diplis Ebraicis, ſed quæ Quintam præterea, & Sextam, ac Septimam editionem, non ubique,

magna diligentia descriptam publicaverunt. Atque ea Editio Palaestina dicta est Summo A scilicet applausu fuit excepta, & in Hierosolyma, aliisque Orientis Ecclesijs decantari coepta, & libratorum saepe eam in publicos usus exscribentium labore disseminata passim ac propagata; cum propter Auctoris famam, & Emendatorum nobilem doctrinam, tum propter operis ipsius dignitatem. Hujus editionis & emendationis luculentum extat monumentum in Codice Renati Marchali, jam saepe laudato; in quo post Ieremiam librum adnotatum est, descriptum eum esse ex Origenis Hexaplis, & emendatum ex Tetraplis manu ipsius exaratis; idque opera Pamphili & Eusebij.

En tibi iam itaque triplex editio Septuaginta Senum; Origeniana haec quae in Hexaplis continebatur; altera privatim edita ab Eusebio & Pamphilo, quae prioris mere germana erat; tertia verus illa quae Origenis emendationem praecessit, & *novi* seu Vulgata B appellata est, quaeque multiplex & diversa fuit, ut pote varias passa adulterationes. Non alia autem Septuaginta Interpretum editio usurpabatur vulgo ante Origenem, quem quae *novi* dicebatur. Hanc appellationem idcirco consecuta erat, quod nulla per Orientem Scripturae editio frequentiori usu contereretur. Quo factum est, ut editio *novi* non unam aliquam & peculiarem Septuaginta Senum editionem notare deinde ceperit, sed ipsam eorundem Interpretum conversionem generali appellatione significaverit. Rem uno verbo expedio. Vocabulum illud, *novi*, generi & speciei commune fuit, ut aliae pleraque voces: generi, cum qualemcunque *novi* editionem notavit; speciei, cum ei soli addita est, quae ante Origenis emendationem circumferebatur. Speciei tributa est primum, inde ad genus ipsum transtulit. Quamobrem aliquando Hieronymus *novi*, ab Origene scilicet emendatos, a *novi* distinguit; aliquando cum ea permiscet & confundit. Distinguit quidem in Prooemio ad librum 16. Commentar. in Isaiam. *Liquido, inquit, consistentes in Hebraico non haberi, nec esse in LXX Interpretibus, sed in Editione Vulgata, quae Graece novi dicitur, & in toto orbe diversa est. LXX Interpretes signat ab Origene emendatos. Et in Epistola ad Sun. & Fretell. novi autem ista, hoc est Communis editio, ipsa est quae & Septuaginta, sed hoc interest inter utramque, quod novi pro locis & temporibus, & pro voluntate Scriptorum veterum corrupta editio est. Ea autem quae habetur in *Novi*, & quam nos verimus, ipsa est quae in eruditiorum libris incorrupta & immaculata Septuaginta Interpretum translatio reservatur. Quidquid ergo ab hac discrepat, nulli dubium est quin ita & ab Hebraeorum auctoritate discordet. Confundit vero *novi* cum Vulgata libr. 9. in Isaiam 30. 20. *Multum, inquit, in hoc loco 70 Editio, Hebraicamque discordat. Primum ego de Vulgata tractabimus. Vulgatam editionem appellat novi, quorum verba profert: profert autem de Hexaplis. Et in Praefat. Comment. in Daniel. Origenes de Theodotionis opere in editione Vulgata asteriscos posuit. Et in Epistola ad Suniam & Fretell. Licet in Septuaginta & in Hexaplis ita repererim. Hoc est in Vulgata, & in illa Hexaplorum. Vulgata speciatim & proprie dicta utebantur Sunia & Fretella, pia & erudita foemina: multum illa à primigenio exemplari deflexerat. Haec rogarunt Hieronymum, ut plurimorum Pfalterij locorum, in quibus Graeca à Latinis dissonabant, legitimam lectionem ex Hebraica veritate sibi traderet. Morem gessit Hieronymus, & prolixam rescripsit Epistolam, ex cujus evolutione discas, quid Vulgatam inter editionem, & illam quae jacebat in Hexaplis, discriminis interfuerit.**

IX. Dum hanc emaculandis Septuaginta Senibus navabant operam Eusebius & Pamphilus; similis cura Hefychium monachum in Aegypto, & Lucianum Antiochiae eodem circiter tempore exercebat. Hi priscam illam Editionem, *novi* dictam, deformem mendis, & sexcentis vitiatis locis mutare in melius aggressi sunt. Adhibitis ergo vetustis Vulgatae hujus interpretationis exemplaribus rem ita gesserunt, ut recusam ab Hefychio editionem Aegyptus amplexa sit: quam vero recoxit Lucianus, ab universis probata & usurpata sit regionibus, quae Constantinopolim & Antiochiam interjaecent; nam Hebraeam etiam veritatem consuluisse fertur, ab eoque emendata Vetus illa Vulgata nomine ipsius affecta est. Hieronymus in Epistol. ad Sun. & Fretell. *in quo breviter illud admonet, ut scitis aliam esse editionem, quam Origenes & Casariensis Eusebius, omnesque Graeciae tractatores novi, id est Communem appellant, atque Vulgatam, & à plerisque nunc novi dicitur; aliam Septuaginta Interpretum, quae & in *Novi* codicibus reperitur, & à nobis in Latina sermone fideliter versa est, & Hierosolyma, atque in Orientis Ecclesijs decantatur.*

Igitur quintuplex post hanc aetatem Septuaginta Interpretum editio habita est; Vulgata vetus, Origeniana, Eusebiana, illa Luciani, & Quinta demum Hefychij. Sed quoniam ex Hexaplis profecta erat Eusebiana, pro una eademque utraque habita est. Quae vero *novi* exemplaria supererant, in studioforum bibliothecis delitescabant. Atque ita licet quinque revera extarent hoc tempore editiones, trium duntaxat usus erat in Ecclesijs. *Alexandria & Aegyptus, inquit Hieronymus, in Septuaginta suis Hefychium laudat auctorem. Constantinopolis usque Antiochiam Luciani martyris exemplaria probat. Media inter has Provincia Palaestinae codices legunt; quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hac in-*

A *tey se trifaria varietate compugnat.*

X. Ceterum veri mihi videtur simillimum, Lucianum ipsum, & Hefychium cum *novu* emendabant, ut Origenis imitabantur studium, ita emendationis rationem tenuisse, & obelis ac asteriscis *novu* distinguisse, eique Theodotionis laciniis affuisse. Cum enim certum sit Ægyptum ac Syriam Hefychij & Luciani editionibus esse usas; nec minus certum sit quæ iis in regionibus usurpabantur editiones *tey o*, obelis fuisse & asteriscis signatas, plane hiuc efficitur Hefychij & Luciani editiones notatas fuisse obelis & asteriscis. Hieronymus in Proœmio Comment. Daniel. *scilicet Origenes de Theodotionis opere in Editione Vulgata asteriscos posuit, docens defuisse quæ addita sunt; & rursus quosdam versus obelis prænotavit, superflua quæque designans.* Cumque omnes Christi Ecclesie, tam Græcorum, quam Latinorum, Syro-
 B *ramque, & Ægyptiorum, hanc sub asteriscis & obelis editionem legant, ignoscant invidi labori meo, qui volui habere nostros, quod Græci in Aquile, & Theodotionis, ac Symmachi editionibus lætitant: & in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Vis maior esse verus Septuaginta Interpretum? non legas ea quæ sub asteriscis sunt, imo, de voluminibus, ut veterum te sanctorem probes: quod si feceris, omnes Ecclesiarum Bibliothecæ damnate cogent; vix enim unus aut alter invenitur liber, qui ista non habeat. Quippe vix ulla reperire erat Hieronymi ætate exemplaria, quæ non vel ab Origene, vel à Luciano, vel ab Hefychio fuissent correctæ. Cum itaque vulgata omnia exemplaria infedissent asteriscis & obelis, nec ulla fere essent in usu, quam quæ tres illi castigatores emendaverant, sequitur ita distinctos fuisse ipsorum Codices. Cujus discriminationis quosdam assignare par est auctores, præterquam Lucianum ipsum, & Hefychium, quod ab Origene*
 C *primum fuerat inventum imitantes postmodum & excolentes? Quin & ad Editiones quoque Latinas pervenit ejusmodi scilicet: nam Hieronymus in Epistol. 89. ad Augustinum, cap. 6. Latine suæ tey o interpretationi asteriscos quoque & obelos sese addidisse testatur.*

Ex his porro Græcis editionibus, vel ea nempe quæ erat in Hexaplis, sive Eusebiana, vel Luciano, vel Hefychiana, hodiernæ nostræ omnes videntur prodisse: hac enim, ut ait Hieronymus, trifaria varietate totus orbis compugnabat; Vulgata vero omnium inquinatissima pene obsoleverat. Cum autem in Veteres illas magnam constet investam esse confusionem ex librariorum oscitantia, dum vel obelorum & asteriscorum notationem negligunt, vel eos suis non adscribunt locis, negari non potest impuras esse recentiores Editiones *tey o*, & vitiatas, ut pote quæ ex antiquis illis prodierunt. Nam etiam si profectæ
 D *essent ab Hexaplis, in quibus scribit Hieronymus fuisse septuaginta emendata & vera exem- Hieron. in plaria; additamenta certe Theodotionis, quæ cum reliquo contextu, obliteratis asteriscis, Nota 38. ad nos transmissa sunt, editionem adulterant & corrumpunt.*

CAPVT TERTIVM.

ORIGENIS SYNTAGMATA.

Capitis tertij partitio.

E **G**EMINA sectione absolvitur istud caput: Priore singula Origenis Syntagmata, quorum memoria superest, enumerantur: altera agitur de Origenis Syntagmatis quæ extant, deque vetustis libri *tey o* interpretationibus.

SECTIO PRIMA.

F **SINGVLA ORIGENIS SYNTAGMATA, QVORVM MEMORIA SUPEREST, ENVMERANTVR.**

I. Recensentur Origenis Syntagmata ab Eusebio commemorata. II. Ex his aliqua expendantur accuratius; ac primum libri De resurrectione, III. *spontaneis*, IV. De martyrio, V. Dialogi, VI. Epistole, VII. Interpretatio Sbraicorum nominum Novi Testamenti, VIII. Liber De oratione, IX. Disputationes adversus Hereticos, in hisque *Parvus* Labyrinthus. X. Quæritur quid sint Origenis Monibilia, & quid ipsius pro se Apologia à Vincentio Bellovacensi commemorata. XI. Philocaliam quoque in Origenianorum operum censu ponimus.

I. **E**VSEBIUS Origenis vitam libro sexto Historiæ pertextens, plerasque ipsius A
 scriptiones obiter commemorat, plures prætermittit, ut pote qui in tertio vite
 Pamphili libro singulas fuisset complexus. Nunc cum eo careamus libro, con-
 fugiamus ad ipsius Historiam, & quæ in ea laudantur Origenis Syntagmata, eodem hic or-
 dine recensamus. Primi occurrunt Commentarii in veteres Philosophos, quorum lucu-
 brationes non prælectionibus modo, sed scriptis etiam in gratiam discipulorum explicabat.
 Meminit eorum Eusebius libr. 6. Hist. cap. 18. Capite vero 24, duorum ejus De resurre-
 ctione librorum; tum operis *ἀπὸ ἀρχῆς*, quatuor libris distincti; item *στρωματίων* numero
 decem; & capite 28, libri De martyrio, Ambrosio & Protocteto Casariensis Ecclesiæ Pres-
 bytero consecrati; & capite 33, Disputationum quas cum Beryllo Bostrensi Origenes exer-
 cuit; & capite 36, librorum octo contra Celsum; & capite 39, Sermonum quorundam B
 iis utilium, quibus in tormentis pro Christi fide toleratis consolatione opus esset; & pas-
 sim, Epistolarum. Hæc de Origenis Syntagmatis Eusebius, quæ in antecessum proposui-
 mus, fidelissimum hunc Origenianarum rerum narratorem præ cæteris pro more nostro
 consulentes.

II. Nunc retrahemus ex his aliqua, & paulo accuratius expendamus. Duo duntaxat De
 resurrectione libri ab Eusebio commemorantur. At Hieronymus apud Rufinum libr. 2.
 Inveit. scripsisse narrat Origenem *De resurrectione libros duos, & alios De resurrectione Dialogos*
duos. Idem Hieronymus Epistol. 61. ad Pammach. cap. 8. citat librum ejusdem operis quar-
 tum. Atque hos libros Methodius ejusdem tituli opere confutavit.

III. Libros *στρωματίων* Origenes climavit ad Clementis exemplum, à quo paris argu-
 menti & inscriptionis lucubrations hodie superstites elaboratæ sunt. Hieronymus Epist.
 84. quæ est ad Magnum Oratorem Romanum: *Clemens Alexandrinæ Ecclesiæ Presbyter, meo ju-
 dicio omnium eruditissimus, octo scripsit Stromatum libros, & totidem *ἑρμηνείων*, & aliam contra
 Gentes; & *Παδαγογῆ* quoque tria volumina. Quid in illis indoctum? quid non è media Philosophia est?
 Hunc imitatus Origenes decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias
 comparans, & omnia nostræ religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numenio, Cornutoque confu-
 tans. Hunc ipsum Hieronymum alicubi dicere ait Rufinus, *Confederatos esse quosdam Origeni
 ad perjurium, & istud mystica ejus traditionis arcanum absconditum esse in sexto Stromatum libro; nec
 ab ullo alio in hoc sæculo, nisi à se solo deprehensum*. In Proœmio vero Commentar. in Epistol. ad D
 Galat. Origenem scribit decimum Stromateon suorum librum Commentico super expla-
 natione Epistolæ ad Galatas sermone complevisse: & in caput 13, Daniel. quædam ait ipsum
 in eodem Stromateon libro de Susannæ & Belis fabulis dixisse. Quinetiam in Epist. 65. ad
 Pammach. & Ocean. cap. 2. neminem Latinorum affirmat ante suam ætatem libros Ori-
 genis De resurrectione, *ἀπὸ ἀρχῆς*, Stromateas, & Tomos transferre voluisse, propter novi-
 tatem scilicet doctrinæ. Quoniam igitur ad Stromateon Clementis exemplum suos com-
 posuerat Origenes, ut accuratius perspectum habere possis quo illi in argumento versati,
 qua arte conditi sint, lege Eusebianæ Historiæ libri sexti caput decimum tertium, ubi de
 hac Clementis scriptione differitur.*

Rufin. In-
 veit. 2.

Hieron. De
 script. Eccl.
 cap. 67.

IV. Quod attinet ad librum De martyrio, de eo ita commemoravit Hieronymus, his E
 verbis: *A. brosius confessionis Dominice gloria insignis fuit, cui Theodotisto Presbytero liber Origenis
 De martyrio scribitur. Legendum omnino: cui, & Theodotisto*. Id si vidisset Interpretæ Græcus,
 absurdam hanc nobis interpretationem neutiquam dedisset: *ὄνομα Θεοδοτίστου προσεβήθησαν ἑ-
 κτος ἀπὸ ἀρχῆς ἀπὸ ἀρχῆς ἑρμηνείων*. Videtur legisse: *Cui Theodotisti Presbyteri liber, &c.* Theo-
 dotistum nominat Hieronymus, qui ab Eusebio Protoctetus appellatur, Theodotistus Casar-
 iensis fuit Episcopus; Protoctetus ejusdem Ecclesiæ Presbyter: perperam eos confundit
 Hieronymus. Protocteto, non Theodotisto inscriptus est liber iste, ut ostendit ejus exem-
 plar nondum editum, quod penes me est. Ejusdem argumenti Epistolam ad Patrem mar-
 tyrio destinatum scripserat Adamantius etiamnum puer; cujus Epistolæ verba quædam F
 repetit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 2.

V. Acta Concertationis Origeni cum Beryllo habitæ eadem fuisse arbitror atque Dia-
 logum utriusque, quo hæreseos Beryllus coarguitur. Hunc ætate sua exitisse scribit Hie-
 ronimus libr. De scriptor. Eccles. cap. 71. Præter hunc Dialogum, alios quoque literis
 Origenes mandasse fertur. Rufinus in libello De adulteratione libror. Orig. quemdam ab
 eo conscriptum, & à Candido Hæretico quicum habitus fuerat, adulteratum commemo-
 rat. Circumferebatur ille Hieronymi temporibus, in eoque Origenes, & Candidus Valen-
 tinianæ defensor hæreseos inter alia disputabant, Filiusne esset de Patris substantia, &
 utrum Diabolus ejus esset naturæ, quæ salutem adipisci non posset. Africanus Origenis
 æqualis & amicus initio Epistolæ, quæ ipsius sententiam de Susannæ historia rogavit, lau-
 dat Dialogum ejus ad Agnomonem, in quo partem illam libri Danielis in testimonium ad-
 duxerat,

A duxerat, quæ Susanna casum narrat. Extat denique Dialogus De recta in Deum fide, qui & contra Marcionitas inscribitur; sed spurius, & suppositus, ut infra demonstrabimus.

VI. Epistolas Origenis quotquot erat nactus, à se fuisse collectas, & in proprios libros digestas tradit Eusebius; numero autem fuisse illas pluraquam centum. Conscientissimus quippe literarum Origenes fuit. Librum collectionis hujus quartum citat Rufinus in libello De adulterat. libror. Orig. Ex hoc Epistolarum Syntagmate illas ab Eusebio commemoratas reperio: prima est ad Leonidem martyrio proximum: alteram scripsit Origenes adversus eos qui suum in literas humaniores studium eriminabantur: proxima diversarum Epistolarum commemoratio est, in quibus indicatur Persecutionis sextæ tempus, quarum tamen inscriptiones & titulos sigillatim Eusebius non persequitur: tum mentio fit Epistolæ ad Africanum de Susanna historia: laudatur deinde Epistola ad Philippum Imperatorem, alia ad conjugem ipsius Severam, alia ad Fabianum Papam, alia ad alios complures Episcopos, quibus fidei professio continebatur; & diversa denique distincte non notata: postmodum plurimæ citantur Epistolæ, quæ declarabant quam utiles iis sermones reliquisset, qui solatio in cruciatibus indigebant. Hæc Eusebius. Testatur Hieronymus suæ ætate superfuisse Origenis Epistolas ad Philippum, ipsiusque matrem; cum Eusebius è quo hunc librum Hieronymus confarcinavit, habeat, & *ὁ λόγος γαμμελίου, conjugem ipsius*. Idem scribit de literis Origenis ad Beryllum Bostrensem Episcopum Hieronymus. Rufinus quoque in libello De adulter. libror. Orig. testimoniis utitur ex Epistola ab Origene ad amicos quosdam suos Alexandrinos scripta: & alteram laudat præterea ejusdem argumenti.

C Epistola ejusdem ad Gregorium Thaumaturgum decimum tertium Philocalia caput continetur. Partem denique Epistolæ cujusdam Adamantij proferunt Cedrenus, & Suidas.

VII. Aliarum præterea quarundam scriptionum Origenis mentionem apud Veteres invenio. Philo Judæus ediderat librum Ebraicorum nominum Veteris Testamenti, eorumque etymologias & interpretationes adjecerat: quem librum Latina oratione Hieronymus expressit. Quod in Testamento Veteri fecerat Philo, idem in Novo feceravit Origenes, suumque opus ad opus Philonis adjunxit; in eoque Hieronymum imitatore habuit: cujus verba hæc sunt in Præfat. ad librum Ebraic. nomin. *Ac ne forte consummato officio quasi extrema deesset manus, Novi Testamenti verba & nomina interpretatus sum, imitari volens ex parte Origenem; quem post Apostolos Ecclesiarum magistrum nemo nisi imperitus negat. Inter cætera enim ingenij sui præclara monumenta etiam in hoc laboravit, ut quod Philo quasi Judæus oniserat, hic ut Christianus impletet. Libri ejusdem meminit Auctor Questionum ad Orthodoxos, quibus tribuitur Iustino, Quæst. 82, & 86. in eoque præter Ebraica nomina, mensuras etiam interpretatas esse docet. Videat ergo Rufinus qua fide scripserit Invect. 2. in Hieronym. ne unum quidem Scripturæ verbum Origenem vertisse.*

VIII. Librum De oratione emisisse Origenem memoria prodidit Pamphilus in Apologetico: *Denique, inquit, in tam multis, & tam diversis ejus (Origenis) libris nusquam omnino invenitur unus ab eo liber propriè De anima conscriptus, sicut habet vel De martyrio, vel De oratione, vel De resurrectione. Quo licet careremus testimonio, ipsum opus quod ad hanc diem superest, per se innotesceret.*

E IX. Theodoretus in libris Hæreticarum Fabularum Origenem sæpe allegat, & libros ipsius in testimonium adducit. Libro quidem priore, cap. 2, scripsisse eum ait adversus Menandrum Hæreticum; & capite 4, adversus Basilidem & Ilidorum; & capite 7, adversus Helcesaitas; & capite 19, adversus Hermogenem & Valentinum; & capite 21, adversus Severum; & capite 25, adversus Apellem: & libro 2. capite 2, adversus hæresim Nazaræorum; & libro 3. capite 1, adversus Nicolaitas. Libro vero secundo, capite 5, tradit Origeni tribuere nonnullos Parvum Labyrinthum, qui liber adversus Theodotum Hæreticum scriptus est. Nicephorus quoque libro 10. cap. 36, Origenem testatur scriptis libellis luculenter refellisse Marcellum Galatam, & Porphyrium; ipsique libris id assequi conatum esse, ut obscuri & intricati Scripturæ loci, quibus abuti solebant Hæretici, ad verum sensum desisterentur. Non equidem crediderim totidem libros confutandis Hæreticis emisisse Origenem, quot Hæreticos ab eo confutatos narrat Theodoretus; sed plurimos ex illis in alterius argumenti scriptionibus obiter ab Origene perstrictos existimo; quemadmodum Heraclæonem in Commentariis in Iohannem sæpe ab eo sigillatim videmus, & ubique fere Valentinum, Basilidem, & Marcionem. At aliquos tamen adversus Hæreticos & Ethnicos quosdam ex instituto edidisse certum est; qualis est liber contra Celsum; qualis fuit Parvus ille Labyrinthus adversus Theodotum, si modo Origenem auctorem habuit; qualis fuit Lucubratio adversus Helcesaitas, quos peculiari opere convictos fuisse verisimile est.

X. Hieronymus apud Rufinum Invect. 2. indicem librorum Origenis pertextens, sic disserit: *Pulsis noscere quænam ingenij sui reliquerit monumenta? Sequens titulus ostendit: Scripsi in*

Genesim libros tredecim: mysticarum Homiliarum libros duos: in Exodo Excerpta: in Levitico Excerpta: A
item Monobiblia, & c. ap̄p̄on libros quatuor, De resurrectione libros duos, & alios De resurrectione
Dialogos duos. Quid sint Monobiblia incertum est. Fortasse non peculiare aliquid Origenis
 opus hoc nomine signatur, sed ea ejus Opuscula, quæ nos Syntagmatum appellatione
 complectimur. Cum enim Exegetica enumerasset Hieronymus, tum in unam classem
 Syntagmata conjicit, ad eaque suo ordine percensenda accedens, *item*, inquit, *scripsit Mo-*
nobiblia, & c. ap̄p̄on libros duos, & c. quasi dixisset: Item sequentia scripsit Syntagmata (quæ
 & Opuscula deinde Rufinus appellat) nempe libros *& c. ap̄p̄on*, &c. Atque hæc, quod non
 aliorum librorum causa essent elaborata, nec alijs adjungenda essent libris, cujusmodi
 erant Exegetica; sed proprio continerentur argumento, & circa peculiarem sibi materiam
 versarentur, ideo Monobiblia appellata sunt. Sed hæc pro conjectura haberi volo.

Ad postremum Vincentius Bellocensis Speculi doctrinalis libr. 18. cap. 43, Origenis
 lucubrationes quæ ad sua pervenerant tempora enumerans, sic auspiciatur: *Apologia pro*
se, tractatus 1. Doctrinæ quidem suæ defensionem ad Fabianum Papam misisse Origenem
 supra notavimus: an ea his significetur Vincentij verbis, an aliud quippiam opus Lector
 perspicax arbitretur.

XI. Minime vero in hunc censum conferenda videretur esse Philocalia, ut quæ à Basi-
 lio & Gregorio Theologo confuta & confarcinata sit. Quoniam tamen ex Adamantij
 pannis tota contexta est, & ex ventilatis supra Origenis Operibus fere detracta sunt fra-
 gmenta quibus illa constat, ideo non pro diverso aliquo opere habenda est, sed pro Ori-
 geniano tantum centone, in quo Origeniana omnia sunt præter contextum: proptereaque C
 in hanc seriem à nobis admittetur.

SECTIO SECUNDA.

DE ORIGENIS SYNTAGMATIS QUÆ SVPER SVNT,
DEQUE VETVSTIS LIBRORVM & c. ap̄p̄on INTERPRETATIONIBVS.

I. Agitur de libris De resurrectione, II. *& c. ap̄p̄on*, eorumque vetustis interpretationi-
 bus, III. *ερωτητηριον*, IV. Protreptico ad martyrium, V. libris contra Celsam, VI. Episto-
 lis, VII. libro De Oratore, VIII. & Philocalia.

I. **E**X enumeratis proxime Adamantij Syntagmatis fere omnibus, vel toti libri, vel
 insignia fragmenta, vel particulae aliquae ad nostra tempora pervenerunt. E libris
 quidem De resurrectione primo & secundo fragmenta aliquot deponit Pam-
 philus in Apologeticis, ad septimam depellendam criminationem, qua de resurrectione
 male sensisse Origenes dicebatur. Ex eodem quoque Opere, capitis decimi libri secun-
 di *& c. ap̄p̄on*, fatente ipso Origene, pars aliqua translata est.

*Orig. lib. 2.
De princ.
c. 3.
Bar. A. 232.
cap. 4.*

II. Baronius libros *& c. ap̄p̄on* ad exemplum Longini elaboratos ab Origene suspiciat.
 Longinum siquidem huius tituli librum scripsisse refert Porphyrius in Vita Plotini. Si
 quis è contrario Longinum asseruerit operis sui argumentum ab Origene summissè, à vero
 Longino non abibit; aequè enim utrumque incertum est. Libri inscriptionem parum asse-
 cutus est Rufinus, qui in Prologo ad libros *& c. ap̄p̄on* reddi eam posse dicit *De principis*, vel
De potentibus. Quis vero non intelligit Christianæ religionis, ac veræ Philosophiæ elemen-
 ta hoc libro tradere propositum Origeni fuisse? Quamobrem revera sunt, ut subjicit Rufi-
 nus, & obscurissimi, & difficillimi. Addere poterat; erroribus quoque, & *ερωτητηριον*
 seminibus fertillimi: in iis quippe præcipua dogmatum suorum fundamenta Origenes
 posuit. Quocirca Didymus brevibus eos illustravit commentariolis, Rufinus vero Roma-
 na loquela exposuit. Verum ut errorum suorum capita in hac lucubratione conclusit Ori-
 genes, ita in eadem mala suæ & fluxæ penitus in interpretando fidei egregium specimen F
 edere velle visus est Rufinus: sic enim fatur in Prologo: *Sic ubi ergo nos in libris eius (& c. ap̄p̄on)*
aliquid circa id invenimus, quod ab ipso in cæteris locis pie de Trinitate fuerat definitum, velut
adulteratum hoc & alienum, aut prætermisimus, aut secundum eam regulam pronuntium, quam ab ipso
frequenter invenimus assertam. Si qua sane velut peritis jam & scientibus loquens, dum breviter
transire vult, obscurius protulit; nos ut manifestior fieret locus, ea qua de ipsa re in alijs eius libris apertius
legeramus, adjecimus explanationi studentes: nihil tamen nostrum diximus, sed licet in alijs locis di-
cta, tamen sua sibi reddidimus. Qui licet suam voluisset celare perfidiam, facile illa sese prodidi-
isset. Ex eo quippe libro multa in Apologeticum transtulit Pamphilus, quæ in Rufiniana
interpretatione desiderantur: velut in eo capite, ubi agitur De coæternitate Filij Dei, & ineya-
rabilitate eius à Patre, recitatur testimonium istud è libro primo: Videamus ergo quid sit Salva-

A *tor noster. Splendor dicitur, &c.* quod frustra in Rufini conversione requiras. Tale & illud est è libro itidem primo pettum: *Ex eo quod dicit Apostolus Paulus: Non ab hominibus, &c.* quod habetur in eo capite ubi tertiæ criminationi Pamphilus respondet. Aliud quoque indidem profert ad quartam criminationem refellendam, quod Rufinus in interpretatione omisit. Fragmenta præterea Philocaliæ ex hoc Opere mutuata summam eius vanitatem coarguunt, si cum ipsius verbis contendantur. Quamquam dubitari potest annon aliqua detraxerint Basilius & Gregorius Philocaliæ contextores, quæ ab orthodoxa fide dissentirent. Certissimum vero petitur indicium ex conflictione locorum, quos è libris *αὐτῶν* acceptos, Rufinianorum valde dissimiles Iustinianus in Epistola ad Menam representavit. Itaque ex hac Rufini infidelitate quanta Christianæ pietati & doctrinæ pericula existerent, intelligens Hieronymus, novam interpretationem meliori fide adornavit, & Latinæ Ecclesiæ Origenis revelavit errores, nullis artibus dissimulatos, nullo falsæ interpretationis fucò oblitos; ut ab iis in propatulo positis facilius sibi Lector caveret. Verum ad hanc atatem nova istæ interpretatio non pervenit.

Narrat ex aliorum fide Andreas Rivetus Critici sacri libro 2. cap. 12, libros *αὐτῶν* Græce scriptos extare in quibusdam Bibliothecis. Falsum id esse affirmare ausim: nam neque in Gallicis, aut Italicis, aut Germanicis, aut Hispanicis reperiri eos certissimum est. Incertum vero est an ex aliena fide, an ex suo ingenio conjecerit Abrahamus Scultetus, Anacephalæosin, quæ quartum claudit librum Operis De principiis, esse Rufini vel Pamphilii: Quod ut nullo auctore, nulla ratione subnixum proponitur, ita nullo adducto argumento repudiatur.

Scultet. in Medull. Theolog. Part. libr. 9. cap. 4.

III. Ostendimus supra auctore Hieronymo *πρωιματικῶς* Origenis, ad Stromateon Clementis Alexandrini exemplum compositos, Christianorum dogmata cum Philosophorum sententiis contulisse, illaque ex iis confirmasse. Specimen illorum è sexto libro defumptum exhibet Hieronymus libr. 1. Apolog. advers. Rufin. cap. 4. quo cum Platonem induxisset Origenes, probantem mendacio uti aliquando licere, idem sacrorum Librorum auctoritate, & Iudithæ, Estheræ, ac Iacobi Patriarchæ exemplo adfruit.

IV. Fragmentum è Protreptico Origenis ad martyrium Bibliotheca Regia suppeditat. Totum veto opus, illustrissimi Domini de la Barde, Christianissimi Regis apud Helvetios Legati cura è Basiliensi Bibliotheca depromptum, ejus frater Ecclesiæ Parisiensis Canonicus, raræ vir pietatis, humanitatis, & integritatis, mei juris fecit, suoque à me inter Origenis Syntagmata ordine collocabitur.

V. De libris contra Celsium ita loquitur Eusebius in Antirrhethico adversus Hieroclem: *ἀντιρρητικῶν δ' ἑστὶν ἡ σοφία τῆς ἰδίας καὶ ἀντὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀντιρρητικῶν, καὶ σοφιστικῶν ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἐννοησιμὰ, ὅτι ἀεὶ ἔστιν ἡ σοφία τῆς ἰδίας καὶ ἀντὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀντιρρητικῶν, καὶ σοφιστικῶν ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἐννοησιμὰ, ὅτι ἀεὶ ἔστιν ἡ σοφία τῆς ἰδίας καὶ ἀντὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀντιρρητικῶν, καὶ σοφιστικῶν ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἐννοησιμὰ.* *Iam autem potestate, licet non destinato contra ea scripto, obtrita & confutata sunt (scripta Hieroclis) in octo libris quos Origenes conscripsit adversus Celsi Verum sermonem, jactantiorum Opere illo (Hieroclis) qui Philalethes inscribitur: in quibus causas omnes & argumenta complexus vir ille, omnia simul quacun- que super ea re à quoquam vel dicta sunt, vel dicuntur posthac, in antecessum dissolvit.* Vero; non alias enim tantam doctrinæ Christianæ & profanæ ubertatem, tanta argumentorum pondera expromit. Causa scribendi Celsus fuit Epicureus, qui Christianam religionem impugnaverat libro, cui titulum fecerat, *ἀλλοθὴς λόγος*. Is cum summo plausu à Christi adversariis fuisset exceptus, confutandum suscepit Ambrosij rogatu Adamantius, jam licet è vivis sublato Cello.

VI. Ex Epistolis Origenis duas omnino integras, & nulla sui portione truncatas, quasdam ex parte duntaxat superstities habemus. Integra superest Epistola ad Iulium Africanum, qua doctissimo illi viro, Susannæ historiam, quæ in Danielis libro legitur, adulterinam suspicanti, ipsiusque per epistolâ roganti sententiam erudite respondit, suamque narrationi huic auctoritatem asseruit. Plurima utriusque circumferuntur Græca manu exarata exemplaria; quorum unum à se descriptum ad me transmisit Emericus Bigotius, singulari vir eruditione: & Nos aliquando, cum Deo, ambas inter Syntagmata vulgabimus. Integra quoque est Epistola, qua constat decimum tertium Philocaliæ caput, quaque Gregorium Thaumaturgum ad sacrarum literarum studium Origenes adhortatur. Rufinus in libello De adulteratione librorum Origenis, recitat partem Epistolæ, quam patria depulsus ad Amicos Alexandrinos Adamantius scripsit, in qua falso jactare adversarios queritur, persuasum esse sibi, futurum ut salutem Diabolus aliquando consequatur; addit Hæreticum quemdam disputationis secum habitæ Acta adulterasse; & se Actorum misisse codicem, unde corruptor fallitatis argueretur; alium item Hæreticum, qui congredi secum detrectaverat, falsam disceptationis historiam mandasse literis, & passim vulgasse, sed vani-

Excerpta
Origenis
classem
ripij Ma-
ata (que
uod non
jusmodi
uateriam
olo.
Origenis
ologia pro
Origenem
Lector
uz à Bas-
damanti
sunt fra-
pro Ori-
tereaque C
SUNT,
s.
oretationi-
I. Epist-
ti libri, vel
nt. E libris
mit Pam-
ntatione
bri secu-
suspiciant.
Plotini. Si
te, à vero
arum alle-
miciis, vel
æ elemen-
jicit Ruf-
quæ præter
Origenes
ero Roma-
classe Ori-
specimen
(αὐτῶν)
ritum, vel
quam ab ip-
dum brevit-
us libris spe-
alii lecti di-
sele prod-
Rufiniana
et, & inter-
id sit salu-

tatis tandem & impudentiæ fuisse à se convictum. Hieronymus vero libr. 2. Apolog. adv. A
 Rufin. cap. 5. hanc ipsam Epistolam parum fideliter à Rufino conversam caufatur, diffi-
 mulasse quippe ipsum ab Origene lacerari Demetrium Alexandrinum Episcopum, & to-
 tius orbis Episcopos ac Clericos, à quibus Ecclesia cõmunione fuerat prohibitus; deinde
 dicere Origenem ait frustra se fuisse ab Ecclesia dejectum, nec vicem maledictis referre
 velle, seque iis usque adeo abstinere solere, ut Candidus Valentimiani dogmatis sectator
 occasionem inde nactus sit accusandi sui, quod Diabolum ejus esse naturã dixerit, qua fa-
 lumem consequi possit. Tum initium Epistolæ à Rufino prætermisum, Hieronymus exhibet à se
 convertum. Rufino certe parum hic æquus est Hieronymus; cur enim cum adul-
 teratos Origenis libros vellet ostendere, Epistolam partem à proposito alienam descripsisset?
 Ex Epistola quam ad Patrem Christianæ fidei causa supplicio destinatum etiam tum puer B
 scripsit Origenes, verba aliquot repetit Eusebius libr. 6. Hist. cap. 2. Capite vero deci-
 mo nono prolixius recitat fragmentum Epistolæ, quam purgandi sui gratia adversus eos
 conscripsit, qui nimium ejus in Græcorum disciplinas studium damnabant. Denique Geor-
 gius Cedrenus, in Severo, Epistolæ cujusdam Origenis partem dat, in qua acriter ab Am-
 brofio ad interpretandas Scripturas, ac nimis quam par esset urgeri se conqueritur. Eam-
 dem ex Cedreno decerptam repræsentat Suidas. Ex Epistola Origenis ad Photium & Andream
 Presbyteros particulam proferunt Catenæ veteres in Deuter. 16. 20. Verum parum
 est auctoritatis in Catenis, ut diximus alibi; & quoad aliunde accedat fides, fragmentum
 hoc suspectum esto.

V II. Liber De oratione hortatu Ambrosij & Tatianæ lucubratus est. Hunc nos è ma- C
 nu scripto Codice Bibliothecæ Holmiensis Christianæ Reginæ descripsimus. Titulo qui-
 dem caret, sed ex ipsius Operis lectione Auctor, & argumentum facile deprehenduntur;
 ut aliâ quippe decellent indicia, vel ea sufficerent verba, quibus dissertatio absolvitur;
 ταύτην τὴν διδασκαλίαν ἐπέλεξε ὁ ἅγιος ἀποστόλος, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἀναθήσειτο τὸ πνεῦμα τοῦ
 ἁγίου, καὶ τὰς ἀποστολικὰς ἐπιτομὰς ἐπιθήσει ἐπὶ ταύτης, καὶ τὴν αὐτὴν ἀναθήσειτο τὸ πνεῦμα
 τοῦ ἁγίου, καὶ τὰς ἀποστολικὰς ἐπιτομὰς ἐπιθήσει ἐπὶ ταύτης, καὶ τὴν αὐτὴν ἀναθήσειτο τὸ πνεῦμα
 τοῦ ἁγίου, καὶ τὰς ἀποστολικὰς ἐπιτομὰς ἐπιθήσει ἐπὶ ταύτης. Hac à nobis pro virili sapet quæstione De oratione, & præ cæcatione quæ habetur in
 Evangelij, & quæ ipsam apud Mattheum præcedant, nobis elaborata sunt, studiosissimè, & vermanissimè
 in pietate fratres, Ambrosij & Tatiana. Quanam ea fuerit Tatiana, deque ipsa Dissertatione
 alias à nobis disputabitur accuratius, cum inter Syntagmata typis committetur.

V III. Quoniam ex hoc albo Philocaliam non expungimus, paucis quoque de ea agen- D
 dum est. Philocalia quid sit breviter declarat Epigraphe ipsi præfigi solita: οὐρανὸν ἢ παρθεν-
 ον ἀειχὴν ἐκείνην ἡμετέραν καὶ ἀγαθὴν καὶ ἡσυχαστικὴν ἐκείνην τὴν ἀειχὴν τῆς πνευματικῆς
 ἐπιτομῆς καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιτομῆς καὶ βασιλείου. Delectum continet hæc liber quæstio-
 num & solutionum quæ pertinent ad Scripturam, ex variis libris ab Origene elaboratis, qui collectus est
 à viris divinatorum rerum petitis Gregorio & Basilio. Tum subjungitur Epistola, qua id opus ad
 Theodorum Tyancum Episcopum Gregorius Nazianzenus transmisit. Ostendunt quoque
 quid sit Philocalia elegantes lambi nondum editi, quos in antiquo collectionis hujus co-
 dice manu scripto reperimus:

ἡ (ἀειχὴν) τῆς πόλεως τῆς ἀμυγδαλῆος ὅρασις ἐστίν,
 ἐκείνην ἀειχὴν τῆς ἀποστολικῆς ἐπιτομῆς.
 Cujus (Origenis) sermone nunc collectionem vides novam,
 Quos Basilius optimos esse iudicavit.

Atque hæc eo libentius refero, quod iis vocis φιλοκαλία, quo sensu à Basilio & Gregorio
 usurpata est, significatio continetur. Nihil autem sonat aliud ea vox quam delectum exi-
 miorum quorumdam locorum è variis libris Scriptoris alicujus: cujusmodi sunt
 fragmenta è Petronio ab aliquo studioso collecta. Locum hic non habet altera φιλοκα-
 λια notatio, quam affert Augustinus libr. 2. contr. Academ. cap. 1. & libr. 1. Retractat.
 cap. 1. eam esse scribens rerum divinarum ex divina relatione, & Verbo Dei cognitarum
 studium; quo sensu usurpatum esse à Gregorio & Basilio hoc vocabulum opinati sunt Ge-
 nebrardus & Tarinus: qui enim id congruet cum Origenianorum aliquot locorum Eclo- F
 ga? At eo sensu, quem notat Augustinus, accipienda est vox φιλοκαλία, quam Origeni
 tribuere Gregorius Theologus in Epistolis scribit Photius.

7. h. Cod.
 242.

A

CAPVT QVARTVM.

QVO ORDINE, QVIBVS TEMPORIBVS ORIGENIS LIBRI
LVCVBRATI SINT EXPLORATVR.

I. Variis Origenis scriptioibus suus ordo, sua tempora ex Eusebio assignantur. II. Quo tempore Tetrapla, Hexapla, & Octapla concinnaverit, investigatur. III. Notantur nonnulla circa ordinem ac tempus Exegeticon, ac Syntagmatum ipsius quorundam. IV. Distinguntur ejusdem Homiliae extemporales, & in otio elaboratae.

I. **S**I temporum effugisset injuriam liber ille Eusebij De vita Pamphili, in quem librorum Origenis indicem insererat, argumento huic quod persequimur magna lux accederet: quo quoniam caremus subsidio, quid in ipsius Historia nobis opis situm sit videamus. Hunc enim, ut in reliquis quae ad Origenem pertinent, ita haec etiam in parte ducenti praecipue spectabimus, in qua nobis proposuimus investigandum, quo ordine singuli Adamantij libri, quorum memoria superest, quibus temporibus fuerint lucubratum. Quae prior ergo ab eo celebratur Adamantij scriptio, ij sunt Commentarij in veteres Philosophos, qui diuturnitate temporis omnes interciderunt. Proxima commemorantur Scripturae sanctae interpretationes, quarum non contemnenda pars ad hanc diem servata est. Sacra volumina non longe post initia Alexandri commentarijs explicare cum cepisset reperio. Ac primum a Iohannis Evangelio auspiciatus est, in eumque priores quinque Tomos Alexandriae composuit; necnon in Genesim priores octo & Duodecim. Quinetiam viginti quinque priores Psalmos, & Ieremiae Threnos ibidem expositionibus illustravit; in hisque sese libros De resurrectione iam ante elaborasse significavit. Libros quoque *de* *apocryphis*, & *spuria* *triticis*, antequam Alexandria excederet, composuit. Adepto Imperium Maximino, librum edidit De martyrio. Eo vero sublato, cum rerum potiretur Gordianus, in Iliam & Ezechielem commentatus est in Casariensi secessu. Meminit praeterea Eusebius Epistolae ad Africanum, qua historiae Susanna fides & auctoritas propugnatur: tempus vero quo data ipsa est, non assignat. Refert illud Petavius ad annum Christi 222; quo anno Imperium cepisset Alexander; cur ita sentiret, neutiquam adscripsit. At cum Nicomediae scripta sit praesente Ambrosio, datam illam conjicio Imperium tenente Gordiano, annum aetatis agente Origene circiter quinquagesimum secundum, cum Casarea Athenas profectus, Nicomediae Ambrosium obiter adiit. Postquam migravit Athenas, inchoatos in Ezechielem Commentarios ad umbilicum perduxit: Cantici vero Canticorum expositionem aggressus, lucubratis prioribus quinque libris, reliquos quinque Casream redux *E* absolvit. Anno Philippi tertio sexagenarium annum praetergressus Homiliae ex ore suo, dum concionaretur, a notariis excipi tum primum passus est. Vnde constat bonam earum partem, quae ad nostram aetatem transmissae sunt, non ab alio esse tempore repetendas. Homilia puta in Psalmum 82, cujus fragmentum ex Eusebio depromimus, adversus errorem Hellesaitarum haec aetate exortum habita est. Hac ipsa tempestate Celsum libris octo consutavit; in Matthaei Evangelium, & Prophetas Duodecim commentarios concinnavit; plurimas etiam Epistolas ad Philippum Imperatorem, & ad conjugem ipsius Severam, aliosque complures dedit, quae sparsim in eo libro Eusebij suis temporibus assignantur.

II. Tetraplorum & Hexaplorum, quorum mentionem fecit Eusebius libr. 6. Histor. cap. 16. cui temporis adjungenda sit descriptio, statuere promptum non est. Factum id significare videtur Eusebius multo antequam Alexandria Origenes excessisset, tunc nimirum cum Ambrosium ad Christi fidem convertebat. Epiphanius autem Tyri lucubrata ea non semel asseveravit. Ego vero aliud rei huic tempus deputo, quando scilicet Christianos vexante Maximino Casream Cappadociae ad Firmilianum confugit Origenes. A Iuliana enim liberaliter exceptus & domo & Bibliotheca a Symmacho olim instructa, ad eam deinde hereditatis jure transmissa, nactus illic est Scripturae sacrae exemplaria, quibus usus fuerat Symmachus. Tum vero Codices ipsam confixisse inter se & conjunxisse probabile est: sed cum institutum opus per angustias temporis ibi absolvere non posset, supremam ipsi manum in otio Tyrio imposuisse. Non quod de iis cogitasse Origenem tum primum putem; sed Alexandriae fortasse prius animo informata, Casarea Cappadociae in-

quod ad Corinthios scribitur: *Ecclesia Dei qua est Corinthi, cum omnibus qui invocant eam, dixisse me ad diversitatem Ecclesie, & eorum qui invocant nomen Domini.* Commentarios in priorem ad Theſſalonicenſes Epistolam in Opere contra Celsum, libro secundo laudato reperis. Denique expositionem aliquam in Apocalypſim meditabatur, cum Mattheum explicaret: de Eracone quippe illo septem capitibus, & decem cornibus instructo agens, ita scribit Tractat. 30. *Exponetur autem tempore suo in Revelatione Iohannis: & mox: Has autem principales expositiones atque probationes oportet fieri, cum ipse liber (Apocalypſeos) propoſitus fuerit nobis ad exponendam.*

IV. Ceterum magna in distinguendis Origenis Homiliis adhibenda dijudicatio est; alias enim meditate conscriptas edidit, alias ex tempore recitavit. Longe levior, me iudice, harum auctoritas; gravior illarum existimatio. Quidquid extemporalium Homiliarum superest, post sexagesimum aetatis suae annum pronuntiavit Origenes; actuarii ex ambone recitatas exceperunt: quod haecenus fieri prohibuerat. Alias variis temporibus accuravit. Quod si haec perpexisset Erasmus, minime profecto id ipsi de Homiliis Origenis generatim agentis excidisset: *Eas conciones non ipse scripsit, sed à notarijs excipi passus est, quod tamen negant tuum esse passum ante annum, ut ante dictum est, sexagesimum.* Quasi nullas cogitate conscripserit Homiliae Origenes, sed omnes ex tempore profuderit. Homiliae in Lucant, teste Hieronymo in Prologo suae interpretationis, foetus est juvenilis aetatis, & in otio quidem ac secreto conceptus, ut in publicum deinde ederetur. Continuatam ergo illic Lucae expositionem animadvertas, praeterquam in sex postremis Homilijs, quae ex ampliori numero videntur excerptae. Prioribus illis triginta tribus similes sunt Homiliae in Psalmos 36, 37, & 38, & duae in Canticum, & novem in Iudices. Extemporales autem Homiliae, quoniam juxta Episcopi praescriptum, & designatum ab eo argumentum ac Scripturae locum pronuntiabantur, ideoque certum hunc ordinem nequam tenent; sed in eandem saepe pericopam geminatae reperiuntur, praetermissis totis capitibus, diligenti cateroquin observatione, & explicatione dignis. Hujus generis videntur esse superstitites in quatuor priores Pentateuchi libros Homiliae; & quae in librum Iosue extant, quas, ut ait Rufinus Interpres in Prologo, *ex tempore in Ecclesia peroravit Adamantius senex.* Hujus quoque generis esse videtur unica illa in 1. Reg. cap. 1, & 2. & alia de Engastrimytho, quam primus edidit Leo Allatius, & quae super sunt in Isaiam, in Ieremiam, & in Ezechielem. Haec autem subinde à studiosis juxta scripturae ordinem collectae & dispositae sunt. Atque haec nos magna verisimilitudine ducti conjectamus, non praefraete asserimus.

APPENDIX

LIBRI ORIGENI FALSO, VEL DUBITANTER ADSCRIPTI.

I. Unde factum sit ut Origenis nomen pleraque sibi scriptiones falso asserverint, aperitur.
II. De tribus libris in Job, deque vetusto ipsorum interprete. III. De posteriore in Job commentario. IV. De commentario in Marcum, V. Homiliae in diversas. VI. Homilia quae in Codice Vaticano inscribitur, *τὸ πρῶτον ἀδελφῶν*; VII. Scholias in Oratorem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariae, & Symeonis. VIII. De lamento Origenis, IX. Dialogo de orthodoxa fide, X. alio quodam vetusto Dialogo, XI. libellis De haeresibus, XII. De singularitate Clericorum, XIII. De Astrologis, & De breviario, & Sermones De catechesi.

I. **D**EMONSTRAVIMVS libri secundi quarto capite magnum aliquando in Ecclesia & illustre fuisse Origenis nomen; eoque etiam ex adversariorum contentionibus & convitiis, quod fere alias usuvenire solet, illustrius evasisse. Hinc factum est ut ab incertis & ignotis auctoribus profecta lucubrationes nonnullae, sic tamquam projecti infantes, clarum Origenis nomen sibi libenter asciverint; nonnumquam etiam operibus suis metuentes Scriptores subdoli, eminentium hunc praetextentes titulum, Adamantij famam veluti furto subripuerint; biblioplae etiam mercibus suis venditandis emtorem hiantem fucata hac inscriptione induxerint. Has quidem ob causas aliquando contigisse reor, ut in Origenis familiam spurij transferint libri; at frequentius etiam idem evenisse puto vel ex librariorum oscitantia, nomina nominibus commutantium; vel ex Criticorum audacia, quidvis sibi licere in literis putantium. Huc accessit quod

A quod plurimas Origenis scriptiones studiose abolentibus ipsius adversariis & defensoribus; his quidem ut ejus errores, illis ut præclara eius opera invidiose celarent; multas vice versa lucubrations utrique paribus de causis nomini ipsius subdiderunt. Nos vero postquam Origenianorum scriptorum examen semel suscepimus, ad nostram pertinere duximus curam, suos ei fœtus legitimos restituere, quod hætenus fecimus; supposititios vero ex ejus familia segregare, quod Appendice ista facturi sumus.

II. In Latina Origenis editione duplex genus Commentariorum in librum Job reperitur. Prius in tres discretum est libros, & duo priora Iobi capita cum tertij portione complectitur, ab incerto Interprete Latinitate redditum: posterius totum persequitur Iobi librum, & brevibus Commentariolis (Scholia prope dixeris) exponit, & Ioachimum Perionium interpretem habet. Spurium utrumque opus, & emendatum Origenis nomen falso jactans. Prioris certe stilus Origeniani dissimilis est; creber quippe artis oratoriae figuris; quales in Tomis nullas admittit Origenes, non multas in Homiliis. Discrepat quoque sententiis: nam libr. 2. Christum ait prædicasse tribus annis & dimidio; cum Origenes libr. 4. *ὅτι ἀπὸ τριῶν*, cap. 1. & Homil. 32. in Luc. anno duntaxat uno cum aliquot mensibus id muneris Christum obiisse dicat. Post Ariana hæreseos exortum prodidisse, & ab Ariano quidem fuisse scriptum manifeste hæc evincunt: *Tria cornua fecit Diabolus in typum atque figuram trionymia illius scilicet, triamque Deorum hæresis, quæ universum orbem terra in modum tenebrarum replevit, quæ Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum aliquando tanquam tres colit, nonnumquam unum adorat, quemadmodum Grecorum lingua memoratur, Triada, vel Homusion. Istam Cergo Trinitatis sectam, & hæresim atque infidelitatem jam olim de longe designans versatissimus ille Diabolus tria cornua misit ad Job depradandum. Sic namque etiam nunc memorata trionymia hæresis præsertimpradatur atque expugnat Ecclesiam.* Luciani martyris cum laude meminit, Origenis temporibus multo recentioris: *Ita consummatus est, inquit, beatus atque gloriosus Lucianus, lucidus vita, lucidus & fide, lucidus etiam tolerantie consummatione. Ob hoc enim Lucianus cognominatus est, tanquam lucidus, aut proprio lumine sibi fulgens, aut alij lucens. Hic namque beatus duodecim diebus supra testas politus extensus, tritidecima die est consummatus, alijque innumeri sancti Martyres eodem modo mortem transientes consummati sunt.* Ex quibus conjectura ducor ad suspicandum operis huius auctorem ex eo esse genere Arianorum, qui Luciani discipulos sese profitebantur, & Lucianistæ dici amabant. De his ita Epiphanius Hæc. 76. cap. 3. *οἱ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀπερωτῶν τὸ πῶς δουλεύει τῆ, καὶ ἰσχυρῶς ἀποβύττει τὸ ἀεὶ παρῶν, καὶ ἰσχυρῶς ἀμὰ ἀσεβῶν τῶν δὲ σοφιστῶν ὄντι ἐπιτόκον τῆ ἐν τῆ δουλείᾳ τῆ ἐν τῆ μαρτυρίᾳ καὶ τῆ κατὰ τὸν νόμον.* Alij enim ex Arianis, ipsi qui à Luciano & Origene doctrinam suam acceperant, conjuncti Asterio cuidam de grege Sophistarum, qui in Persecutione Maximiani à fide defecerat. Quapropter Ariani deinde Lucianistæ nuncupati sunt, ut apparet ex Mario Victorino libr. 1. adv. Arianos. Qui autem Coluthiani appellabantur, non à Luciano illo traxerunt nomen, ut opinati sunt quidam, sed à Colutho Hæresiarcha Arij socio, cujus meminit Epiphanius Hæc. 69. cap. 2. Distinguantur porro hi Lucianistæ ab aliis Lucianistis, Luciani cujusdam antiquioris & Marcionistæ discipulis, cujus hæresim Epiphanius persequitur. Scriptorem trium librorum in Iobum, Latinum existimat Erasmus, eumque esse Maximinum hariolatur, cujus extant Disputationes cum Augustino: *Fuisse Latine nam, inquit, imprimis ipse operis gustus indicat: vix enim quisquam ita commode vertit Græcæ, ut oratio Latina non sapiat alicubi suam originem. Interpretatur interdum Græcas voces, sed ita ut Latinum agnoscat: veluti quum docet nos quid & qualis sit adamantus.* Sic se habet ille locus: *Adamantus interpretatur in Græca lingua, indomabilis, inflexibilis, inalterabilis, &c.* Addere poterat & alterum supra à nobis depromptum, quo ludit in voce *Lucianus*, eumque à luce dictum scribit. Erasmo assensu sunt Robertus Cocus in Censura, & Edmundus Albertinus in Opere De Sacra-

D *Lib. 2. in Evange- & sim. Orig. cap. 1.*

E *Post v. in Appar. Sac. in Hilario.*

F *Id si Post v. in Appar. Sac. in Hilario.*

III. Posteriorem Commentarium in Iob è Bibliotheca Regiæ Codicibus Perionius A Latina oratione donavit. Alia quoque alibi reperiuntur eius exemplaria. Multo minus Origenis illum esse dicas, quam priores libros tres: nam neque Tomorum, neque Homiliarum, neque Scholiorum stilum sapit; neque divertit usquam in allegorias, & totus est in perferendo literæ sensu, ut meram paraphrasim esse dicas. Mosem libri Iob scriptorem esse asserit in Prologo: at prior Commentarius eundem à Iobo, vel Iobi amicis Syrorum lingua scriptum, à Mose in Ebraicam linguam conversum tradit. Vnde efficitur alterutrum saltem opus Origenis non esse. Neutrum vero ejus esse efficitur ex eo quod librum Iobi Moyse antiquiorem esse tradit libro 6. contr. Cels. & quod Philocalia capite 5, libros duntaxat quinque Mosem reliquisse affirmat. Cum Origenis sententiam de fideibus supra exploravimus, observavimus animata ea ipsum censuisse: contra hic Scriptor B stellæ animo carere discrete asseverat. Meminit præterea Manichæorum, & Luciani Martyris, qui Origene fuerunt recentiores. Alicubi vero ita dicitur: *Neque ergo ὁμοούσιον aliquid ejus est, id est ejusdem essentia; eam enim inire non posse diximus: neque ὁμοούσιον, id est, unius essentia; comparari enim non potest.* & alio loco: *Recita hæc tu cum iudicio apud Homoousiastas.* Quibus alisque compluribus Arianus esse intelligitur: nam, ut ait Epiphanius, non tam bituminis odorem refugit serpens, quam vocem *ομοούσιος* Arius averfabatur. Quamobrem Catholicos Homoousiastarum nomine Ariani traducebant. Ex eodem igitur Arianorum Lucianistarum genere fuerit, è quo Scriptor supra memorati Operis in Iobum, quippe qui Luciani Martyris æque meminerit. Sic autem existimo; quemadmodum sublevanda Israelitarum calamitati, dum Ægyptiorum servitute premerentur, librum Iob à Mose scriptum C autumant plerique; ita multiplices ab Arianis Commentario eundem fuisse illustratum, ac frequenti lectione contritum, solati gratia, cum ab Ecclesia Catholica anathematis & censuris urgerentur. Quærenti autem mihi æquonam argumento liber iste Origenei adjudicatus est, nonnulla in eo occurrerunt Origenianæ doctrinæ vestigia, quæ ad alia non factis attentum Lectorem sefellerunt. Rejicit eos Scriptor operis, qui Deo humanam figuram assignant: eam hæresim acriter ultus est Origenes. Quo modo Angelos custodes admittit Auctor: admittit & Origenes. Christum Patriarchis & Prophetis Veteris Testamenti apparuisse, atque ita mediatorem Dei & hominum hoc tempore fuisse opinatur Auctor: opinatur & Origenes. Astris vim esse *πνευματικῆς*, non *σαρκινῆς* definit Auctor; definit & Origenes. Facile itaque consensus ille fucum fecit. D

Subjunguntur in Græcis quibusdam Codicibus, & in prima Genebrardi Editione Homiliæ quatuor, quæ quoniam Chrysostomi esse deprehensa sunt, in recentioribus editionibus fuerunt prætermissa.

Præter geminum illum Commentarium in librum Iobi scribit Laurentius Humfridus in Epistola ad Antonium Canum, quæ Erasmiæ Origenis Editioni præfixa est, Hieronymum Frobenium, & Nicolaum Episcopium, à quibus prælo commissa est hæc editio. Annotationeulas quasdam in Iobum ei inferere noluisse, quod perbreves essent, & Origenis genium ac stilum parum redolere doctis quibusdam viderentur.

IV. In manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice nomen Origenis præfert vetus Commentarium in Evangelium Marci. Legitur quoque in Posselvi Apparatu haberi in Oxoniensi E Bibliotheca corporis Christi, Origenis opus aliquod in Marcum. Cujusmodi sit istud opus equidem ignoro. Quod ad Regium attinet, nonnulla in eo allegoriæ, multa Origenianæ doctrinæ affinia, quæ in Observationibus ad Commentarium in Matthæum notavimus, Origenem videntur auctorem indicare. Sed levia hæc, præter ea sunt quæ contrarium probant; summa stili discrepantia, constans Origenis consuetudo in Commentariis, vel per Tomos, vel per Homilias, vel per Scholia digerendis, quorum ad nullum genus expositiones istæ referri possunt; nam prolixitate Scholia superant, à Tomis superantur; ab Homiletico vero genere penitus differunt. Adde profiteri Scriptorem Operis ipso initio, redaturum sese in unum corpus, quæ ab Ecclesiæ Doctoribus sparsim in hunc Evangelistam fuerant annotata; cum multi in Matthæum & Iohannem, pauci in Lucam, nulli penitus F in Marcum ad suum tempus scripserint. Profecto non multi ante Origenem scripserant in Matthæum & Iohannem; atque hæc sequiorem Origenianis temporibus ætatem sapiunt. Si minus ad eripiendum Origenei librum hunc valent conjecturæ, at valebit certe Codicum veterum dissentio, quorum aliqui Victori Antiocheno eum tribuunt; cujusmodi est liber quidam Bibliothecæ Regiæ, cujusmodi & ille fuit Theodori Peltani Societatis Iesæ Theologi, qui Commentarium istud Latine à se redditum sub Victoris nomine publicavit. Idem alij Cyrillo Alexandrino Codices adscribunt; cujusmodi etiam alter Bibliothecæ Regiæ. Nec titulis solum diversitas inest, sed libri etiam contextui. In Codicibus Victoris, vel Cyrilli nomine inscriptis, Origenem, Eusebium, Chrysostomum, Apollinarium, & Theodorum citatos; Catharos vero Hæreticos perstrictos reperias: atque hæc nomina,

Epiph. Hav.
69. cap. 70

Poss. App
in Origene

A aliaque multa, erasa offendas ab exemplaribus quæ nomen Origenis in fronte gerunt. Quæ si quis casu contigisse putet, parum ille librariorum audaciam perpexerit. Mihi vero cum certo constet Commentarium istud non esse Origenis, verisimile sit ab iis fuisse interpolatum, & in Origenianam lucubrationem recusum, quo facilius lectores vel emtores nancisceretur.

Iam vero utri potius, Victori, an Cyrillo,tribuendum sit istud Commentarium dijudicare, etsi est præter institutum, dicam tamen obiter Victori verisimilius, quam Cyrillo adscribi: nec enim Origenem tam crebro teitem à Cyrillo laudatum, nec Chrysofomi usurpatam ab eo auctoritatem facile putaverim. De Victoris atate quæstionem habet Peltanus, & Iuliano antiquiorem esse putat, ideo quod decimum tertium Marci caput exponens fundamenta Templi superesse dicat; ea vero Iuliano imperante fuisse refossa, juxta Nicephori testimonium: capite vero sequenti Catharos Hæreticos suggillet, quorum hæresis ante hanc atatem fuerat ab Ecclesia profligata.

V. Circa Homilias, quæ In diversos inscribi solent, ante omnia notandum est fuisse ipsas à Merlino ex variis locis collectas, & eo collocatas ordine, quo inter se dispositæ cernuntur. Id ipse in editione sua de iis præfatus est. Quod præmonendus fuit Lector, ne miretur quomodo diversa, & parum sibi congrua membra in unum corpus confluerint. Singulas nunc seorsum, ac sigillatim excutiamus.

Prima ab Origenis stilo penitus aliena est: simplex ille est & familiaris, literam breviter exponit, tum transit ad allegorias, & tropologias; hæc abundat schematis & tropis, ludit in verbis, & aliter denique clauditur, quam Homilias suas Origenes claudere solet. Nihil magis cum Origenis dogmatibus congruit. Docet Origenes Homilia 14. in Luc. Mariam apertis uteri claustris Christum fuisse enixam, ut supra suo loco dictum est: contraria omnia hæc Homilia statuuntur. Plane itaque non est Origenis. Latinum Scriptorem stilus arguit. Auctorem divinet, si quis hæriolari amat. Reperitur illa in Lectionario quodam veteri Bibliothecæ Regiæ.

At mirabilis est eorum stupor, qui secundam Homiliam Origeni adjudicarunt; nam præter stilum ab Origeniano genio abhorrentem, & clausulam ab Origenianis diversam, Manichæos & Arianos Origenis temporibus posteriores nominatim appellat. Filium Patri *ἰσογονον* esse dicit; Dionysij Areopagite opera citat, cum Origenis ætas hos libros nondum vidisset. Habetur hæc Homilia in manuscripto Bibliothecæ Regiæ codice inter multa Augustini Opuscula. De auctore certum nihil definire possum.

Ne tertiam quidem Origeni deputare audeam, repugnante clausula & stilo: quamvis ad Origenianum saporem propius accedat quam superiores duæ; pauculas enim quasdam allegorias habet. Primæ tamen similior est quam secundæ, adeo crebra est figuris & interrogationibus. Latinum Scriptorem dicas, & quidem Hieronymo recentiorem. Idem esto de quarta Homilia iudicium, quam exhibent quoque Lectionaria Regiæ Bibliotheca.

Eadem & quintam Homiliam exhibent, quæ nihil Origenianum habet, non stilum, non allegorias, non clausulam: oratio concisa, dissoluta, *ἰσχυρὰ καὶ ἁπλοῦς*. Initium Homiliæ, quod Origenis doctrinam sapit, Lectoribus imposuit. Vide Tomum 12. in Matth. p. 206. eadem fere reperies sententias. Quod nisi dubia esset Interpretum fides, Scriptorem Latinum esse iudicarem ex his verbis: *Cum ager, quod in eo aliquid agatur, vel villa a circumvallatione limitis, hoc est munitione custodia nomen accepit, congrue dispensatione carnis illo ingressu asseritur Dominus, quo per Veritatis portam circumdando attrahens ad credulitatem incredulos, & sanioris miraculum erat actus.* A primæ Homiliæ stilo parum dissentit.

Sexta Homilia primæ, tertiæ, quartæ, ac quintæ, sed tertiæ potissimum similis est, stilo, figuris, clausula; unde à Latino quoque homine scriptam arbitramur. Nec aliter de septima iudicamus, licet clausula careat. Vtramque repræsentat Lectionarium quoddam Regiæ Bibliothecæ: & septimam quidem hoc initio: *Frater, Dicit aliquis ex vobis, feci peccata multa & magna: & quis ex vobis est qui non peccet? Tu dic, erravi super omnes homines. Sufficit tibi in sacrificio ista confessio. Dic tu prior iniquitates tuas, ut iustificeris. Cognosce te, quoniam peccator es, habet tristitiam cum conveneris: esto ac si desperatus &ustus; sed & lacrymas compunctus effunde. Numquid aliquid aliud fuit in meretrice, quam lacrymarum effusio? & ex hac profusione invenit presidium, & accepta fiducia accessit ad fontem Dominum Jesum. Sed veniamus ad causam. Quid ergo Evangelista? & inde transiens Dominus Iesus in partes Tyri, & Sidonis, & ecce mulier Chananaea. Mira res, & Evangelista. Reliqua ut in libris editis concepta sunt.*

Quod de proxime præcedentibus, idem sentimus de Octava, quæ rhetoricis pigmentis perpersa est. Id ollicit Merlinus, & Origenis stilum nequiquam referre eam confessus est, seque hoc uno argumento dudum Origenianis scriptis inseruisse, quod à multis putetur esse Adamantii, & inter eius Opera reperta sit. Eam autem inter Opera falso adscripta Hieronymo posuit Victorius Tomo nono,

Homilia nota membris tribus in unum compactis confata est. Pars prior nihil aliud est quam Origeniani tractatus trigefimi quarti in Matthaum portio; unde nonnulla confulto expuncta sunt; quod iis doctrina minus sana contineretur. Ea vero pars quae ab his orditur verbis: *A plerisque conscientia accipitur peccatorum*, &c. & in iis definit: *Acto ualde modo paucis uerbis expressus est ignis gehennae*, desumpta est ex libro octavo Commentariorum Hieronymi in Isaiam. Reliqua suppeditauit caput 17. libri 5. Moralium Gregorij Magni.

Decimam Homiliam non esse Origenis statim agnosceat, quisquis nares habuerit. Alienus est stilus ab Origene, aliena clausula, aliena schemata, synonyma, antitheses, allusiones, colores arte quaesiti; quae omnia Origenianam simplicitatem non sapiunt. Allegoriae praeterea nullae, nullae tropologiae. Si quid coniectura valeo, Scriptorem Latinum dixerim.

Ea certe est prima, tertia, quarta, quinta, sexta, septima, octaua, & decima congruentia inter se & similitudo, ut pene affirmare ausim unius esse omnes & eiusdem Auctoris, atque ejus, ut dixi, Latini: secunda alterius est Scriptoris: nona confuta est triplici trium Scriptorum fragmento. Ab Origene autem nulla penitus profecta est, praeterquam prior illa nona particula.

VI. Michael Ghislerius in Praefatione ad suos in Ieremiam Commentarios, c. 7. paragra. 4. narrat in Vaticano quodam Codice Graeco repertas sibi Origenis Homilias in Ieremiam viginti; earumque postremam, etiam id indicaret titulus, nequaquam tamen ad Origenem pertinuisse. Subnectit postmodum ea jam edita competisse se non Origenis Homiliam, sed insignem esse Clementis Alexandrini Tractatum, cuius meminerunt Eusebius, Hieronymus, & Photius, quique ita inscriptus fuit: *προς ο συνζητησιν παρισιν*.

VII. Scholia in Orationem Dominicam, & Cantica B. Virginis, Zachariae, & Symeonis Graece cum sua interpretatione Latina edidit Federicus Morellus, sub nomine Origenis, siue, ut ipse appofuit, alterius Doctores *πυργου*, eaque se à veteri manuscripto Codice ex Italae Bibliothecis profecto selegisse, excerpisse, transfuisse declarat. In ipso Scholiorum titulo Graeco nomen Origenis nequaquam offendas, sed illud duntaxat: *αιωνιου γρηλια εις εβραϊστικον*. Vnde ab ipso Morello nomen Origenis suppositum suspicor. Bene uero est quod Petrum Laodicensem legitimum auctorem ex Bibliotheca Patrum Tomo priore cognoscimus, in quo Scholia haec in Orationem Dominicam Latine uersa cum illis Germani Patriarchae Constantinopoli conjuncta in unum & permista reperiuntur. Atqui Morelli Codex Scholia in Cantica eidem tribuebat, cui & Scholia in Orationem Dominicam; & id persuadere potest stili similitudo.

VIII. Ad finem librorum *αδελφικων* attexi solet libellus, qui Lamentum Origenis inscribitur. Huius interpretationem Hieronymo tribuit Guido Carmelita, in Haresi Origenistarum; tribuit & editio Merlini, & Codex manu exaratus Bibliotheca Regiae. Sed contra Erasmus, *Lamentum hoc*, inquit, *neq ab Origene scriptum est, nec ab Hieronymo uersum, sed fragmentum est alicujus indocti, qui studuerit huiusmodi colore Origenem infamare. Simili artificio sine-ram Epistolam Hieronymi titulo, in qua deplorabat quod aliquando cum Origene sensisset. Et Gelasius in Concilio Romano: Liber qui appellatur De poenitentia Origenis, apocryphus. Mirum itaque sine falsitatis nota à Theologis quibusdam librum hunc nonnumquam in testimonium citari, & inter genuina Origenis opera à Vincentio Bellovacensi reponi. Hic uero ridentur da est Heterodoxi cujusdam hujus aetatis supinitas, qui lamentum Origeni adscriptum, à libro De poenitentia diuersum quid esse putauit.*

Vinc. nell. Spec. doct. lib. 18. c. 43.

IX. Dialogum De orthodoxa fide, qui & contra Marcionistas inscribi solet, Origeni tribuere uidentur Basilus, & Gregorius Nazianzenus. Cum enim ex Operibus mere Origenianis Philocaliam constare se professi sint, fragmentum è parte tertia Dialogi istius depromptum in Philocaliam coniecerunt. Itaque illum esse Origenis credidisse illos perspicuum est. At inducitur in eo Dialogo Origenes probatam in Ecclesia de tunicis pelliceis Adami, & de corpore humano, & anima, deque resurrectione sententiam propugnans; eum alia sensisse ipsum supra ostenderimus. Vnde opellae hujus scriptor nequaquam credi potest. Praeterea ad finem fragmenti hujus quod Philocaliae insertum est, Scholion istud reperiri solet: *ταυτα δα το τε ζ' λογον η εδουθεν τα παυτλην διαγαλινης σεσωθροσδους σεσθεβλην. μαξιμου δε ειπον, ως φησιν ο αυτις εδοξεν, οτι αστιμου εσ τις χειραυτις συγραψας αυτην. εει δε εδρον ταυτα κειμενα η ε το αεραγιου σεσθεβληνισαι η εδδου αιραπνοει εβραδον, ελοπιου αναζειν. μαριθις η απιλεροσιν*. Hac è septimo libro Evangelicae Praeparationis Eusebii Pamphili deprompta sunt. Sunt autem Maximi, ut ait ipse Eusebius, non ignobilis inter Christianos Scriptoris. Totidem uero uerbis scripta ea inueniuntur in Origenis aduersus Marcionistas, aliosque Harelicos Dialogo, agente Eutropio, defendente Megethia. Reuera Eusebius libro 7. De praepar. Evangelic. fragmentum id exhibet, & ex Maximi libro *αδελφικων* sese mutuatum esse tradit. Vtris autem plus habeamus fidei, Basilio & Gregorio, opus id Origeni tribuentibus; an Eusebio idem Maximo assignanti, ambigendum non est: saepe quippe ostendimus neminem in per-

A scrutandis Oigenis rebus tantum adhibuisse curam & solertiam, quantam adhibuit Eusebius. Veri autem simile est habitam revera fuisse Origeni cum Megethio, Marco, aliisque Hæreticis concertationem; at à Maximo deinde in literas relatum, & Operi suo *ὄσι δ' ἄνε* intexam. Fidem his conciliat quod narrat Eusebius, ab ætatis suæ Presbyteris quamplurima de Origene scriptis fuisse tradita; & quod Dialogi scriptor Reges quosdam Christi fidem amplexos, & templa Ethnicorum cum idolis eversa commemorat; nihil enim hujusmodi Origenis temporibus contigit, sed Constantini: unde Maximi ætatem possis colligere. Fefellit fortasse Basilium & Gregorium Dialogi titulus nomen Adamantij præferens, quod in eo primas partes tractet Origenes; quemadmodum Lælij, & Catonis nomina præferunt Dialogi De amicitia, & De senectute; non quod à Catone, vel Lælio scripti sint, sed quod primæ ipsi partes tribuantur. Mirandum porro non est interloquentium personarum nomina neque in Eusebio, neque in Philocalia comparere: nam cum rubrica, aliove colore ejusmodi nomina & lemmata soletur distingui, à libranis sæpenumero distinctio hæc omitebatur, vel per incuriam, vel potius quod eam in commodius rejicientes tempus, penitus tandem, obliviosi quippe homines, prætermitterent. Duplicem lucubrationis hujus interpretationem Latina Genebrardi præfert editio, alteram Joachimi Perionij, Laurentij Humfridi alteram. Alia præterea à Iohanne Pico Senatore Parisiensi lucubrata anno 1556, seorsum edita extat.

X. Alium quoque, Origenis nomine Dialogum supposuerat Hæreticus quidam, omnem licet cum eo Ephesi forte sibi viso congressum ac disputationem detrectasset. Fictitiam scriptionem misit Romam ad suos discipulos, passimque disseminavit, & Antiochiæ, priusquam illuc accederet Origenes, ob falsam victoriæ inanes egit triumphos: mox vero ut affuit Adamantius, hominis contudit proterviam, & vanitatem manifestis argumentis convicit.

XI. Falso quoque præscribit sibi nomen Origenis libellus quidam, qui Philosphorum sectas ac dogmata recenset, & *ὁ ὀρθὸς φιλοσοφικὸς λόγος* solet appellari. Primus autem hic est liber grandioris operis, quo Hæreses omnes confutandas Auctor sibi proposuerat, quod ex Dogmatis Philosphorum, Hæreson pestes fere profectæ sint; hisque convellendis utilis sit illorum confutatio. Larvata huic scriptioni personam detrahitur vel verba isthæc quæ extant in Proœmio: *πῶτα ἡ ἱερεὺς οὐκ ἐλέγχετο ἢ τὸ ἐκκαλυπτικὸν ἔργον ἀποκρύπτει, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ μυστικόν, ἀρχαῖαν τε καὶ διδασκαλίαν, καὶ θεοῦ τὸ ἐκκαλυπτικὸν ἔργον ἀποκρύπτει, ὅτι οὐδὲν ἀλλοῦ ἢ τοῦ ἀποστόλου κατὰ δόξαν τῆς ἰσθμῆς πνευματικῶν ἐν ἡμῖν ἐπέδειξε τὸ ἔργον, καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ μυστικόν, ἀρχαῖαν τε καὶ διδασκαλίαν, καὶ θεοῦ τὸ ἐκκαλυπτικὸν ἔργον ἀποκρύπτει, ὅτι οὐδὲν ἀλλοῦ ἢ τοῦ ἀποστόλου κατὰ δόξαν τῆς ἰσθμῆς πνευματικῶν ἐν ἡμῖν ἐπέδειξε τὸ ἔργον.* Hæc autem non alius coarguet, quam traditum in Ecclesia Spiritus sanctus: quem cum primitus accepissent Apostoli, is communicavit qui recte de Deo sentiebant: quorum nos cum successores sumus, & ejusdem gratiæ participes, necnon Episcopatus, & magistratus, & custodes Ecclesiæ reputati, non oculis per seculum dormitabimus. Atqui nec Ecclesiæ custos Origenes, nec Episcopus fuit. Episcopus autem fuit Epiphanius, & librum scripsit De hæresibus: unde non inanis conjectura sumitur hoc opus ad ipsum esse referendum.

XII. Libellum De singularitate Clericorum Origeni addidit vetus Codex Regiæ Bibliothecæ. Addicunt & Landulfus à Columna in Breviario historiali, Laziardus Cœlestinus, Ahtoninus, & Vincentius Bellovacensis, quos recenset Pamelius; & quibus ipse succinit, cum in Præfatione ad tertium Tomum Cypriani, tum in argumento libri hujus, & in Annotationibus ad caput primum libri Tertulliani De exhortatione castitatis. Sed reclamant Baronius, quod hoc opere sceminarum contubernium Clericis interdicitur; cum inter mulieres & puellas Origenes assidue sit conversatus. Addit id fuisse causæ cur scriptus ab Adamantio iste liber creditus sit, quod spontaneam castrationem non improbaverit; atque hoc idem argumentum usurpavit Pamelius: *Atqui, inquit Baronius, debuerunt hi meminisse aliquam ex parte laudatum quoque à Domino villicum illum iniquitatis, cum aliqui idem auctor de his qui hæc perpetrarent, alio Commentario se tractatorum spondeat. Ut illic respondisset Baronius, si dixisset executionis suæ Origenem pœnituisse, & à simili facinore reliquos absterruisse in Commentariis ad Evangelium Matthæi. Quod ergo in argumentum traxerunt nonnulli, ut librum De singularitate Clericorum Origeni adscriberent, quod nempe voluntariam genitalium amputationem non damnaverit, id ipsum indicio mihi est librum non esse Origenis; quippe quem annis proveciorem facinoris in juventutis calore admitti pœnituerit. Baronio ex Origenis familia factum hunc depellenti ad stipulatur codicum dissenso, quorum alij Hieronymo, Augustino alij, plerique Cypriano assignant. Erasmus ad calcem libri Augustini De bono viduitatis, *Sequebatur, inquit, hoc loco libellus De singularitate Clericorum, qui toties & Hieronymi, & Cypriani nomine excusatus est, quum phrasi, nec Hieronymum, nec Cyprianum, nec Augustinum referat: proinde non est visum eo præsens volumen onerare. Bellarm. De script. Eccl. in Cypriano. Rivet. Cr.* Pamelius autem, & post eum Rivetus, ex Hellenismis quibusdam suspicati sunt è Græco Latine*

aliud est A
confutatio
orditur
modo pan
Hierony-
it. Alie-
allusio-
allegoria
dixerim.
ingruen-
uctoris,
ci trium
um prior
parag.
in lere-
ad Ori-
s Homi-
Eusebius,
Symeo-
e Orige-
Codice
Scholio-
Bene ve-
n Tomo
erfa cum
ntur. At-
nem Do-
Origeni
ere Ori-
stius de-
perspi-
pellicis
ugnans;
am credi
ion istud
Origeni
ere Ori-
stius de-
perspi-
pellicis
ugnans;
am credi
ion istud
Origeni
ere Ori-
stius de-
perspi-
pellicis
ugnans;
am credi
ion istud

sic sacr. l. 1.
c. 13. § 13

esse conversum. Subjicit Pamelius censere se conversum hoc opus jam inde ab ætate Cypriani, ob schemata & phrasas ejus ætatis. Contra Baronius auctorem esse Cyprianum le-
vibus sane rationibus contendit: neque eum movere stili disparitas, quod non eundem
semper stili tenorem Cyprianus servaverit.

In tam obscura, tamque controversa quæstione certum aliquid statuere difficile est. Cypriani non esse istud opus clamant barbare hæc voces, cujusmodi nullas in puro ac terso Cypriani sermone nanciscaris: *constitutionarios, repulserium, vulgavitatis, fluxurarum, probrositas, participia, adonari, vanificat, egestosam, intinemus, procurativa, absentari, conjugalitas, parentalis*, aliaque plurima. Quis monstrorum ejusmodi parentem Cyprianum dicat? Arianismum præterea hæc sapiunt: *si Christus comparare seipsum ausus est Deo, qui ait: Pater major me est: aut si Apostoli coequare semetipsum ausi sunt Christo*. Rapinam nempe arbitratur, Christum esse æqualem Deo; tantumque discriminis Christum inter & Deum esse, quantum Apostolos inter & Christum. Primigeniam & nativam lucubrationem stili olet, non interpretationem, quæ adstricta fere est & contorta. Ea vero est Scriptoris barbaries, ut Hellenismis locum dedisse minime mirabile sit, qui tot stribligines ac dictionum portenta admisit. Spirat tamen felicia juvenescentis Ecclesiæ tempora, adeo ut si minus illum Hieronymi & Augustini ævo superiorem dicamus, quod probabilius esse puto, non multo certe inferiorem liceat arbitrari.

Reperitur quidem inter falso adscripta Hieronymo Opera Epistola ad Oceanum De vita Clericorum, sed Sulpitio Severo recentior, quippe quæ sancti Martini vitam ab eo scriptam laudet. Ejusdem fere ea est argumenti ac altera hæc quæ Origeni affingitur, ut si quis illam ex hac expressam dicat, conjector non ineptus videri possit.

XIII. Iosias Simlerus, & Conradus Frisius in Epitome Bibliothecæ Gesnerianæ narrant Origenis librum de Astrolabio in Vaticana Bibliotheca servari. Argumenti hujus descriptionem ab Origene exiisse nemo, quod sciam, literis prodidit. Ne quid tamen inconsiderate decernerem, curavi Vaticanos perlustrari forulos, indices evolvi: nullum plane hoc titulo librum illic reperiri perlatum est ad me ab amicis, quibus id negotij dederam. Inter spuria itaque, & falso afficta Origeni opera istud amandetur. Idem aperte definire non ausim de Breviario Origenis, quod in Casenatis Bibliothecæ Catalogo, ab Hieronymo conversum haberi scribit Posssevinus; neque de Sermone, qui De catechesi inscriptus est, & in Heidelbergensis Bibliothecæ Catalogo ab eodem recensetur: quamvis hæc mihi valde suspecta sint.

Posssev. ad
ca. 100. d.
1000.